

„Visszafoglalni az utcát!”

A tiltakozások elnyomása és kriminalizációja a világban

„Visszafoglalni az utcát!”

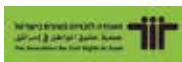
A tiltakozások elnyomása és kriminalizációja a világban

2013. október

Ezt a jelentést tíz, különböző országokban működő emberi jogi szervezet készítette, melyek az International Network of Civil Liberties Organizations (INCLLO) néven működnek együtt. A tagszervezetek saját országukban kifejtett tevékenységük során évtizedes tapasztalatokat halmoztak fel az emberi jogok védelmében. Mindegyik szervezet több emberi jogi területet felölelő tevékenységi körrel rendelkezik, több társadalmi csoportot érintően működik, hazai eseményekre összpontosít, és független a kormányzattól. A stratégiai perls, a törvényhozás befolyásolása, a társadalmi felvilágosítás és a civil szerveződés együttes eszközeivel dolgozunk országainkban azon, hogy megvédjük mindenkinek a jogait. A jelentés megírásában az alábbi kilenc szervezet vett részt: American Civil Liberties Union (USA), Association for Civil Rights in Israel (Izrael), Canadian Civil Liberties Association (Kanada), Centro de Estudios Legales y Sociales (Argentína), Egyptian Initiative for Personal Rights (Egyiptom), Társaság a Szabadságjogokért (Magyarország), Kenyan Human Rights Commission (Kenya), Legal Resources Centre (Dél-Afrika), Liberty (Egyesült Királyság). Az Irish Council for Civil Liberties (Írország), a tizedik INCLLO-tag, végezte a jelentés szerkesztési munkálatait.

A borítón látható kép forrása: Telam

A jelentés részben a Nyílt Társadalom Alapítvány és a Ford Alapítvány támogatásával készült.

Tartalom

Köszönetnyilvánítások

Bevezetés 1

ESETTANULMÁNYOK

EGYESÜLT ÁLLAMOK: Gumibotok kontra szólásszabadság – Túlzott rendőri erő alkalmazása a tüntetők ellen Puerto Rico-ban, a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságának elnyomása 4

IZRAEL: A Bassem Tamini-ügy 10

KANADA: A „Printemps Érable” és a diákok elhallgattatása 16

ARGENTÍNA: Elnyomás és rendőri erőszak az Indoamericano parkban 22

EGYIPTOM: A Mohamed Mahmud-tüntetések, 2011. november 18-24. 26

MAGYARORSZÁG: A Meleg Büszkeség felvonulás jogtalan betiltása 32

KENYA: Rendőri túlkapások a kenyai Kisumu-ban a 2013. márciusi általános választásokkal kapcsolatos legfelsőbb bírósági határozatot követő tüntetések során 39

DÉL-AFRIKA: A COP17 civil társadalmi testülete kontra Ethekwini önkormányzata 44

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG: Terroristaellenes erők a tüntetők ellen 50

A társadalmi tiltakozásokkal összefüggő emberi jogok védelme és előmozdítása: a rendőrségi erő alkalmazásának főbb nemzetközi sztenderdjei

---

Konklúzió 61

Köszönetnyilvánítás

Ez a dokumentum a következő tíz nemzeti polgárjogi és emberi jogi szervezet közös munkájának eredménye: American Civil Liberties Union (USA), Association for Civil Rights in Israel (Izrael), Canadian Civil Liberties Association (Kanada), Centro de Estudios Legales y Sociales (Argentína), Egyptian Initiative for Personal Rights (Egyiptom), Társaság a Szabadságjogokért (Magyarország), Kenyan Human Rights Commission (Kenya), Legal Resources Centre (Dél-Afrika), Liberty (Egyesült Királyság), és Irish Council for Civil Liberties (Írország).

Főszerkesztők: Abby Deshman (programigazgató, CCLA), Karim Ennarah (kutató, rendészet és büntetőjog, EIPR), Luciana Pol (kutató, állami erők és biztonságpolitika, CELS), és James Welch (jogi igazgató, Liberty).

A fejezetek szerzői:

1. esettanulmány: Jennifer Turner, emberi jogi kutató, ACLU
  2. esettanulmány: Raghad Jaraisy, ügyvéd, ACRI
  3. esettanulmány: Cara Zwibel, programigazgató, Alapjogok Program, CCLA
  4. esettanulmány: Luciana Pol, kutató (állami erők és biztonságpolitika), CELS
  5. esettanulmány: Karim Medhat Ennarah, kutató (rendészet és büntetőjog), EIPR, és Magda Boutrous, igazgató, Büntetőjogi Reform Program, EIPR
  6. esettanulmány: Lillian Kantai, munkatárs, Biztonsági Szektor Reformja, KHRC, és Marie Grace Utetiwabo, munkatárs, Biztonsági Szektor Reformja és Jogsegély-szolgálat, KHRC
  7. esettanulmány: Hegyi Szabolcs, programvezető, Politikai Szabadságjogok Program, TASZ, és Mráz Attila, munkatárs, Politikai Szabadságjogok Program, TASZ
  8. esettanulmány: Sheldon Magardie, igazgató, Cape Town-i Terület Iroda, LRC
  9. esettanulmány: James Welch, jogi igazgató, Liberty
- Part III, nemzetközi sztenderdek: Petalla Timo, Nemzetközi Csoport, CELS

Ez a kiadvány nem születhetett volna meg a következők közreműködése nélkül: köszönet illeti Samuel Heppell-t (a CCLA jogi gyakornokát) a kutatómunkában, szövegírásban és - szerkesztésben nyújtott segítségével. Ugyancsak köszönet illeti meg a CELS munkatársait, Gabriela Kletzel-t, Camila Maia-t, Alejandro San Cristobal-t, Florencia Reggiardo-t és Federico Efron-t, valamint Davis Malombe-t (a KHRC igazgatóhelyettesét), George Morara-t (a KHRC Polgárjogi és Politikai Jogi programjának rangidős munkatársát), akik mindannyian hozzájárultak a kutatói és szerkesztői munkához. Az ACRI ezúttal szeretné megköszönni Karen Kaufman, Madeline Sanderford és Ryan Shandler közreműködését. Louise Melling (ACLU), Jennifer Turner (ACLU) és Laura Berger (CCLA) a szöveg véglegesítése során adtak hasznos tanácsokat. Az Independent Medico-Legal Unit csapata kenyai munkájuk dokumentációjának megosztásával járult hozzá a munkához. A magyar bírósághoz a meleg büszkeség felvonulás betiltásával kapcsolatban benyújtott felülvizsgálati kérelmeket Simon Éva és Szigeti Tamás (Társaság a Szabadságjogokért), illetve Kádár András Kristóf (Magyar Helsinki Bizottság) készítették, az ügyvéd Fazekas Tamás volt. Köszönet illeti Emma Broster-t, az LRC Durban-i irodájának munkatársát, aki a COP17 ügyben végzett háttérkutatót.

Külön köszönet illeti az ACLU-t a jelentés szerkesztéséhez, külső megjelenítéséhez, tördeléséhez és nyomtatásához nyújtott segítségével.

A jelentés részben a Nyílt Társadalom Alapítvány és a Ford Alapítvány támogatásával készült.

Bevezetés

2010 júniusában kanadaiak százezrei vonultak Toronto utcáira, hogy békésen tiltakozzanak a G20-találkozó ellen, melyre a belváros nagy részét bekerítő megerősített kerítés mögött került sor. Szombat este, azon a hétvégén, amikor a Találkozó zajlott, a torontói rendőrség rangidős tisztje kiadta a parancsot: „Visszafoglalni az utcát!” 36 óra leforgása alatt több mint 1000 embert – békés demonstrálókat, újságírókat, emberi jogi megfigyelőket és belvárosi lakosokat – tartóztattak le és vettek őrizetbe.

Jelen kötet címe ebből a kezdeti rendőri parancsból származik. A cím egy igen aggasztó kormányzati reflexnek a szimbóluma: azt a viszonyulást jelzi, mely során az alapvető demokratikus jogokat – a tiltakozáshoz való jogot – gyakorló egyének fenyegető veszélyforrásként tűnnek fel, ami kemény kormányzati fellépést követel meg. A kötetben bemutatott kilenc esettanulmány, melyeket különböző országokban tevékenykedő emberi jogi és polgárjogi szervezetek készítettek, az egyes nemzeti kormányok békés tiltakozásokra adott reakcióinak friss példáival szolgál. Az esettanulmányok a szükségtelen jogi korlátozásoknak, a diszkriminatív fellépéseknek, a szervezők üldözésének és az erőszak indokolatlan – olykor halálos kimenetelű – alkalmazásának eseteit dokumentálják.

A kötetben közreműködő kilenc szervezet a demokratikus jogokat és szabadságokat védelmezi négy kontinens kilenc országában. Azokban az országokban, amelyekben szervezeteink működnek, az államok az emberi jogok védelmének és előmozdításának előnyeit visszanyeső összefogott erőfeszítésekkel vannak elfoglalva – és ezeket az erőfeszítéseket gyakorta szorosan követik a tiltakozáshoz való jogra ható korlátozó, azt lerontó intézkedések. Pedig a társadalmi mozgalmak világszerte változtatásra és az autoriter politika elöretörésével szembeni ellenállásra ösztönöznek; emberek tucatjai, százai, ezrei, sőt százezrei vonulnak az utcákra és foglalják el a nyilvános tereket. A világ déli, vidéki részein a követelések sokszínűsége figyelhető meg, legyen szó a termőföldről való hozzájárulás követeléséről vagy a természeti erőforrások olyan kizsákmányolásával szembeni ellenállásról, amely veszélyezteti az őshonosok vagy a földet művelők területeit. A városokban a lakáshiány vagy a közszolgáltatások hiánya lobbantja lángra a tiltakozást és a felfordulást. Még a fejlett gazdaságú országokban is aggasztó feszültségeket vált ki a gazdaság szűkülése, a globalizáció és a bevándorlók társadalmi és politikai kirekesztése. A diákmozgalmak szerte a világon követelik az oktatáshoz való jogot.

A történelem arról tanúskodik, hogy azoknak az alapjogoknak a jó részét, amelyekkel mi itt és most rendelkezünk, az előző generációk kitartó utcai tiltakozásainak eredményeként szereztük meg: a gyerekmunka tilalma, az etnikai egyenlőség felé tett lépések, a nők szavazati joga – hogy csak párat említsünk – mind e követelések nyilvános kifejezésével váltak valóra. Ha a véleménynyilvánítás szabadsága a demokrácia panaszfóruma, akkor a tiltakozás és a békés gyülekezés joga a demokrácia hangosbeszélője. Ez a szegények és a marginalizált társadalmi csoportok eszköze – azoké, akik nem férnek hozzá közvetlenül a hatalom és a befolyás eszközeihez, azoké, akik kénytelenek kimenni az utcákra, hogy hallassák a hangjukat.

Sajnos éppen ezek azok a jogok, amelyeket gyakran megsértenek. Szervezeteink számos alkalommal voltak tanúi a tiltakozások közvetlen állami elfojtásának: tömeges letartóztatásoknak, törvénytelen fogvatartásoknak, az erőszak jogtalan alkalmazásának, veszélyes vegyi anyagok bevetésének, tüntetőkkal és kívülállókkal szemben egyaránt. Más esetekben az állami fellépés kevésbé látványos: a tiltakozó mozgalmak megnövekedett kriminalizációja, a felvonulások megtiltása, adminisztratív akadályok gördítése a tiltakozások elé, vagy a tiltakozók és vezetőik büntetőjogi üldözése.

Jelen kötet igyekszik megválaszolni néhányat azon kérdések közül, amelyek az államnak a tiltakozáshoz és gyülekezéshez való jog védelmével kapcsolatos felelősségéről szóló nyilvános vitában felmerülnek. Kilenc esettanulmányt írunk le kilenc országból arról, hogy a kormányok hogyan reagálnak a tiltakozás és a békés gyülekezés különböző változataira.

Az Argentínából, Dél-Afrikából, az Egyesült Államokból, az Egyesült Királyságból, Egyiptomból, Izraelből, Kanadából, Kenyából, Magyarországról származó esetek mindegyike egyedi kontextusba ágyazott egyedi kormányzati fellépésről szól. Az ügyek az erőszak eltűzött, sérülést vagy halált eredményező használatát, a diszkriminatív bánásmódot, a tiltakozók vezetőinek kriminalizációját, a demokratikus alapjogoknak jogszabályokkal és adminisztratív procedúrákkal való elfojtását példázzák. Annak ellenére, hogy az esetek különböző országokból származnak, tartalmilag különböző ügyekről szólnak és eltérő társadalmi kontextusba ágyazódnak, számos közös vonás figyelhető meg bennük.

Számos esettanulmány a rendőri erőszak százak sérülését vagy halálát eredményező aránytalan és jogszerűtlen alkalmazását dokumentálja. Az amerikai ACLU (*American Civil Liberties Union*) által bemutatott ügy a Puerto Rico-ban a tiltakozók elleni rendőri brutálítás esetét eleveníti föl, ahol a tüntetőkkel szemben közvetlen testi erőszakot alkalmaztak, alacsonyan szálló helikopterekről pedig mérgező vegyszert permeteztek több száz békés demonstrálóra. Az egyiptomi EIPR (*Egyptian Initiative for Personal Rights*) 2011 novemberének azt a hat napját meséli el, amikor a rendőrség több ezer könnygáz-bombát lőtt közvetlenül a tömegekbe, számos fulladásos halált okozva ezzel, azok halálán túl, akik golyók vagy puskasörét áldozataivá váltak. Egy alkalommal a rendőrség egy épületbe lőtt be könnygázt, majd lezárta az ajtókat és az ablakokat, megfojtva ezzel a bennlévőket. Kenyában a 2013-as választások idején a rendőrség által alkalmazott testi kényszer és fegyverhasználat többek halálát és töbttucatnyi sebesültet hagyott maga után. Argentínából pedig a CELS (*Centro de Estudios Legales y Sociales*) írja le, hogy a rendőrség válogatás nélkül lőtt éles lőszerez azokra a legszerencsétlenebb buenos aires-i családokra, akik a város túlnépesedett külvárosából arra vetemedtek, hogy békésen elfoglaljanak egy bekerítetlen földterületet.

Ezek az ügyek együttesen azt illusztrálják, amikor a társadalmi és politikai vélemények kifejezését célzó, nagytömegű, békés gyülekezésekre halálos eszközök és halálos kimenetelű erőszak alkalmazásával válaszolnak. Egyaránt okozott halált és sérülést az éleslőszer bevetése és az úgynevezett „nem-halálos” eszközök használata – e kifejezést azonban mi kifejezetten elvetjük. A könnygáz belélegzése és az egyéb *kevésbé-halálos* fegyverek alkalmazása által okozott számos haláleset és sérülés világosan demonstrálja annak sürgető szükségét, hogy egyértelművé tegyük és kiterjesszük a jogi szabályozás hatályát ezekre a kényszereszközökre. Ugyancsak feltűnő, hogy az erőszak e dokumentált eseteihez gyakran társul a felelősségre vonás elmaradása. Az igazságszolgáltatás – úgy tűnik – sok országban nem hajlandó vagy képtelen arra, hogy komolyan vegye a közhatalmat gyakorlóknak a döntéseikért való elszámoltathatóságához szükséges nyomozómunkát.

További fejezetek dokumentálják a demonstrációkat szervező társadalmi vezetők és közösségi tagok rendőri zaklatását és kriminalizációját. Az izraeli ACRI (*Association for Civil Rights in Israel*) például annak a közösségi aktivista és gázai lakos Bassam Tamimine a küzdelmét mondja el, aki több mint 13 hónapot töltött börtönben békés, kizárólag expresszív tevékenységek kifejtése miatt.

Kanadából a CCLA (*Canadian Civil Liberties Association*) írja le, hogy egy diákvezért a bíróság megsértése miatt állítottak bíróság elé – és találtak bűnösnek –, miután azt mondta újságírók előtt, hogy szerinte a diákok jogszerűen szórólapoznak az egyetemeken. Argentínában pedig utóbb feljelentették azokat a társadalmi vezetőket, akiknek meghatározó szerepük volt abban, hogy a társadalmi krízis kritikus szakaszában tárgyalások kezdődjenek a hatóságokkal. Részvételüket a tárgyalási folyamatban bizonyítékként használták fel annak alátámasztására, hogy irányítani tudták azokat, akik részt vettek az eseményen, és hogy bűncselekmények elkövetésére bujtottak fel másokat.

Ezek az esetek azt mutatják, hogy az igazságszolgáltatás nemcsak túl gyakran mulasztja el a végrehajtó apparátus jogszerűtlen cselekedeteiért való felelősséget megállapítani, hanem alkalmasint képes a demonstrációkat és társadalmi szerveződéseket elnyomó erőként működni. Azoknak, akik elég bátrak ahhoz, hogy békés tiltakozást vezessenek vagy különvéleményt fogalmazzanak meg, túl gyakran kell ahhoz is elég bátornak lenniük, hogy ezt követően még feljelentéssel és hatósági őrizettel is szembenézzenek. Megbecsülni is nehéz, milyen dermesztő hatása van az ilyen üldöztetésnek a társadalmi mozgalmak jelenlegi és jövőbeli vezetőire.

A társadalmi különvéleményekre adott kormányzati reakciókra szeptember 11. következményei is rányomják a bélyegüket. Számos ország léptetett életbe széleskörű antiterrorista törvényeket, ám az idő múlásával egyre nagyobb a kockázata annak, hogy a kihallgatás, megbilincselés, motozás vagy őrizetbe vétel eszközeit békés politikai tevékenységek és hazai tiltakozások ellen fordítják. A Liberty esettanulmánya arra példa, hogy az Egyesült Királyság terrorellenes törvényeit hogyan használták fel békés fegyverkezés-ellenes tüntetőkkel szemben. Az angol közvélemény számára csupán akkor derült ki, hogy London egész belvárosa sok éven keresztül fokozott terrorizmusveszély miatti készültség hatálya alatt állt, és hogy ez jelentősen kiterjesztett kutatási és őrizetbe vételi felhatalmazást biztosított a rendőröknek, amikor a *Liberty* pert indított az e jogosítványokkal való visszaélések ellen. Nem meglepő, hogy a feketékkel, ázsiaiakkal és minden látható kisebbségi csoporttal szemben aránytalanul és önkényesen éltek ezzel a korlátlan felhatalmazással.

Végül a TASZ (Társaság a Szabadságjogokért – *Hungarian Civil Liberties Union*) és a dél-afrikai LRC (Legal Resources Centre) esettanulmányai azt demonstrálják, hogy még a tiltakozáshoz való jog gyakorlását szabályozó törvények léte is meg tudja könnyíteni a jogfosztást és a diszkriminációt. Mindkét országban a társadalmi csoportoknak a bíróságig kellett elmenniük azért, hogy kikényszerítsék a kormánytól alapvető demokratikus jogaik gyakorlásának lehetőségét. A hatóságoknak a legkevesebb mérlegelést engedő jogszabályok is alkalmazhatók úgy vagy értelmezhetők oly módon, hogy korlátozzák vagy csökkentik a társadalmi csoportok cselekvéseinek vagy véleménynyilvánításának hatását – különösen azon csoportokét, amelyek sérülékenyek, vagy könnyen válnak diszkrimináció áldozatává. Nyilvánvaló, hogy a kormányok a tiltakozásokkal elkerülhetetlenül együtt járó rendbontás vagy kényelmetlenség lehetősége láttán is túl gyakran reagálnak egy demonstrációra úgy, hogy inkább a betiltására törekednek, mintsem elősegítenék a megtartását.

Az esettanulmányok mindegyike azt mutatja, hogy a civil szervezetek milyen integratív szerepet töltenek be e demokratikus alapjogok biztosításában. A kötetben közreműködő civil szervezetek mindegyike tudja, hogy egy demokratikus társadalomnak nem csak tolerálnia kell a társadalmi részvételt és a tiltakozást, hanem aktívan elő is kell mozdítania. Mindegyik szervezet azon meggyőződés alapján működik továbbá, hogy az egyének és a csoportok tiltakozáshoz való jogát meg kell védeni, függetlenül a tiltakozás okától vagy tárgyától. A kritikus hangokat meg kell hallani, és ehhez mind a jogi, mind a fizikai teret meg kell adni.

Gumibotok kontra szólásszabadság – Túlzott rendőri erő alkalmazása a tüntetők ellen Puerto Rico-ban, a szólás- és véleménynyilvánítás szabadságának elnyomása

Bevezetés

Az Occupy mozgalom elleni szigorú rendőrségi fellépés ráirányította az amerikai közvélemény figyelmét a tüntetők elleni rendőri visszaélésekre az Egyesült Államok területén. Puerto Rico, az USA teljes önkormányzattal rendelkező társult állama ugyanakkor egészen a közelmúltig viszonylag kevés figyelmet kapott ebben a tekintetben. A Puerto Rico-i Rendőrség (PRPD) – a Puerto Rico-i Nemzetközösség rendfenntartója – az egyik legnagyobb rendőri erő az Egyesült Államokban, a második a New York-i rendőrség után. 2009 óta a PRPD rendszeresen alkalmaz túlzott rendőri erőszakot békés tüntetők ellen: a paprika spray, könnygáz, gumibotok, gumilövedékek, gumisörét, gumilövedékes gránát, babzsák lőszer, elektromos sokkolók, stb. válogatás nélküli alkalmazásával rutinszerűen nyomja el az alkotmá-

EGYESÜLT ÁLLAMOK

nyosan védett szólás- és véleménynyilvánítási szabadságot. A PRPD ugyancsak rendszeresen alkalmazza a tüntetők nyaki ütőerének elszorítását és más nyomáspontos technikákat is. Ez az esettanulmány a rendőri erőszak egy különösen brutális megnyilvánulását dokumentálja 2010 júniusából – valamint az American Civil Liberties Union-nak (ACLU) a jogsérelem orvoslására tett erőfeszítéseit.

A parlament épületénél tartott tüntetés elfojtása

2010-ben a Puerto Rico-i kormány benyújtott egy törvényjavaslatot, amely több mint két milliárd dollárral kívánta csökkenteni az éves állami kiadásokat. Válaszul megannyi elkötelezett állampolgár és szervezeteik – köztük a Puerto Rico-i Egyetem diákjai, illetve szakszervezeti vezetők és tagok – június 30-ára tüntetéseket szerveztek San Juan-ba a parlament épülete elé. A tüntetők az épület körül gyűltek össze, hogy tiltakozzanak a tárgyalás alatt lévő törvényjavaslat, valamint az ellen, hogy a nyilvánosság és a sajtó napok óta teljes körűen ki van zárva az ülésről, továbbá a nemrégiben elfogadott, 30 000 közalkalmazott elbocsátásával járó takarékosági intézkedések ellen, illetve azon új politikai célkitűzések ellen, amelyek számos fiatal számára tették volna anyagilag lehetetlenné, hogy állami egyetemre járjanak.

Egy csoport diák, akik egy kiáltványt terveztek átadni a törvényhozásnak, szintén megpróbált békésen bejutni az épületbe, a rohamrendőrök őket az arcukon, fejükön, karjukon és hátukon ütötték gumibottal, amitől ők hátraestek a márvány lépcsősorra.

Jóval a tüntetés kezdete, tehát bármilyen civil tiltakozás előtt, a parlament épületében rohamrendőrök és PRPD- tisztek gyűltek össze. A délelőtti folyamán diákok és független sajtómunkások érkeztek a helyszínre, hogy a vitatott parlamenti ülés utolsó napjáról tudósítsanak. Amikor az újságírók és egy emberi jogi megfigyelő megpróbált belépni a parlament épületébe, a rohamrendőrök paprika spray-vel fújták le őket közvetlen közletről, miközben rugdosták és gumibotokkal ütlegelték őket, és kilökdösték őket a külső lépcsősorra. A rohamrendőrök egy beavatkozni próbáló ellenzéki képviselőt is megütöttek, elszakítva egy inszalagot az illető karjában. Egy csoport diák, akik egy kiáltványt terveztek átadni a törvényhozásnak, szintén megpróbált békésen bejutni az épületbe, a rohamrendőrök őket az arcukon, fejükön, karjukon és hátukon ütötték gumibottal, amitől ők hátraestek a márvány lépcsősorra.

A média közvetíteni kezdte a rendőri erőszakról és a rohammentők által ellátott, vérben úszó tüntetőkről szóló képsorokat, és ahogy híre kelt a tüntetésnek, a parlament előtt gyülekező tömeg létszáma több ezresre nőtt.

A rohamrendőrök ekkor egy körkörös védelmi zónát alakítottak ki az épület előtti köztéren. Anélkül, hogy a tömeget oszlásra szólították volna fel, a rohamrendőrség, lovas rendőrök és a többi szolgálatban lévő rendőr válogatás nélkül ütni-vágni, lökdösni és paprika spray-vel fújni kezdte a diákokat, szakszervezeti tagokat, tüntető polgárokat, emberi jogi megfigyelőket és újságírókat. A rendőrök könnygázlővedékeket lőttek ki tömegoszlató

Betty Peña Peña-t és 17 éves lányát, Eliza Ramos Peña-t is megtámadták a rohamrendőrök, miközben békésen demonstráltak a parlament épülete előtt. A rendőrök az anyát és lányát gumibotokkal ütlegelték és paprika spray-vel fújták le őket. Forrás: Ricardo Arudengo / AP [2010]

Forrás: Andre Kang / Primera Hora (2010)

fegyverekből, esetenként közvetlenül a tüntetőkre irányítva az alumíniumlövedékeket. Mindeközben egy alacsonyan szálló rendőrségi helikopter könnygázt permetezett a tüntetőkre, vegyszerrel borítva be a tömeget.

A rendőrség által megtámadottak között volt Betty Peña Peña, egy felső tagozatosokat oktató tanítónő és közösségi aktivista, és 17 éves lánya, Eliza Ramos Peña, aki középiskolás diák.

Mindkettőjüket könnygázzal permetezték le egy helikopterről. Betty, aki amúgy is légzőszervi problémákkal küzd, nem kapott levegőt, és próbált olyan helyre menekülni, amit nem lep be a könnygáz, de a rohamrendőrök sorfala útját állta. Ezt követően a rendőrök gumibotokkal és paprika spray-vel támadtak Betty-re és Elizára. A lányt gumibotokkal verték, majd mikor a földre esett, taposni és rángatni kezdték. Betty Elizára vetette magát, hogy megvédje lányát a rendőrök ütéseitől, de a rendőrök tovább ütlegették őket. Betty a szemébe és szájába fújt paprika spray-től eszméletét veszítette, és mindketten komoly zúzódásokat szenvedtek.

Ekkor a rendőrök három részre osztották a tömeget, és továbbra is könnygázzal lőtték a menekülő tüntetőket. A rémült polgárok, akik közül sokakat elvakított paprika spray és könnygáz, arra kényszerültek, hogy az úton a forgalommal szemben meneküljenek a rendőri erőszak elől. Több tucatnyian sérültek meg, és sokan közülük kórházi ápolásra szorultak.

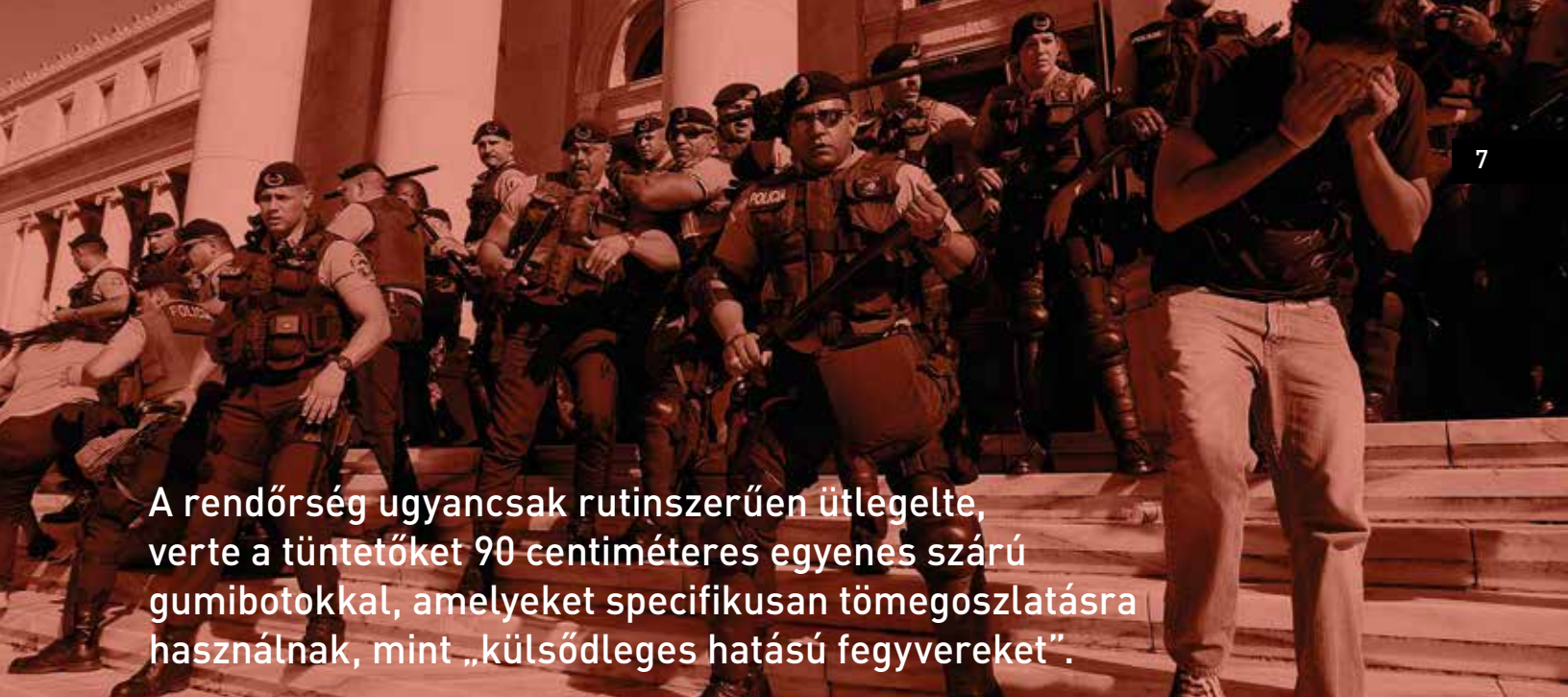
Délután a főparancsnoki tisztet betöltő Figueroa Sancha – aki jelen volt a parlament épületénél a történetek során –, nyilvánosan védte meg erőszakot alkalmazó rendőreit. „Teljes felelősséget vállalt” a vegyi anyagok alkalmazásáért, megerősítette, hogy „az összes utasítást személyesen ő adta ki”, és figyelmeztette a polgárokat, hogy hasonló demonstrációk esetén ugyanígy járnia el „ma, holnap... és a jövő hónapban is.”¹

A Puerto Rico-i Rendőrség tüntetők elleni erőszakos fellépésének dokumentálása

A Puerto Rico-i parlament épületénél történtek, illetve a rendőri brutalitásról érkező további jelentések arra készítették az ACLU-t, hogy intenzív tényfeltáró munkába kezdjen.

A rémült polgárok, akik közül sokakat elvakított paprika spray és könnygáz, arra kényszerültek, hogy az úton a forgalommal szemben meneküljenek a rendőri erőszak elől. Több tucatnyian sérültek meg, és sokan közülük kórházi ápolásra szorultak.

2012 júniusában az ACLU kiadott egy 180 oldalas emberi jogi jelentést, amely a PRPD tüntetők elleni erőszakos fellépését, illetve egyéb visszaéléseket dokumentál. A jelentés megállapítja, hogy a PRPD rendszeresen teljes rohamfelszerelést viselő rendőrök tucatjainak bevetésével válaszolt békés tüntetésekre.² A békés politikai demonstrációk során a rendőrök rutinszerűen lőttek alumíniumból készült könnygázlövedékeket a tüntetőkre tömegoszlató fegyverekből vagy „kevésbé halálos kilövőeszközökből” – olyanokból, amelyek az éles gránátvetőkre emlékeztetnek. A vizsgálat során áttekintett videofelvételeken és fényképeken továbbá sűrű könnygázfelhők láthatók, amelyekkel rendőrségi helikopterekről borították be a tüntetőket. Ugyanakkor közvetlen közelről paprika spray-vel is fújták őket, közvetlenül szembe, orrba és szájba. Tüntetők elmondása szerint olyan erősen permetezték rájuk a vegyi anyagot, hogy teljesen ellepte őket a narancsszínű folyadék, amely az arcukon és testükön lefolyva ideiglenesen megvakította őket, illetve kízó, egyes esetekben napokig tartó fájdalmat okozott.

A rendőrség ugyancsak rutinszerűen ütlegelte, verte a tüntetőket 90 centiméteres egyenes szárú gumibotokkal, amelyeket specifikusan tömegoszlatásra használnak, mint „külsődleges hatású fegyvereket”.

Forrás: Andre Kang / Primera Hora (2010)

A rendőrség ugyancsak rutinszerűen rúgta, lökte és 90 centiméteres egyenes szárú gumibotokkal verte a tüntetőket, amelyeket specifikusan tömegoszlatásra használnak, mint „külsődleges hatású fegyvereket”. A rohamrendőrök kétkezes szűrőütéseket, illetve egykezes ütéseket alkalmaztak, fej fölül indítva ezeket, hogy a lehető legerősebben tudják megütni a tüntetőket. Számos esetben üldözték is a menekülő tüntetőket, hátulról ütlegelve a fejüket, hátukat és vállukat. Ugyancsak rendszeresen alkalmazták a nyaki ütőerek elszorítását, illetve különböző nyomáspontos technikákat, amelyekkel a test különböző pontjain (pl. az állkapocs alatt, a nyak közelében, vagy közvetlen a szemeken és a szemüregben) okoztak fájdalmat a passzívan ellenálló tüntetőknek. A nyomáspontos technikák nemcsak kínzó fájdalmat okoznak, de blokkolják a vér normális áramlását is az agyba, és ha rosszul alkalmazzák őket, akár végzetesek is lehetnek. Egyes esetekben ezen technikák alkalmazása a tüntető diákok eszméletvesztésével járt. A PRPD erőszakos fellépésének köszönhetően számos tüntető szorult orvosi ellátásra külső, illetve belső sérülésekkel, zúzódásokkal, fejsérülésekkel, inszalagszakadással és ficamokkal, légzési elégtelenséggel, valamint a vegyi anyagok által okozott másodfokú égési sérülésekkel.

A legtöbb ilyen incidens során csak néhány tüntetőt tartóztattak le. A 2010 áprilisától júniusig, valamint a 2010 decemberétől 2011 februárjáig tartó hallgatói sztrájkok során azonban a Puerto Rico-i Egyetem hallgatóinak minden alapot nélkülöző tömeges letartóztatásával próbálták elnyomni a szólásszabadságot és a szabad véleménynyilvánítást. A letartóztatások nagyon kis része történt kellően megalapozott gyanú alapján. Becslések szerint mintegy 200 diákot tartóztattak le, ám az ügyészek csupán 17 esetben emeltek vádat. A diákokat szinte minden esetben órákig tartották fogva rendőrségi őrszobákon, csak hogy a bíróság megállapítsa: letartóztatásukat nem támasztja alá alapos gyanú.

Az ACLU azt is megállapította, hogy a PRPD-nél nem volt életben általános protokoll arra vonatkozólag, hogy a rendőrök milyen mennyiségű rendőri erőt alkalmazhatnak, illetve hiányoztak más olyan, az erőszak alkalmazását szabályozó speciális sztenderdek is, mint például a vegyi anyagok, tömegoszlató fegyverek, vagy "kevésbé halálos" lőszer (pl. gumilövedékek vagy gumirepesz-gránátok) használatát szabályozó előírások. Az ACLU csupán az ACLU-jelentés közzététele után állt elő hasonló iránylevekkel.

Az ACLU jogi fellépése

A jelentés megjelenését követően az ACLU peres úton próbálta a sziget rendőrségét arra kényszeríteni, hogy megfeleljen az alkotmányos előírásoknak. A rendőri erőszak sértetteinek, az egyetemi diákkormányzatnak és egy helyi szakszervezetnek a képviselőjében az ACLU azt állította, hogy a főparancsnok bátorította a tüntetők elleni erőszakos fellépést, és a kereset egy olyan bírósági ítélet meghozására irányult, amely az állampolgári tiltako-

Forrás: Cubadebate (2010)

zásokat érintő rendfenntartói tevékenységgel kapcsolatban elrendeli az alkotmánnyal összhangban álló irányelvek kialakítását, végrehajtását, illetve a végrehajtás ellenőrzését.

Két hónappal később a keresetet kiegészült annak érdekében, hogy megakadályozza Puerto Rico új büntető törvénykönyvének elfogadását, amely három éves börtönbüntetéssel sújthatta volna azokat a tüntetőket, akik a törvényhozók megítélése szerint „az ő törvényes hatalmukat megillető tiszteletet csorbítják”. 2013 áprilisában Puerto Rico kormányzója aláírta a büntető törvénykönyv módosítását hatályon kívül helyező törvényt. Az ACLU által indított pert széles körben tárgyalták a törvényhozában a törvény vitája során, illetve a törvényjavaslat célját részletező dokumentumban is hivatkoznak az ACLU-ra.

Ezen felül az ACLU nyomást gyakorolt az Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériumára, amely törvényes felhatalmazással bír azon helyi rendőrpáncsnokságokkal szembeni

nyomozásra és perlésre, amelyek rendszeresen megsértik az alkotmányos vagy törvényes jogokat, hogy lépjen fel a PRPD ellen. Az Igazságügyi Minisztérium lefolytatott egy vizsgálatot, és kiadott egy igen kritikus hangvételű jelentést, amely szerint a PRPD rendszeresen túllépi hivatali jogkörét, s ezáltal embereket foszt meg az Egyesült Államok alkotmánya által biztosított jogaik gyakorlásától.

2012 decemberének végén a Igazságügyi Minisztérium beperelte a Puerto Rico-i Nemzetközösséget. A kereset a rendőrségi hatáskör túllépésének azonnali beszüntetésére, illetve azoknak a rendvédelmi irányelveknek és eljárásmodoknak a megváltoztatására irányult, amelyek a hatáskör túllépéséhez vezettek. Az ACLU két támogató beadványt (*amicus brief*) nyújtott be az ügyben, hogy konkrét reformokat javasoljon, illetve a reformok megvalósításához útmutatást nyújtson. Az ACLU azzal érvelt, hogy az egyetlen módja annak, hogy PRPD-nél tartós reformok valósuljanak meg, egy olyan bíróság által kikényszeríthető és ellenőrizhető egyezség, amely részletes ütemtervet tartalmaz a reformok véghezvitelére.

2012 decemberének végén a DOJ beperelte a Puerto Rico Nemzetközösséget. A DOJ keresete a rendőrségi hatáskör túllépésének azonnali beszüntetését, illetve azoknak a rendőrséget irányító irányelveknek és eljárásmodoknak a megváltoztatását követelte, amelyek a hatáskör túllépéséhez vezettek.

2013 júliusában a Puerto Rico-i Nemzetközösség beleegyezett, hogy egy bíróság által kikényszeríthető egyezség keretei között rendezze a pert. Az egyezség része volt, hogy egy bíróság által kijelölt független ellenőr hajtson végre alapos reformokat a rendőrség szervezeti felépítésében, valamint a működési irányelvek és felügyeleti mechanizmusok, a képzési protokollok és a felelősségre vonási rendszerek terén. Az egyezség ugyanakkor tartalmaz olyan kitételt is, amely intézményes lehetőséget biztosít az ACLU ügyfelei és más civil szervezetek számára, hogy véleményezzék a tiltakozásokkal kapcsolatban előterjesztett javaslatokat, illetve hogy szükség esetén a független rendőrségi megfigyelőhöz fordulhassanak.

A rendőrség ugyancsak rutinszerűen ütlegelte, verte a tüntetőket 90 centiméteres egyenes szárú gumibotokkal, amelyeket specifikusan tömegoszlatásra használnak, mint „külsődleges hatású fegyvereket”

Forrás: Andre Kang / Primera Hora (2010)

Konklúziók

Bár a PRPD esete a rendőri visszaéléseknek egy elég szélsőséges esete, a békés állampolgári tiltakozásra adott problémás rendőri válaszok meglehetősen gyakoriak az Egyesült Államok más részein is. A rendőrség országszerte alkalmaz olyan taktikákat, amelyekkel megelőzően próbálják kontroll alatt tartani a tiltakozásokat, minimalizálni a hatásukat, illetve elnyomni a tüntetők szólásszabadsághoz kapcsolódó jogait. A rendőrség általában szigorú irányelveket fektet le a tüntetésekhöz; úgy szabályozza a tüntetésekhöz szükséges engedélyeket, hogy megváltoztassa azok kimenetelét, lebeszélje a tiltakozókat a tüntetés megtartásától vagy egyszerűen megtiltsa azokat; nagyszámú rendőrt vezényel a bejelentett tüntetések helyszínére; körbezárja a tüntetőket; barikádokat alkalmaz, hogy a tüntetők ne tudjanak egy bizonyos területre belépni; tüntetés-mentes zónákat alakít ki; olyan kisebb szabálysértésekért tartóztat le tüntetőket, amelyekkel kapcsolatban máskülönben tipikusan nem járna el; illetve hogy úrrá legyen a helyzeten, erőt, erőszakot alkalmaz, beleértve a „kevésbé halálos” fegyverek használatát is. A demokrata és a republikánus országos kongresszusok, valamint a G20 és G8 csúcstalálkozók során tartott tömegdemonstrációkra adott állami és helyi rendőrségi válaszok, a helyi önkormányzati rendeletekkel kombinálva, megfosztották a tüntetőket az érdemi tiltakozás lehetőségét. 2011 szeptembere óta a rendőrség túlzott erőszak alkalmazásával, illetve szelektív vagy alaptalan letartóztatásokkal próbálja elfojtani az Occupy mozgalom tüntetőit az USA nagyvárosaiban, New York-tól Oakland-ig. Válaszul az ACLU folytatja jogvédő tevékenységét annak érdekében, hogy a tüntetők az ország egész területén élhessenek alkotmányos jogaikkal.

¹ Sara Justicia és Nydia Bauzá: *Macanazos y gases lacrimógenos a los estudiantes en el Capitolio*, PRIMERA HORA, 2010 június 30.; Figueroa Sancha definiendo Violencia Policiaca y Advierte que lo hara de Nuevo, UNIVISIÓN, <http://www.youtube.com/watch?v=67LyuNF7NCc> (video); Reacciona el superintendente, WAPA TV, 2010. június 30., http://www.wapa.tv/noticias/locales/reacciona-el-superintendente_20100630191454.html.

² A tüntetésekre kivezényelt rendőrök között megtalálhatóak a Taktikai Műveleti Egység (*Unidad de Operaciones Tácticas* vagy UOT) – a köznyelvben *Fuerza de Choque*-ként (szó szerinti fordításban a „támadó egységként”), vagy rohamegységként ismert csoport – tagjai is. A rohamegység gyakran szorosan együttműködik a speciális taktikai egységgel (*Unidad de Tácticas Especializadas* vagy UTE), közismert nevén a 100-ak csoportjával (*Grupo de Cien*), amely egy különböző rendőrségi egységekből (pl. a kábítószer-csoportból, közlekedési rendőrökből, lopott járművekkel foglalkozó egységekből és az UOT-ból) verbuvált, multidisziplináris csapatokra osztott elit rendőri egység. A Bűnügyi Felderítő Egység (*Cuerpo de Investigaciones Criminales* vagy CIC) tagjait is gyakran vetették be tüntetések során.

Bevezetés

A palesztin falu, Nabi Saleh, sok más ciszjordániai faluhoz hasonlóan évek óta szervez békés tüntetéseket a megszállás ellen. Annak ellenére, hogy a tiltakozások az erőszakmentesség jegyében szerveződnek, az izraeli katonai törvények értelmében mégis illegálisak.

Bassem Tamimit, a tüntetések szervezőjét és résztvevőjét 2011 márciusában tartóztatták le öt különböző vádpont alapján, amelyek mindegyike a tüntetéseken való részvételével állt kapcsolatban. Végül két vádpontban találták bűnösnek. Miután 13 hónapot töltött börtönben, feltételesen szabadon engedték azzal, hogy felhagy a tiltakozó akciókkal. 2012 októberében ismét letartóztatták egy tüntetésen való részvételért. Az ő esete csupán egy példa a sok közül arra, hogy a megszállt területeken a véleménynyilvánítás szabadságát szélsőséges módon és folyamatosan elnyomják. Tamimi a hangját vesztett palesztin nép, illetve a palesztinok megszállás elleni tiltakozásához való jogának szimbólumává vált.

A tüntetők és emberi jogi aktivisták jogainak totális elnyomásával ugyanakkor nem sikerült megfékezni az elégedetlenséget Ciszjordániában – épp ellenkezőleg, az fokozódó erőszakhoz, nagyobb arányú bebörtönzésekhez, valamint a térségben való izraeli jelenlét további militarizálásához vezetett.

IZRAEL

A Bassem Tamimi elleni eljárások

Nabi Saleh egy kb. 500 lakosú palesztin falu a ciszjordániai Ramallah kormányzóságban, Jeruzsálemtől északra. A falu földjeinek nagy része a közelben található Ein alQaws nevű forrásnak köszönhetően művelés alatt áll. 2009-ben a Halamish nevű illegális izraeli telep átvette a hatalmat a forrás fölött. Erre válaszul a falu népe tiltakozásba kezdett a telepek terjeszkedését célzó izraeli politikából következő megszállás és illegális földszerzések ellen. 2009 óta több száz embert tartóztattak le az ehhez hasonló demonstrációkban való részvételük miatt – köztük a helyi népi bizottságok tagjait, falusiakat, kiskorúakat, izraelieket és nemzetközi aktivistákat. Sokakat többször is letartóztattak.

Bassem Tamimi Bassem Tamimit, a tüntetések szervezőjét és résztvevőjét 2011 márciusában tartóztatták le öt különböző vádpont alapján, amelyek mindegyike a tüntetéseken való részvételével állt kapcsolatban. Végül két vádpontban találták bűnösnek.

A Halamish-telep elleni heti tüntetések szervezésében egy Nabi Saleh-i tanár és négy gyermek apja, Bassem Tamimi vette magához a kezdeményezést. 2011. március 24-én az ismétlődő tüntetések egyikét követően letartóztatták, pár perccel azután, hogy hazament találkozni egy francia diplomatával. A katonák megpróbálták megakadályozni Tamimi feleségét, Nariman Tamimi-t abban, hogy a letartóztatást filmre vegye: megütötték, majd megpróbálták elvenni tőle a fényképezőgépet. Miután Nariman odaadta a fényképezőgépet 10 éves lányának, Ahad-nak, a katonák kitépték a kezéből és kidobták a sárba.

Tamimi ellen öt pontban emelt vádat a katonai ügyészség: felbujtás és ellenséges szervezet támogatása, engedély nélküli felvonulások szervezése és azokban való részvétel, kődobálásra való felbujtás, rendőrségi kihallgatásra szóló idézés elmulasztása és az eljárás akadályozása miatt. Ez utóbbi ahhoz az állításhoz kapcsolódott, miszerint Tamimi fiataloknak adott tanácsot, hogy miként kell viselkedniük a rendőrségi kihallgatás során abban az esetben, ha letartóztatnák őket. Miután 13 hónapig tartották fogva, 2012. április 27-én 12000 NIS (kb. 740000 forint) óvadék fejében szabadlábra helyezték.

A Tamimi elleni vádak nagyrészt egy szintén Nabi Saleh-i 14 éves kiskorú (nevezzük A-nak) vallomására alapozták. A védelem szerint A állításait nem lehet elfogadni; a védők azzal érveltek, hogy gyanúsítottként és kiskorúként való fogvatartásának erőszakos, megalázó és illegális körülményei, valamint emberi méltóságának és jogainak a kihallgatása során ért sérelme miatt a fiú vallomása nem tekinthető önkéntesnek és szabad akaratlan alapulónak. Számos szabálytalanságra is rámutattak: a kihallgatás órákig tartott és négy kihallgató vezette le, akik közül csak egynek volt képzettsége a fiatalok kihallgatása területén; annak ellenére is folytatták a kihallgatást, hogy A alváshiánytól szenvedett; egyik szülője sem volt jelen a kihallgatáson; nem tájékoztatták a hallgatáshoz való jogáról; az ügyvédhez jutását késleltették, illetve a kihallgatás azelőtt megkezdődött, hogy A konzultálhatott volna vele. A bíróság mindezek ellenére elutasította az arra vonatkozó kérést, hogy A vallomását ne vegyék figyelembe.

2012. május 29-én kihirdették a katonai bíróság ítéletét: Tamimi-t három vádpont alól felmentették, míg kettőben (engedély nélküli tüntetés, kődobálásra való felbujtás) bűnösnek találták. 30 hónap börtönbüntetésre ítélték, amelyből tizenháromat addigra már letöltött. A

A helyi lakosok vonulnak Nabi Saleh-en át 2011 szeptemberében egy pénteki tüntetésen

Forrás: Mati Milstein / www.matimilstein.com

Határőr löállást vesz fel egy palesztin ház előtt Nabi Saleh-ben egy 2010 márciusában lezajlott tüntetés során

Forrás: Mati Milstein / www.matimilstein.com

büntetés fennmaradó időtartamára feltételesen szabadlábra helyezték, aminek két feltétele volt: amennyiben az elkövetkező két évben ismét illegális tüntetésben való részvételen kapják, két hónapot kell börtönben töltenie; illetve ha az elkövetkező öt évben a „biztonsági erők elleni tevékenységen” kapják, hét hónapos börtönbüntetést kell letöltenie. Tamimi válasza a büntetésre ez volt: „Úgy érzem, az egész életemet bírói felügyelet alatt kell töltenem.”

Miután Tamimi-t szabadlábra helyezték, 2012. október 24-én egy izraeli telep supermarketjében csatlakozott egy mintegy 80 aktivistát számláló tüntetéshez. Amikor megpróbálta megvédeni a feleségét egy katonától, Tamimi-t ismét letartóztatták tüntetésben való részvételért – ez volt a tizenkettedik letartóztatása. Azzal vádolták, hogy megtámadott egy katonát, és négy hónap börtönbüntetésre, valamint 5000 NIS (kb. 300000 forint) pénzbüntetésre ítélték. 2013 februárjában szabadult.

Tamimi, a veterán aktivista, már több mint három évet töltött börtönben tüntetés miatt. Annak ellenére, hogy tizenkétszer tartóztatták le, csupán két alkalommal emeltek vádat ellene, illetve ítélték el. A megszállt területeken hatályos katonai törvények lehetővé teszik, hogy legfeljebb hat hónapig hatósági határozat alapján – vádemelés vagy bírósági tárgyalás nélkül – tartsanak fogva embereket. A határozat hat hónappal újra és újra meghosszabbítható: a fogvatartás ideje nincs maximalizálva. Ily módon bárkit évekre bezárhatnak (amint az valóban nem egyszer megtörtént) tisztességes eljárás híján, anélkül, hogy a gyanút tisztességes bírósági eljárás keretei között próbálnák bizonyítani, és hogy az illető élhetne a gyanúsítással szembeni védelemhez való alapvető jogával. Korábban Tamimi-t máskor is megvádolták már – volt, hogy nem is közölték vele az ellene felhozott vádakot, míg máskor megtagadták tőle és ügyvédjétől, hogy a bírónak feltárt „titkos bizonyítékokat” ők is megismerhessék.

A több hetes kihallgatás során az izraeli Shin Bet kínzásoknak vetette alá Tamimi-t, hogy vallomást csikarjon ki tőle. A férfi elájult és kórházba kellett szállítani, ahol hét napig feküdt eszméletlenül.

Tamimi fogvatartásait megalázó bánásmód és kínzások kísérték. 1993-ban például azzal a váddal tartóztatták le, hogy Beit El-ben meggyilkolt egy izraeli telepest, de végül minden vádpontban felmentették. A több hetes kihallgatás során az izraeli *Shin Bet* kínzásoknak vetette alá Tamimi-t, hogy vallomást csikarjon ki tőle. A férfi elájult és kórházba kellett szállítani, ahol hét napig feküdt eszméletlenül. Agyából műtéti úton kellett eltávolítani egy vérömlenyt, ami az izraeli biztonsági erők általi kihallgatás során alkalmazott erős rázás miatt alakult ki.

Mint a Nabi Saleh-i tiltakozások egyik szervezőjét és a falu népi bizottságának koordinátorát, Tamimi-t az izraeli hadsereg nem kímélte. A kemény bánásmódban kiterjedt a családjára is. Amióta a tüntetések megkezdődtek a faluban, számos alkalommal tartottak náluk házkutatást, a feleségét háromszor letartóztatták, két fiát pedig megsebesítették: a 14 éves Wa'ed-et öt napig ápolták kórházban, miután egy gumilövedék eltalálta a lábát, míg Mohammed nevű 8 éves fia a vállán sérült meg egy könnygázlövedéktől, amellyel direkt őt akarták eltalálni. Röviddel a tüntetések beindulása után az izraeli közigazgatási hatóság tíz, a C-körzetben

Izraeli határőr figyelmezteti Bassem Tamimi aktivistát egy Nabi Saleh-i tüntetés során 2010 júniusában

Forrás: Mati Milstein / www.matimilstein.com

található építményre adott ki bontási határozatot – köztük Tamimi házára is, annak ellenére, hogy az még 1965-ben, tehát Ciszjordánia izraeli megszállása előtt épült.

Az ACRI minden évben megtartja az Emberi Jogok Felvonulását az emberi jogok nemzetközi világnapján, és a 2011-es eseményen a szervezet jogi programjának egyik munkatársa felolvasta Tamimi feleségének, Niraman-nak az üzenetét.² Ebben rámutat a megszállt területeken élők szabad véleménynyilvánításának mindennapos és minden képzeletet felülmúló megsértésére, kiemelve, hogy férje és fia, Wa'ed csak kettő a rengeteg áldozat közül. „Egy olyan időszakban, amikor az egész világon a társadalmi tiltakozás hullámai söpörnek végig,” írja, „Bassem és barátai továbbra is a börtön sötétjében sínylődnek, mert a megszállás árnyékában nem létezik az emberi méltóság, és nincsen szabad véleménynyilvánítás sem.”

Tamimi családja a rendőri intézkedések miatt állandó fenyegetettségben él – csupán azért, mert gyakorolták a véleménynyilvánításhoz való jogukat: Wa'ed-et 2012 novemberében – 16 évesen – letartóztatták a hetenként megtartott Nabi Saleh-i tüntetéseken való részvételért, 2013 júniusában Niraman-t pedig harmadik alkalommal vették őrizetbe. Őt azzal vádolták, hogy megszegte a Zárt Katonai Zóna létrehozásával kapcsolatos határozatot, miután részt vett a minden hét péntekén megtartott tüntetésen – annak ellenére, hogy a hadsereg maga is elismeri, hogy a tiltakozás erőszakmentes volt, és nem kísérte kődobálás.

Tiltakozás a megszállt területeken

Bassem Tamimi esete sajnós távolról sem egyedülálló. A ciszjordániai A és B zónák az izraeli katonai hatóság fennhatósága alá tartoznak, így ezeken a területeken az izraeli hadsereg az eljáró hatóság a palesztin tüntetésekkel kapcsolatban.

A nyilvános tiltakozáshoz való jogot érintő korlátozások három szinten valósulnak meg: törvényi, műveleti és bírósági szinteken.

A törvények szintjén a területen érvényes katonai jogszabály, a 101-es katonai rendelet gyakorlatilag minden tiltakozási tevékenység tilt, beleértve a virrasztásokat, a felvonulásokat, a kiadványokat, sőt még a politikai véleményt kifejező személyes tárgyak használatát is. A rendelet odáig megy, hogy kijelenti: „minden személy, aki szóban vagy máshogy megpróbálja a közbiztonságra vagy közrendre kockázatot jelentő módon befolyásolni a közvéleményt, megvádolható ezen rendelet megsértésével.”

Műveleti szempontból az IDF (az izraeli hadsereg) szinte minden tiltakozó akciót a „közrend megzavarásának” tekint, és gyakran alkalmaz erőszakot a tüntetések feloszlására. A kődobálásra adott válaszként a katonák könnygázt, vízágyúkat és gumilövedékeket alkalmaznak

– olyan fegyvereket, amelyekkel nem az emberölés a céljuk, mégis súlyos sérüléseket okozhatnak, sőt közvetlen közelről alkalmazva őket, halálosak is lehetnek. A katonai és rendőri erőszak következtében már számos tüntető veszítette életét.

Végül pedig, a katonai igazságszolgáltatási rendszer a vád alá helyezett tüntetőkkel kapcsolatos bánás módja miatt nagyban hozzájárul a tiltakozás elnyomásához. Ciszjordániában a katonai bíróságoknak döntő szerepük van a véleménynyilvánításhoz és tiltakozáshoz való jog folyamatos és mindenre kiterjedő elnyomásában. A bíróságok lénye-

gében elkerülik a katonai erők intézkedésinek, gyakorlatának és tömegoszlató akcióinak bírósági felülvizsgálatát. A katonai bíróságok előtt ennek következtében vezető palesztin aktivisták és a népi bizottságok tagjainak tucatjai ellen emeltek vádat Ciszjordánia-szerte tüntetések szervezéséért, illetve az azokban való részvételért.

A hatósági fogva tartást Ciszjordániában jelenleg a biztonsági előírásokra vonatkozó rendelet 284-294. szakaszai szabályozzák (ez egy katonai rendelet, amely a megszállt területeken törvényerővel bír).³ Ezek a szabályok felhatalmazzák a Ciszjordániában szolgálatot teljesítő katonai parancsnokokat, hogy hatósági fogvatartásra adjanak utasítást, ha „alapos okkal feltételezhető, hogy egy terület biztonsága, vagy a közbiztonság megköveteli valamely személy őrizetbe vételét.” A rendelet előírja, hogy minden hatósági fogvatartottat a letartóztatást követő nyolc napon belül a fogvatartás engedélyeztetése végett katonai bíróság elé kell állítani. Ez a meghallgatás azonban nem a gyanúsított bűnösségének megállapítására szolgáló eljárás, hanem inkább egyfajta „bíróági felülvizsgálat”. A gyanúsítás alapjául szolgáló bizonyítékok nagy részét nem tárják fel a fogvatartott és ügyvédje előtt, és a fogvatartott sem kap megfelelő lehetőséget arra, hogy saját védelmében felszólalhasson. A bírói döntés ellen a Katonai Fellebbviteli Bírósághoz lehet fellebbezni. Bár azok a hatósági fogságban levők, akik már minden katonai jogorvoslati lehetőséget kimerítettek, a Legfelsőbb Bírósághoz fordulhatnak, a tapasztalat azt mutatja, hogy ez a bíróság általában nem avatkozik be az ilyen döntésekbe. A megszállt területekre is vonatkozó nemzetközi jog szerint ugyanakkor az önkényes fogvatartás teljes tilalom alatt áll. Tekintettel a hatósági fogvatartás súlyos emberi jogi vonatkozásaira, illetve az egyértelműen fennálló visszaélési lehetőségekre, a nemzetközi jog szigorúan korlátozza annak használatát.

A katonaság korlátlan hatalma a tüntetések vonatkozásában, valamint a tüntetésekhez szükséges eszközök és tevékenységek korlátozásának mértéke együttesen azt eredményezi, hogy a régióban gyakorlatilag mindenfajta tiltakozás illegálisnak minősül.

A katonaság korlátlan hatalma a tüntetések vonatkozásában, valamint a tüntetésekhez szükséges eszközök és tevékenységek korlátozásának mértéke együttesen azt eredményezi, hogy a régióban gyakorlatilag mindenfajta tiltakozás illegálisnak minősül. A ciszjordániai lakosoknak szinte abszolút semmilyen joguk sincs a szabad véleménynyilvánításhoz, és a tüntetőket szinte minden esetben le is tartóztatják, illetve bebörtönzik, még akkor is, amikor a tüntetések teljesen békésen zajlanak.

Más nemzetközi és izraeli emberi jogi szervezetekkel együttműködve az ACRI továbbra is a valódi megoldásokat keresi mind a növekvő erőszakkal, mind azzal kapcsolatban, hogy a megszállt területeken élő embereknek egyáltalán nincs lehetőségük a legális tiltakozásra.

Más nemzetközi és izraeli emberi jogi szervezetekkel együttműködve az ACRI továbbra is a valódi megoldásokat keresi mind a növekvő erőszakkal, mind azzal kapcsolatban, hogy a megszállt területeken élő embereknek egyáltalán nincs lehetőségük a legális tiltakozásra.

A hatóságoknak a tüntetésekre adott erőszakos reakciója mára annyira közismertté vált, hogy egy bizottság, melyet a kormányzat hozott létre 2012-ben a „gázai flottilla” incidens során való izraeli fellépés kivizsgálására, a jelentését (az úgynevezett „Turkel-jelentést”) kiegészítve rámutatott a ciszjordániai és gázai palesztinok elleni katonai és rendőri erőszakkal kapcsolatos ügyek törvényességi felügyeletének szükségességére.⁴ A jelentés kiemeli azon szabályozások jelentőségét, amelyek már léteznek ugyan, de végrehajtásukat nem juttatják kellőképpen érvényre. Más nemzetközi és izraeli emberi jogi szervezetekkel együttműködve az ACRI továbbra is a valódi megoldásokat keresi mind a növekvő erőszakkal, mind azzal kapcsolatban, hogy a megszállt területeken élő embereknek egyáltalán nincs lehetőségük a legális tiltakozásra.

Az ACRI nemrégiben létrehozott egy online gyülekezési jogi információs honlapot a megszállt területeken szervezendő tüntetésekhöz, amely rengeteg segédanyaggal és elérhetőséggel segíti az itt élő aktivistákat abban, hogy tisztában legyenek törvényes jogaikkal, amikor a rendőri és a katonai erőkkel kerülnek kapcsolatba.⁵ A gyülekezési jogi portál angol, héber és arab nyelven érhető el. Végső soron azonban az izraeli jognak, politikának és jogalkalmazásnak kell megváltoznia ahhoz, hogy a véleménynyilvánítás és a békés gyülekezés szabadsága valódi jelentéssel bírjon a megszállt területeken élők számára.

¹ A kiskorú „A” ügyével kapcsolatos további információkat lásd: The Association for Civil Right sin Israel (ACRI): „Minor I” from Nabi Saleh: *The Rights of Minors in Criminal Proceedings in the West Bank*, a következő címen: <http://www.acri.org.il/en/wp-content/uploads/2012/02/Minors.pdf>

² Nariman Tamimi beszédének teljes szövegét és a videót lásd: ACRI: *The Struggle of the Village of Nabi Saleh*, 2011. december 11., <http://www.acri.org.il/en/2011/12/11/the-struggle-of-the-village-of-nabi-saleh-narimantamimi>

³ Biztonsági előírásokat szabályzó rendelet [egységes szerkezetbe foglalva] [Júdea és Szamária] (No. 1651), 5770-2009.

⁴ The Turkel Commission: *The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010. Second Report: Israel’s Mechanisms for Examining and Investigating Complaints and Claims of Violations of the Laws of Armed Conflict According to International Law*, 2013. február, <http://www.turkel-committee.gov.il/files/newDoc3/The%20Turkel%20Report%20for%20website.pdf>; ACRI: *New Turkel Report points to serious deficiencies in military investigations*, 2013. február 10., <http://www.acri.org.il/en/2013/02/10/turkel-report-2>

⁵ ACRI: *Information Center for Demonstrators in the Occupied Territory*, http://www.acri.org.il/en/?post_type=protestright

A „Printemps Érable” és a diákok elhallgattatása

Bevezetés

2012 tavaszán Québec-szerte diáktüntetések szerveztek, a felsőoktatási hallgatók pedig általános sztrájkjal tiltakoztak a kormány által tervezett egyetemi tandíjemelés ellen. Az ezeket követő „Printemps érable” (vagy „juharos tavasz”) nem csak jelentős számú és gyakori tiltakozási akcióval járt együtt, hanem a rendőrség, a jogalkotók és a bíróságok válasza is meglehetősen sokrétű volt. E válasz összetevői a következők voltak: paprika spray, sokkoló gránát és gumilövedék, a tüntetők tömeges letartóztatása, rendkívüli tüntetésellenes törvények meghozása, valamint a bíróságok felhasználása az elégedetlenkedők elhallgattatására és a hallgatói tiltakozások elfojtására. A kormányzat sokféle reakciója sokféle választ eredményezett a civil társadalom részéről is. A *Canadian Civil Liberties Association* (CCLA) számos más polgárjogi és emberi jogi szervezettel összefogva lépett fel a jogalkotónak, a rendőrségnek és a bíróságnak a kiterjedt tüntetésekre válaszként meghozott elnyomó jellegű intézkedéseivel szemben.

KANADA

Ez az esettanulmány a CCLA-nak az egyik jogi eljárásban való részvételére fókuszál. Gabriel Nadeau-Dubois diákvezetőt megvádolták és elítélték a bíróság megsértéséért, amelyet a bíróság szerint azokkal a kijelentéseivel követett el, amelyeket egy interjú során tett a diákok sztrájkjának legitim mivoltáról. Ez az eset rendkívül élesen mutat rá arra a kapcsolatra, amely az államnak a tüntetőkkel szembeni fellépése, illetve az alapvető szabadságjogok – ideértve a véleménynyilvánítás szabadságát is – elnyomásának finomabb formái között fennáll.

A diákvezető mint szimbólum és bűnbak

2012 februárjának közepén québeci hallgatói csoportok szavazást tartottak arról, hogy tartsanak-e általános hallgatói sztrájkot a tandíj tervezett emelése ellen. A tartományi kormány ugyanis a felsőoktatási tandíjak jelentős emelését javasolta (közel 80 %-os emelést az öt éven belül), és néhány diák úgy érezte, hogy egy határozatlan ideig tartó általános sztrájk elegendő nyomást gyakorolhatna a kormányra ahhoz, hogy álláspontját megváltoztassa. A mozgalom gyorsan nőtt. Egy héten belül már mintegy 36 000 felsőoktatásban tanuló diák maradt távol az óráktól, illetve lépett sztrájkba¹, és a több hétig tartó tiltakozások során a tüntetések száma százakról ezrekre, majd tízezrekre nőtt (egyes becslések szerint több százezerre is). A csúcsponton a hallgatói sztrájkot mintegy 300 000 diák, a tartomány hallgatóinak mintegy háromnegyede támogatta.

A sztrájk szeptemberig tartott, amikor is az általános választások során leváltották azt a pártot, amely a tandíjemelést javasolta, de 2012 februárja és szeptembere között, különösen tavasszal, havonta rendszeresen nagy létszámú tüntetések zajlottak Montrealban és a tartomány más részein is. A diáktüntetések hét hónapja alatt több mint 3500 embert tartóztattak le, és a tüntetések feloszlására a rendőrség durva technikák széles tárházát alkalmazta. Az egyik tüntető, Francis Grenier az egyik szemére megvakult, amikor egy sokkoló gránát az arca közelében robbant fel.²

Egy héten belül már mintegy 36 000 felsőoktatásban tanuló diák maradt távol az óráktól, illetve lépett sztrájkba, és a több hétig tartó tiltakozások során a tüntetések száma százakról ezrekre, majd tízezrekre nőtt.

Amellett, hogy fokozott rendőri jelenléttel és túlzott rendőri erő alkalmazásával próbálták megfékezni a tiltakozásokat, a tartományi törvényhozás, a Montreali Városi Tanács és a québeci igazságszolgáltatás is beszálltak a küzdelembe. Bár a diáksztrájkban nagy számban vettek részt a hallgatók, és a tiltakozások nagy tömegeket vonzottak, annak céljaival nem minden diák értett egyet, és a québeci társadalom sok más tagja sem igen rokon-szenvezett a hallgatókkal, hiszen a tartományban viszonylag alacsonyak voltak a tandíjak. Néhány, a sztrájkot nem támogató diák a bíróságokhoz fordult, és jogorvoslatot keresett azon az alapon, hogy a diáksztrájkok akadályozzák őket az órákon való részvételben. Az Université Laval egyik diákjának 2012. április 12-én sikerült is kieszközölnie egy tíz napra szóló bírósági végzést (ezt később a Québec Felsőbírósága szeptember közepéig meghosszabbította), amely kimondta, hogy a sztrájkoló diákok sem fenyegetéssel, sem más úton nem akadályozhatnak meg más hallgatókat abban, hogy amennyiben akarják, részt vehessenek az órákon. Ez a bírósági határozat ugyan látszólag nem mondta ki, hogy azok a diákok, akik sztrájkolni akarnak, ezt nem tehetik meg, ugyanakkor hamar világossá vált, hogy ebben a végzésben több van, mint azt elsőre gondolni lehetett.

Forrás: Elias Touil

Május közepén Gabriel Nadeau-Dubois diákvezető interjút adott a diáksztrájkjal és az azt támogató hallgatói szervezetek álláspontjával kapcsolatban, valamint megemlítette a diákok egy csoportja által kieszközölt bírósági végzést is. Nadeau-Dubois elmondta, hogy miután a diákok képviselői szervei előzőleg a sztrájk mellett tették le voksukat, nagyon szerencsétlennek érzi, hogy a diákok egy kisebbsége erre használja fel a bíróságot. Hozzátette, hogy véleménye szerint a hallgatói csoportok jogszerű módon tették meg az ahhoz szükséges lépéseket, hogy a sztrájkjal kapcsolatos szavazás eredményeinek betartását biztosítsák, és ha mindez sztrájkvonalak létesítésével járt együtt, akkor azt legitim cselekvésnek kell tekinteni. Nadeau-Dubois a megjegyzéseivel csupán a véleményét nyilvánította ki – amely a bírósági végzések miatt kritikus hangot ütött meg mind egyes diákokkal, mind pedig a bíróságokkal szemben –, illetve megerősítette, hogy a hallgatói sztrájk szerinte jogszerű volt.

Québec Felsőbírósága ezt követően Nadeau-Dubois-t – pusztán állításai miatt – bűnösnek találta a bíróság megsértésének vétségében.³ Eszerint Nadeau-Dubois megszegte a bíróság határozatát, ugyanakkor megjegyzései akadályozták a megfelelő igazságszolgáltatást és sértették a bíróság tekintélyét és méltóságát.⁴ A bíróság az indokolásában ugyan elismerte Nadeau-Dubois ahhoz való jogát, hogy ne értsen egyet a bíróság határozatával, ugyanakkor vitatta azt a jogát, hogy másokat is a bírósággal való szembeszállásra buzdítson, vagy hogy más hallgatókat az órák látogatásában megakadályozzon. Ám valójában semmilyen bizonyíték nem volt arra nézve, hogy Nadeau-Dubois bárkit is megakadályozott volna az órák látogatásában, vagy hogy az ő kijelentésein felbuzdulva bárki más a hallgatók útját állta volna. Nadeau-Dubois-t 120 óra közmunkára ítélték a bíróság megsértéséért.⁵ Az ítélet elleni fellebbezése jelenleg Québec Fellebbviteli Bírósága előtt van.

A diáktüntetések hét hónapja alatt több mint 3500 embert tartóztattak le, és a tüntetések feloszlására a rendőrség durva technikák széles tárházát alkalmazta. Az egyik tüntető, Francis Grenier az egyik szemére megvakult, amikor egy sokkoló gránát az arca közelében robbant fel.

Májusban, pár nappal azután, hogy a Nadeau-Dubois-val készített interjú megjelent a québeci médiában, a tartományban életbe lépett a 78. sz. törvényjavaslat (12. sz. törvény).⁶ A törvény, amely lehetővé tette, hogy a diákokat az általuk látogatott felsőoktatási intézmény utasítsa, kifejezetten a hallgatói sztrájkra adott válasz volt. A törvényjavaslat felfüggesztette az egyetemi szemesztereket, útmutatást adott ki arra vonatkozólag, hogy hogyan kell az órákat újraindítani, illetve számos olyan intézkedést is tartalmazott, amelyek kifejezetten az olyan hallgatói tüntetések akadályozását, sőt teljes ellehetetlenítését célozták, amelyek akadályozhatják mások oktatásban való részvételét. Az új törvény például megkövetelte az ötven főnél nagyobb tüntetések szervezőitől, hogy legalább 8 órával a demonstráció megkezdése előtt írásban jelentsék a rendőrségnek annak helyét, idejét, időtartamát, illetve útvonalát. A rendőrséget felhatalmazta annak önkényes eldöntésére, hogy a javasolt útvonal vagy helyszín jelent-e komoly kockázatot a közbiztonság szempontjából, és arra is utasíthatta a szervezőket, hogy új tervet nyújtsanak be. Összességében a 78. sz. törvényjavaslat igen tág és homályos elvárásokat fogalmazott meg, ami lehetővé tette a rendőrség számára, hogy szabad belátása szerint, gyakran önkényesen és erőfölényével visszaélve tartassa be azt.

A montreali városi tanács hasonló megfontolások mentén módosította P-6. sz. rendeletét [a béke, közrend és közbiztonság fenntartását célzó, valamint a köztulajdon használatát szabályozó rendelet]⁷, és kiegészítette azzal a követelménnyel, hogy a tüntetőknek a tünte-

Annak ellenére, hogy a törvényt visszavonták, a tandíjjal kapcsolatos ellentmondások továbbra is fennállnak, és a P-6. sz. montreali törvény továbbra is hatályban van.

Forrás: Bernard Bujold (lestudio1.com)

tést megelőzően be kell jelenteniük a rendőrségen annak útvonalát és programját, ugyanakkor megtiltotta nekik, hogy arcukat „megfelelő indok” nélkül elfedjék.

Érdekképviselet több fronton

A québeci hallgatói sztrájk erős társadalmi mozgalom volt, mely során a diákok rendszeresen szerveztek tüntetéseket a tartomány főbb központjaiban. Míg a mozgalom kiindulópontja a tandíjak emelése volt, a rendőrség és a kormányzat által a sztrájkra adott válaszok már komolyabb aggodalmakat vetettek fel a szabad véleménynyilvánítás és békés gyülekezés alkotmányosan védett jogainak tiszteletben tartása szempontjából.

Ezen alapvető alkotmányos garanciák iránti aggodalom készítette a CCLA-t arra, hogy maga is beszálljon az ügybe. A CCLA erősen ellenezte mind a 78. sz. törvényjavaslatot, mind pedig a P-6. sz. rendelet módosítását, így amint ezek hatályba léptek, nyomban szót emelt azok elnyomó hatása ellen, illetve a szabad véleménynyilvánítás, békés gyülekezés és szabad egyesülés védelmében. A kezdetben a törvényhozókat és a médiát megcélzó jogvédő tevékenység hamarosan kiterjedt a bíróságokra is, amikor a CCLA megkísérelt alkotmányos kifogást emelni a tartományi törvényhozással szemben. Mielőtt azonban az ügy a bíróság elé kerülhetett volna, a tömeges társadalmi mobilizáció politikai választ eredményezett. A 78. sz. törvényjavaslat, és kisebb mértékben a P-6. sz. rendelet módosítása megfordította a közvéleményt. Bár sokan továbbra sem voltak meggyőződve a diákok ügyének jogosultságáról, sokakat felhábortott, hogy a tartomány megpróbálja ellehetetleníteni a békés tüntetéseket, így maguk is az utcára vonultak. Amikor 2012 szeptemberében az új québeci kormányzat hivatalba lépett, a 78. sz. törvényjavaslatot visszavonták. A választási eredmények és a törvény visszavonása sok szempontból a hallgatói mozgalom és az általa létrehozott kritikus tömeg erejét és sikerességét igazolták.

Bár a törvényt visszavonták, a tandíjjal kapcsolatos viták továbbra is zajlanak, és a P-6. sz. montreali rendelet továbbra is hatályban van. E rendeletet valóban arra használták, hogy a leendő tiltakozókat elbátortalanítsák, és 2013-ban néhány hét leforgása alatt emberek százait vették őrizetbe és sújtottak nagy összegű (fejenként több mint 600 kanadai dollár rugó) pénzbírsággal, mert elmulasztották bejelenteni tüntetésük programját. Ezeket az embereket megelőző jelleggel vették őrizetbe, tehát az általuk szervezett tüntetések megtartására valójában nem is került sor. A CCLA folyamatos érdekképviseleti tevékenységet lát el az ügyben, és a tüntetőkkel szemben alkalmazott bánásmóddal kapcsolatos aggályairól folyamatosan tájékoztatja a városi tanács tagjait valamint a montreali rendőrfőnököt. Bár a városi tanács tagjaival folytatott konzultációk során úgy tűnt, hogy sokan közülük támogatják a rendelet visszavonását, az ezirányú kezdeményezés egyelőre elbukott. Világos tehát, hogy van még mit tenni az ügyben.

Forrás: Pedro fait de la photo, flickr felhasználó

Komoly aggályok merültek fel a diáktüntetések elleni rendőri fellépéssel kapcsolatban is. A 2012-es tüntetések elindulása-kor különösen aktív québeci polgárjogi szervezet, a *la Ligue des droits et libertés* széleskörű tényfeltáró vizsgálatot folytatt le, amelyről átfogó jelentést adott ki. A 2013-ban megjelent dokumentum szerint a tüntetések során sérültek a személyek szabad véleménynyilvánításhoz, békés gyülekezéshez és egyesüléshez való jogai, valamint személyes biztonságuk, törvényes jogaik és egyenlőségük is.⁹ A CCLA a *la Ligue*-gel összefogva vizsgálóbizottság felállítását követelte a kormányzati és rendőri fellépés kivizsgálására. S bár a tartományi kormányzat 2013 májusában valóban bejelentette, hogy vizsgálatot indít

az ügyben, az eljárás – legalábbis részben – zárt ajtók mögött zajlik majd, és emiatt számos érintett (köztük diákvezetők és rendőri szervezetek) bírálta a döntést.⁹

Konkréten a Nadeau-Dubois esettel kapcsolatban az mondható el, hogy a CCLA-t a közeljövőben meghallgatja Québec Fellebbviteli Bírósága, ahol az egyesület a bíróság megsértésével kapcsolatos ítélet elleni fellebbezést támogatja majd. A CCLA határozott álláspontja az, hogy a bíróság megsértésének ilyen alkalmazása visszaélés a bíróság fölényével, és rengeteg potenciális veszélyt rejt magában. A bírósági végzések tiszteletben tartása természetesen fontos, mint ahogy az is, hogy az emberek a megfelelő törvényes csatornákon keresztül lépjenek fel azon bírósági határozatok ellen, amelyekkel esetleg nem értenek egyet. Ugyanakkor az is fontos, hogy kritikus hangvételi vita és párbeszéd folyjon az igazságszolgáltatás szerepéről is. Azáltal, hogy hangot adott a hallgatói sztrájkok legitimitásával kapcsolatos nézeteinek, illetve a bírósági végzésekkel kapcsolatos aggodalmainak, Nadeau-Dubois az egyik alapvető szabadságjogot, nevezetesen a szabad véleménynyilvánításhoz való jogot gyakorolta. Valójában a bíróság döntésének az ellenkezője igaz: az olyan kijelentések, amelyek kritikus hangot ütnek meg a bíróságokkal szemben, nem ássák alá az igazságszolgáltatást, és nem csorbítják a bíróság tekintélyét vagy méltóságát. Ami valóban veszélyes az igazságügyi rendszerünkre nézve az az, ha engedjük bíróságainknak, hogy kritikusaikat elhallgattassák. A Nadeau-Dubois-t a bíróság megsértéséért elmarasztaló ítélet még csak nem is hivatkozott a véleménynyilvánítás szabadságára, és nem vette figyelembe azt, hogy egy interjú során tett megjegyzésekért kiszabott ilyen mértékű büntetés milyen hatással lesz mások abbéli hajlandóságára, hogy fontos kérdésekben felszólaljanak, vagy hogy a status quo-tól eltérő véleményeket fogalmazzanak meg.

A katonaság korlátlan hatalma a tüntetések vonatkozásában, valamint a tüntetésekhez szükséges eszközök és tevékenységek korlátozásának mértéke együttesen azt eredményezi, hogy a régióban gyakorlatilag mindenfajta tiltakozás illegálisnak minősül.

A kormányzati válasz – azaz egy olyan törvény meghozása, amely jelentős mértékben korlátozta a békés gyülekezést és a szabad véleménynyilvánítást – komoly aggodalomra adott okot.

Forrás: scottmontreal, flickr felhasználó

Konklúziók

A québeci diáktüntetések kanadai viszonylatban szokatlanul kiterjedtek, intenzívek és hosszasan tartóak voltak. A kormányzati válasz – azaz egy olyan törvény meghozása, amely jelentős mértékben korlátozta a békés gyülekezést és a szabad véleménynyilvánítást – komoly aggodalomra adott okot. A rendőrség reakciója is fontos kérdéseket vetett fel a tartomány felügyeleti és elszámoltathatósági mechanizmusainak tekintetében. Végül a jogrendszernek és az igazságszolgáltatásnak a „Printemps érable”-ban, és különösen Nadeau-Dubois ügyében betöltött szerepe azt bizonyítja, hogy folyamatosan készen kell állni annak biztosítására, hogy a szabad véleménynyilvánítás és a békés gyülekezés alkotmányos jogait valóban tiszteletben tartsák, gyakorlásukat pedig előmozdítsák. A különböző civil szervezetek munkája, többek között az is, amit a CCLA végzett, továbbra is döntő szerepet játszik az egyének tiltakozáshoz való jogainak védelme szempontjából.

¹ *Montreal students protest tuition hikes*, CBC NEWS, 2012. május 24. <http://www.cbc.ca/news/interactives/montreal-protest>

² *Police stun grenade blamed for student's eye injury*, CBC NEWS, 2012. március 8. <http://www.cbc.ca/news/canada/montreal/story/2012/03/08/montreal-student-protest-eye.html>
A diáktüntetésekéről és a tüntetőkkel szemben alkalmazott bánásmódról részletesebb információkért lásd: La Ligue des Droits at Libertés, et AL.: *Répression, discrimination et grève étudiante: Analyse et témoignages*, 2013. április <http://liguedesdroits.ca/wp-content/fichiers/rapport-2013-repression-discrimination-et-greve-etudiante.pdf>

³ *Morasse c. Nadeau-Dubois*, 2012 QCCS 5438 (CanLII).

⁴ 50. §, C.C.P. (Québec Polgári eljárásjogi törvénye).

⁵ *Morasse c. Nadeau-Dubois*, 2012 QCCS 6101 (CanLII).

⁶ Törvény, amely lehetővé teszi a diákok számára, hogy az általuk látogatott felsőoktatási intézményben oktatásban részesüljenek, S.Q. 2012, c. 12.

⁷ R.B.C.M. c. P-6, a Ville de Montréal 12-024-es rendeletével kiegészítve.

⁸ La Ligue des Droits at Libertés, et AL.: *Répression, discrimination et grève étudiante: Analyse et témoignages*, 2013. április, <http://liguedesdroits.ca/wp-content/fichiers/rapport-2013-repression-discrimination-et-greve-etudiante.pdf>

⁹ *PQ slammed for closed-door inquiry into student protests*, CBC NEWS, 2013. május 8., <http://www.cbc.ca/news/canada/montreal/story/2013/05/08/quebec-student-protest-inquiry.html>

Bevezetés

2010. december 3-án családok százai – köztük sok bevándorló – a lakáshelyzet javítását követelve békésen elfoglalta a Buenos Aires városában található Indoamericano parkot. A park elfoglalása igencsak erőszakos választ váltott ki a rendőrség részéről, és az események során végül hárman életüket veszítették. Ez a tragikus eset nemcsak a meglévő társadalmi egyenlőtlenségekre hívta fel a figyelmet, hanem jól demonstrálja azt is, hogy a mélyben húzódó társadalmi problémák – például a krónikus lakáshiány – gyakran jár együtt állami elnyomással, amely csak tovább súlyosbítja a már meglévő társadalmi kirekesztést és egyenlőtlenséget. Az ügy végül az Argentin Biztonsági Minisztérium létrehozásához vezetett, mert egyértelművé tette a rendőri tevékenység törvényességi felügyeletének szükségességét. A konfliktusok mélyebb okai azonban azóta is megoldatlanok, és megkerülhetetlen kihívást jelentenek az argentin társadalom számára.

ARGENTÍNA

A tiltakozás elfojtása az Indoamericano parkban

Az Indoamericano park egy üresen álló és elhagyatott terület a város egyik legszegényebb részén. Évek óta elhagyatott, bár a bolíviai és paraguayi közösségek korábban szabadidős tevékenységekre használták. A környező kerületekben a legmagasabb a szegénységi küszöb alatt élők aránya egész Buenos Aires-ben, és itt a legnagyobb a túlzásúfolttság is. A környékbeli városrészek némelyike rendkívül káros hírű nyomornegyed, ahol az otthonok fémlemezekből, fából, műanyagból és más veszélyes anyagokból épülnek. Becslések szerint ma mintegy félmillió embernek nincs megfelelő lakhelye Buenos Airesben. Ez a kontextusa a terület elfoglalását célzó döntés megszületésének.

A területen mindenfelé találtak a rendőrség által kilőtt lövedékeket. Ezeket tehát nem izolált esetekben lötték ki, hanem egy általános rendőri válasz részei voltak, és jól jelezték az erőszaknak azt a szintjét, amelyet a rendőrség az eljárás során végig alkalmazott.

2010. december 3-án mintegy 300 ember sétált be az Indoamericano parkba, és ott átmeneti menedékhelyeket alakított ki magának. Miután két nappal később a területfoglalást észlelte, a rendőrség jelentette azt egy városi bírónak, aki december 7-én, miután a területfoglalást „birtokháborításnak” ítélte, elrendelte a terület evakuálását. A kilakoltatási parancsot az ügyészség kérelmére hozták meg, s arról sem a parkot elfoglalókat, sem a kirendelt védőt nem értesítették, ugyanakkor kísérlet sem történt tárgyalásra vagy párbeszédre. A városvezetés is visszautasította, hogy párbeszédet kezdjen a területfoglalókkal. A következő napon 200 szövetségi és 350 városi rendőr hatolt be a parkba, és brutális módon megtámadták a demonstrálókat. A rendőri akció két bevándorló, Rosemary Chura Puña, egy 28 éves bolíviai, és Bernardo Salgueir, egy 24 éves paraguayi állampolgár halálával végződött. További öt embert sebesítettek meg ólomlövedékek. A területen mindenfelé találtak a rendőrség által kilőtt lövedékeket. Ezeket tehát nem izolált esetekben lötték ki, hanem egy általános rendőri válasz részei voltak, és jól jelezték az erőszaknak azt a szintjét, amelyet a rendőrség az eljárás során végig alkalmazott. A kiterjedt erőszak ellenére a kilakoltatás sikertelen maradt, és a területfoglalás folytatódott.

A városvezetés továbbra sem volt hajlandó párbeszédet folytatni. Ehelyett folyamatosan gyalázta, rágalmazta a területfoglalókat, „birtokháborítóknak” állítva be őket, akik „kábitószercsempészekkel állnak kapcsolatban” – sőt odáig ment, hogy egyenesen a „kontrollálatlan bevándorlást” tette felelőssé a helyzetért, illetve a lakáshiányért.

December 9-én, két nappal az eredeti kilakoltatási parancs kiadását követően újabb erőszakos cselekményekre került sor, amikor is magukat helyi lakosnak kiadó férfiak egy csoportja hatolt be a parkba, és megpróbálta erőszakkal elzavarni a területfoglalókat. A behatolók közül soknál volt lőfegyver, míg mások botokkal és fémrudakkal voltak felfegyverkezve. Erős a gyanú, hogy ezek a férfiak valójában nem helyi lakosok voltak, hanem felfegyverzett futballhuligánok, akiket a területfoglalók eltávolítására és zavarkeltésre béreltek fel. (Argentínában nem szokatlan, hogy futballhuligánokat bérelnek fel útonállóknak). A terület hamarosan csatatérre alakult át: a huligánok először megfenyegették a jelenlévő újságírókat, és arra kényszerítették őket, hogy hagyják el a helyszínt, a mentők bejutását pedig megakadályozták. Órákon át lötték a parkot, és furcsa módon a biztonsági erők vagy a hatóságok egy alkalommal sem avatkoztak közbe. A lövések sokakat megsebesítettek; egy 38 éves bolíviai származású argentin állampolgár, Emiliano Canaviri Álvarez mellkaslövés következtében életét veszítette.

A városvezetés azt állítja, hogy ők a nemzeti kormányt kérték fel a beavatkozásra és a helyzet megoldására, mert a városi rendőrség egy ilyen beavatkozáshoz nem rendelkezik megfelelő számú katonai jellegű gyalogsággal.

A nemzeti kormány csupán a következő napon avatkozott be a konfliktusba. A válság kellős közepén az elnök bejelentette egy új biztonsági minisztérium létrehozását, amelynek

Forrás: Cubadebate (2010)

hatókörébe tartozna a szövetségi biztonsági erők ellenőrzése, illetve civil irányítása is. Hosszas hárompárti egyeztetések után, december 11-én az elnök találkozott a városvezetéssel és úgy döntött, hogy a nemzeti csendőrséget bevetve emberi barikádot von a tüntetők köré. Miután ez megtörtént, speciális válságkezelő egységek érkeztek a Társadalomfejlesztési Minisztériumból, akik a kordonon belülré kerülve tárgyalásokat kezdeményeztek a tüntetés vezetőivel, illetve meghallgatták a területfoglalók panaszait. 320 szociális munkás két és fél nap alatt mintegy 4075 családdal beszélgetett el, majd az országos és helyi kormányzat közösen bejelentette, hogy hamarosan megvalósítanak egy városi lakásügyi projektet, amelyet a két fél azonos arányban finanszíroz majd. Három év elteltével azonban a családok még mindig csak várják a beígért lakásügyi intézkedéseket.

A magyarázat: a társadalmi konfliktus kriminalizálása

Az Indoamericano parkban történtek után nem sokkal a Centro de Estudios Legales y Sociales (CELS) kutatni kezdte a konfliktus gyökereit. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a tragikus végkifejlet a bírósági és politikai szereplőknek a területfoglalás kezdetén meghozott hibás döntésire vezethető vissza. Először is az, hogy az ügyet rögtön a bíróságok és a rendőrség vette kézbe, egyből a kriminalitás terepére helyezte és „biztonsági fenyegetésnek” állította be a tüntetést. Nem párbeszéd kezdődött, hanem a rendőrségre hagyták a területfoglalás kezelését, amely azonnal erőszakot alkalmazott. Másodszor, a bíró és az ügyész elrendelte a terület kiürítését és engedélyezte az erőszak alkalmazását, ám semmilyen módon nem ellenőrizték, hogy a rendőrség miként hajtja végre utasításait. Harmadszor, a kirendelt ügyvédet a kilakoltatási parancs kiadását megelőzően nem tájékoztatták a már megkezdett jogi eljárásról, annak ellenére, hogy jogászai szerint az adott helyzet olyan társadalmi konfliktus, amely nem a büntetőjogra tartozik. A városi bíróság tehát gyakorlatilag engedélyezte a területfoglaló akció erőszakos elfojtását, törvényesnek tüntetve fel az erőszakos rendőri akciókat, ahelyett, hogy először a konfliktusmegoldás bármilyen más alternatívájával próbálkozott volna.

A CELS kutatni kezdte a konfliktus gyökereit. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy a tragikus végkifejlet a bírósági és politikai szereplőknek a területfoglalás kezdetén meghozott hibás döntéseire vezethető vissza.

Eközben a válság kellős közepén, illetve annak a fényében, hogy a halálos áldozatok között bolíviai, illetve paraguayi származású volt, a városvezetés idegenellenes retorikája a diszkrimináció olyan fokára hágott, amely csak tovább súlyosbította feszültségeket. A lakáshiányért a bevándorlókat hibáztató megjegyzések köszönő viszonyban sem voltak a valósággal, hiszen a szomszédos országokból érkező bevándorlók száma fél évszázada stabil. Még ennél is felhőborítóbb az, hogy Buenos Aires önkormányzata mindkét rendőri erőt dicséretben részesítette akcióikért, és azóta sem hajlandó belső vizsgálatot indítani a városi rendőrségnek az események során tanúsított fellépésével kapcsolatban.

Az események kivizsgálása

A hatóságok bűnügyi vizsgálatot indítottak annak megállapítására, hogy a rendőrök milyen mértékben tehetők felelőssé az események során bekövetkezett halálesetekért. A CELS Rosemary Chura Puña családjának képviselőjeként vett részt az eljárásban. A vizsgálat során számos kihívással kellett megküzdeni: a kinevezett bíró késleltette a halottkémi vizsgálatokat, nem volt hajlandó továbblépni az ügyben, illetve nem foglalkozott a futballhuligánokkal, akik lőfegyverekkel

A tüntetések vezetőit, akik a válság idején kulcsszerepet játszottak a politikai erőkkel folytatott párbeszédben, birtokháborítással vádolták meg és elítélték; a tárgyalásokban való részvételüket az ügyészek bizonyítékként használták fel arra, hogy ezek az emberek valóban képesek voltak a parkot elfoglalók irányítására.

félemlítették meg a területfoglalókat. Az ügyész ugyanakkor rekonstruálni tudta az eseményeket, és megállapította, hogy a városi rendőrség tehető felelőssé a halálesetekkel, illetve számos sérüléssel végződő lövöldözésért. Harminchárom városi rendőrt is meghallgattak az ügyben. Mivel az ügyész szerint az akciók egy közös művelet részei voltak, és a parancsokat valójában a szövetségi rendőrség adta ki, elrendelte a szövetségi rendőrség négy vezetőjének kihallgatását, további nyolc szövetségi rendőrt pedig fegyverrel való visszaélés vádjával hallgatott ki. Az ügyész ugyancsak beidézte azt a bírót, aki a kezdeti műveleteket engedélyezte, mégpedig azzal az indokkal, hogy nem volt képes megfelelően kontrollálni a terület kiürítését. A vádlottak ellen felsoroztatott minden bizonyíték ellenére a vizsgálatot felügyelő bíró minden vádpontot ejtett, mind a rendőrökre, mind pedig az eredeti bíróra vonatkozólag. A döntést megfellebbezték, és Buenos Aires Fellebbviteli Bírósága hatályon kívül helyezte a döntést. Ezt követően az első alkalommal eljáró bírót kötelezettségzegés miatt kizárták az eljárásból, ami jelenleg is folyamatban van.

A vádemelések egyébként nem korlátozódtak a rendőrségre. Az Indoamericano parkban tanúsított rendőri brutalitás által érintett emberek élethelyzetében nemcsak semmiféle javulás nem következett be, de még egy megfélemlítő üzenetet is kaptak a büntető igazságszolgáltatási rendszertől. A tüntetések vezetőit, akik a válság idején kulcsszerepet játszottak a politikai erőkkel folytatott párbeszédben, birtokháborítással vádolták meg és elítélték. A tárgyalásokban való részvételüket az ügyészek paradox módon bizonyítékként használták fel annak alátámasztására, hogy ezek az emberek valóban képesek voltak a parkot elfoglalók irányítására, és hogy olyan körülményeket akartak megteremteni, amelyek a kábítószer-csempészt és egy illegális lakáspiac létrejöttét segítették volna elő.

Konklúziók

Az Indoamericano parkban történtek következtében az argentin kormány kritikus ponthoz érkezett a társadalmi konfliktusokra adott rendészeti és politikai válaszait illetően. Habár a biztonsági erők civil irányítása a modern demokráciák *sine qua non*-ja, Argentínában mégis jelentős politikai akaratra volt szükség ahhoz, hogy a Biztonsági Minisztériumot létrehozzák, és hogy ezt az argentin demokráciával szemben régóta fennálló tartozást végre rendezni próbálják. Ez az intézkedés igen fontos előrelépést jelentett a biztonsági erők felügyeletére szolgáló civil intézményrendszer kereteinek kialakításában.

Azok számára azonban, akik a rendőri erőszakot leginkább elszenvedték, kevés változott a történetek óta. A kormány és a városvezetés által a válság közepén bejelentett közös lakásügyi projekt máig nem eredményezett valódi lakásépítéseket. Három évvel az események után a kormánynak még azt sem döntötte el, hogy hol is építse fel az új lakóépületeket. Semmilyen valódi előrelépés nem történt tehát azoknak az embereknek a legfontosabb problémáinak megoldásában, akik az Indoamericano parki válság során a rendőri erőszakot elszenvedték – pedig jelenleg semmilyen más társadalmi csoport sincs arra kényszerítve, hogy ennyire bizonytalan körülmények között éljen.¹

¹ Az ügyről további információkat lásd CELS: "Umbrales perforados. Muertos y heridos por la represión de conflictos sociales", *Derechos humanos en Argentina. Informe 2011* (Buenos Aires, 2011), 146-157 o., Lásd még: „Seguridad y derechos humanos: el modelo de gobierno como clave”, *Derechos humanos en Argentina. Informe 2012* (Buenos Aires, 2012), 169 o.

A Mohammed Mahmoud tüntetések, 2011. november 18-24.

Bevezetés

2011. november 18-án tüntetők százezrei vonultak békésen Kairó és Giza főbb köztereiről a főváros központjában található Tahrir tér felé. A tömegek a Fegyveres Erők Legfelsőbb Tanácsának katonai uralma ellen tüntettek, amely a volt elnök, Mubarak uralmának 2011. februári megdöntését követően került hatalomra, és a katonai uralom végét és legkésőbb 2012 áprilisáig demokratikus választások kiírását követelték. A 2011. januári forradalom óta tartott pénteki demonstrációk nagy többségéhez hasonlóan ez is a pénteki imádság után kezdődött, és éjjelre gyakorlatilag befejeződött. Ám a tüntetők egy kis csoportja, becslések szerint kevesebb mint száz ember, továbbra is ott maradt, hogy foglalja a teret. Legtöbbjük a forradalom során megölt mártírok, illetve sebesültek családtagja volt, akik kártérítést követeltek a kormánytól.

EGYIPTOM

Forrás: Ahmed Abdel Latif for Al Shorouk

November 19-én, szombat reggel a köznyelvben rohamrendőrségként ismert központi biztonsági erők – kis létszámú katonai rendőrségi állománnyal támogatva – behatoltak a Tahrir térre, és erőszakkal feloszlatták a tüntetést. Ez a provokáció újabb tömegeket késztetett arra, hogy a Tahrir térre és környékére jöjjenek, és megkezdődtek a Mohammed Mahmoud néven ismertté vált tüntetések (melyek az e nevet viselő, a Tahrir teret a Belügyminisztérium épületegyüttesével összekötő utca köré összpontosultak). Az elkövetkezendő néhány nap során a rendőrség rendkívüli brutalitással reagált a tüntetésekre – ez volt az egyik legsúlyosabb példája rendőri és katonai brutalitásnak a forradalom 2011. januári kezdete óta. Az összecsapások november 24-éig tartottak. A 24-ei nap végére a tüntetéseknél legalább 45 halálos áldozata és több száz sebesültje volt, további több száz tüntetőt pedig letartóztattak.

A rendőrség és a katonai rendőrség által elkövetett jogsértések mértéke és fajtái

A november 19-én a Tahrir téren gyülekező, az aznap reggeli tömegoszlatás ellen tiltakozó tüntetőkről jórészt békésen tiltakoztak. A rendőrség fellépése ezzel szemben törvénytelen, erőszakos és válogatás nélküli volt, és a rendőrök által az összecsapások során tett megjegyzések alapján arra lehet következtetni, hogy bosszúvágy vezérelte.

Az elkövetkezendő néhány nap során a rendőrség rendkívüli brutalitással reagált a tüntetésekre – ez volt az egyik legsúlyosabb példája rendőri és katonai brutalitásnak a forradalom 2011. januári kezdete óta.

Az aránytalan és erőszakos rendőrségi fellépés a tüntetések eskalálódásához vezetett, és az elkövetkező öt nap során százezrek csatlakoztak a demonstrációkhoz, és foglalták el ismét a Tahrir teret. A közelben, különösen a Mohammed Mahmoud utcában, hamarosan utcai harcok sora robbant ki. A tüntetők és a rendőrök, katonai rendőrök közötti összecsapások közel egy hétig tartottak, nagyon kevés szünettel. A rendőrség könnygázt, sörösétes lövedékeket és éles löszert alkalmazott, amire a tüntetők kövekkel és Molotov-koktélokkal válaszoltak. A tüntetések hamar átterjedtek Alexandriára, Szueze, Iszmailiára és Manszúrra, illetve Egyiptom többi nagyvárosára. A megmozdulások hátterében a Fegyveres Erők Legfelsőbb Tanácsának uralma elleni fokozódó tiltakozás állt, amely uralmat leginkább a kiterjedt erőszak és a demokratikus reformok hiánya jellemzett.

Az öt nap során a rendőrség aránytalan és halált okozó erőszakot, illetve lőfegyvereket alkalmazott. Különböző, „becsapódásra reagáló” löszert használtak fel, főként különféle méretű és típusú (gumi, fa vagy acél) sörösétes lövedékeket – amelyeket Egyiptomban a rendőrök általánosan használnak tömegoszlatásra –, illetve éles löszert is. A könnygázt szintén túl gyakran vetettek be, és úgy is, hogy halált okozzon. A rendőrség és a katonaság önkényesen tartóztatott le és tartott fogva tüntetőket, miközben folyamatosan brutális erőszakot alkalmazott velük szemben. Az őrizetbe vett tüntetőket napokig kínozták illegális börtönökben.¹ A tüntetők és orvosok által felállított mobil kórházakat ugyancsak támadták, és az orvosokat ugyanúgy bántalmazták, illetve letartóztatták, mint a tüntetőket.

Egyértelmű, hogy a rendőri erőszak alkalmazása nem csupán a tüntetés feloszlátását célozta, hanem kifejezetten büntető jellegű volt. A könnygázlövedéket közvetlenül a tüntetőkre lőtték ki, míg másoknak a felsőtestét lőtték söröséttel. Ezekkel egyértelműen a szük-

Forrás: Zeyad Hussein for Al Shorouk

ségtelen sérülések és fizikai károk okozása volt a céljuk. Ezt bizonyította az a rengeteg dokumentált felsőtesti és arcsérülés, illetve a szemsérülések hatalmas száma – beleértve a szem teljes elvesztését is –, amelyeket a tüntetők közvetlen közletről szenvedtek el. Egyedül a tüntetésekhez és összecsapásokhoz legközelebb eső Kasr Al Aini állami kórházban hatvan szemsérülést láttak el november 19-e és 25-e között.² Az elszenvedett sérülések között sok volt a szaruhártya-sérülés és szemüregtörés, amelyek nagy részét a rohamrendőrök által kilőtt sörétes lövedékek okozták.

A rendőrök által használt könnygáz mennyisége és típusa ugyancsak rengeteg kérdést vetett fel, és széles vita alakult ki a könnygáz mint rendvédelmi fegyver alkalmazásáról, illetve arról, hogy az milyen mértékben okozhat halált. Bár szinte lehetetlen pontosan megbecsülni a 2011 novemberében felhasznált könnygáz mennyiségét, elmondható, hogy a rendőrség hat

napon keresztül folyamatosan lőtte a tüntetőket könnygázlövedékekkel. Az Egyptian Initiative for Personal Rights (EIPR) kutatói és a szemtanúk szerint ötpercenként átlagban mintegy 3-6 lövedéket lőttek ki a tömegre. Idővel egy általános minta körvonalazódott: a tüntetők megpróbálnak előre hatolni, mire a rendőrök könnygázlövedéket lőnek ki közvetlenül a tömegbe. Ez a minta hat napon keresztül ismétlődött – néhány óra kivételével, amikor is a felek „tűzszünetet” hirdettek. A kilőtt lövedékek aránya a kora reggeli órákban valamelyest csökkent. Több alkalommal, a tüntetések csúcspontján a mobil kórházak negyedóránként több mint húsz eszméletlen áldozatot fogadtak. Legalább hárman vesztették életüket könnygázhasználat miatt bekövetkezett fulladás következtében. A dokumentált esetek a bőrirritációtól a hányáson át a rángógörcsökig terjedtek. Az EIPR a használt lövedékek tucatjait gyűjtötte össze, melyek nagy része a „CS” típusú tömegoszlató gázokhoz tartozott. Ugyanakkor jópár lövedéken semmilyen jelzés sem volt, így erős a gyanú, hogy a rendőri erők a sokkal potensebb „CR” típusú, vagy más „halálósabb” gázokat is használtak – ez azonban nem bizonyított.

Több alkalommal, a tüntetések csúcspontján a mobil kórházak negyedóránként több mint húsz eszméletlen áldozatot fogadtak. Legalább hárman vesztették életüket könnygázhasználat miatt bekövetkezett fulladás következtében.

Bár a felhasznált könnygáz mennyiségéről nem állnak rendelkezésre közvetlen bizonyítékok, a szemtanúk beszámolója és az EIPR vizsgálata alapján elmondható, hogy a felhasznált gázok erőssége a „CS” típusú gáz létrehozásához felhasznált vegyi anyag tekintetében jóval meghaladta a „harcképtelenné tétel” határértékét (ICt50). Az EIPR által dokumentált esetek közül legalább egyben olyan módon használták fel a könnygázt a rohamrendőrök, hogy azzal megkísérelték a tüntetőket megfullasztani: négy tüntetőt egy mecset mellékhelységébe kergettek, majd miután belőttek egy könnygázlövedéket, rájuk zárták az ajtót.

November 24-én este az utcai harcok egyszer csak maguktól véget értek. Az egyiptomi hadsereg egy betonfalat húzott fel a Mohammed Mahmoud utcán keresztül, hogy fizikai akadályt hozzon létre a tüntetők számára – ezt a megoldást később többször is alkalmazták. Ezt követően még két napig zajlottak békés tüntetések, további emberveszteségek nélkül. Az Egészségügyi Minisztérium hivatalos adatai szerint a tüntetések során 45 haláleset történt – a legtöbbjük Kairóban. A legtöbb halálesetet éles illetve sörétes lövedékek okozták, de a túlzott könnygázhasználatra visszavezethető fulladásos esetek is előfordultak.

Az EIPR által dokumentált esetek közül legalább egyben olyan módon használták fel a könnnygázt a rohamrendőrök, hogy azzal megkísérelték a tüntetőket megfullasztani: négy tüntetőt egy mecset mellékhelységébe kergettek, majd miután belőttek egy könnnygázlövedéket, rájuk zárták az ajtót

Forrás: Andre Kang / Primera Hora (2010)

Politikai következmények, bírósági tárgyalások, a tüntetők kriminalizálása

A forrongások következményeként a Fegyveres Erők Legfelső Tanácsa, amelyik mindaddig kerülte az elnökválasztás kérdését, 2002 júniusára tűzte ki a választások időpontját. A hatalomnak egy civil kormányzat részére történő átadása, ami a novemberi tüntetéshullám egyik legfontosabb követelése volt, 2012. június 30-ig legalábbis formálisan befejeződött. Az elszámoltathatóság és az igazságszolgáltatás, többek között a novemberi tüntetések során elkövetett bűnökért, azonban továbbra is meglehetősen bizonytalan lábakon áll.

Az EIPR három vonalon tett jogi lépéseket. Először is, tüntetők százainak védelmét látta el, akik mindannyian a Mohammed Mahmoud tüntetésekben való részvétel miatt kerültek bünvádi eljárás alá. A vád leggyakrabban lázadás, vandalizmus és hivatalos személyek megtámadása volt. 2012 októberében, Mohammed Murszi megválasztása után három hónappal, egy elnöki határozattal amnesztiát hirdettek (2012. évi 89. sz. határozat). Az amnesztia keretei között az elnök megbocsátott azoknak az elítélt vagy éppen bünvádi eljárás alatt lévő tüntetőknek, akik „olyan bűnököt követtek el, amelyek a forradalom célkitűzéseit voltak hivatva szolgálni”. Az amnesztia mintegy 471 embert érintett, közülük 378 ellen a Mohammed Mahmoud tüntetésekben való részvételükért emeltek vádat 2011 novemberében.

Másodszor, 2012 januárjában az EIPR négy másik civil szervezettel összefogva keresetet nyújtott be a közigazgatási bíróságon Malek Mustafa aktivista képviseletében, aki a rohamrendőrök által közvetlen közelről kilőtt sörét következtében elvesztette egyik szemét. A lövöldözés november 19-én, azaz a tüntetések legelején történt. A keresetben a szervezetek követelték az a rendőri erő és a löfegyverek alkalmazását szabályozó 1964. évi 156. sz. rendelet visszavonását, amelyet az egyiptomi rendőrségi törvény 102. cikkelyének értelmében hoztak meg.³ A rendelet nem felel meg az erőszak és löfegyverek alkalmazásával kapcsolatos nemzetközi minimum sztenderdeknek, és szabad kezet ad a rendőrségnek, hogy akár halált okozó módon lépjen fel a tüntetések feloszlata érdekében. 2013 márciusában a közigazgatási bíróság az egyiptomi alkotmánybíróság elé utalta az ügyet, hogy az vizsgálja meg, alkotmányos-e a rendőrségi törvény 102. cikkelye.

Végül pedig az EIPR részt vett egy rendőrtiszt ellen indított bünvádi eljárásban is – az egyetlen rendőr, akit a hatnapos tüntetések során elkövetett emberi jogi visszaélésekért bíróság elé állítottak. Mahmoud Al Shennawy rendőrtisztet egy videó alapján azonosították, amelyben löfegyverét a tüntetőkre irányítja, majd elsüti, miután egyik kollégája így gratulál neki: „A szemén találta el, uram!”.⁴ A rendőrtisztet az aktivisták nagyon gyorsan azonosították. Vélhetően leginkább a saját biztonsága miatt őrizetbe vették, és később bíróság

Forrás: Hossam El Hamalawy

elé állították. Habár az emberi jogi visszaéléseket elkövető rendőrök számon kérése Egyiptomban nagyon gyenge, ez egyike volt azon ritka eseteknek, amikor szinte lehetetlen volt elkerülni a felelősségre vonást. Az EIPR képviselte az egyik áldozatot, és hosszas bírósági csata után a rendőrt három év börtönre ítélték gyilkossági kísérletért. Bár ez a lehető legenyhébb büntetési tétel, ami az egyiptomi büntető törvénykönyv szerint ezért a bűncselekményért kiszabható, mégis egy olyan ritka esetről van szó, amikor egy hatalmával visszaélő hivatalos személyt bíróság elé állítottak, illetve bebörtönöztek Egyiptomban.

A tüntetők kriminalizálása továbbra is általános tendencia Egyiptomban. Az elnöki amnesztia kivételt képezett: egyike volt azon kevés intézkedéseknek, amelyeket az elnyomásra építő múlttal való szakításra, illetve a politikai hatalom konszolidációjára tett kísérletként értékelhetünk. Egy elnöki rendelettel 2012 júliusában létrehozott tényfeltáró bizottság kiadott egy jelentést, amely a Mohammed Mahmoud tüntetésekről is tartalmazott egy fejezetet.

A tüntetők kriminalizálása továbbra is általános tendencia Egyiptomban. Az elnöki amnesztia kivételt képezett: egyike volt azon kevés intézkedéseknek, amelyeket az elnyomásra építő múlttal való szakításra, illetve a politikai hatalom konszolidációjára tett kísérletként értékelhetünk.

A jelentés súlyos emberi jogi visszaélésekben részt vevő állami tisztségviselőket azonosított, és a tényfeltáró bizottság legfelsőbb testületének tagjai által tett nyilvános kijelentések szerint a Mohammed Mahmoud tüntetésekkal kapcsolatos fejezet is állami szereplőket azonosított. A bizottság jelentése még nem került nyilvánosságra. A rendőrség és a katonai rendőrség által a hatnapos tüntetés során elkövetett emberi jogi visszaélések tekintetében sem indult szisztematikus jogi eljárás. Sajnos ez az felelősségre vonási vákuum számos más, a forradalom során elkövetett súlyos emberi jogi visszaélésre is kiterjed.

Egyértelmű, hogy a rendőri erőszak alkalmazása nem csupán a tüntetés feloszlátását célozta, hanem kifejezetten büntető jellegű volt.

Forrás: Hossam El Hamalawy

- ¹ Egyptian Initiative for Personal Rights (EIPR): *A Week of Rich Pickings in Tahrir – 383 Arrests in Cairo Alone*, 2011. november 25., <http://eipr.org/en/pressrelease/2011/11/25/1293>.
- ² EIPR: *Bullets of the Ministry of Interior Were Aimed to Leave Demonstrators Permanently Disabled*, 2011. november 26., <http://eipr.org/en/pressrelease/2011/11/26/1294>.
- ³ EIPR: *Will the Court of Administrative Justice Stop the Killing of Demonstrators?*, 2012. január 16., <http://eipr.org/en/pressrelease/2012/01/16/1365>.
- ⁴ A videó megtekinthető online: <http://www.youtube.com/watch?v=420EJbud4wk>.

Bevezetés

A magyar meleg büszkeség felvonulást, a Pride-ot, amely a lesbikusok, melegek, biszexuálisok, queerek egyenjogúsága és a tolerancia ünnepe, rövidebb megszakításokkal 1992 óta tartják meg a magyar fővárosban, Budapesten. Ma Magyarországon, Közép-Európa legtöbb országához hasonlóan, az eltérő szexuális irányultságú, nemi identitású emberek túl gyakran esnek diszkrimináció áldozatául a társadalomban is, illetve a jogi védelemhez való hozzáférésük tekintetében is. Ennek következtében a hivatalosan a Meleg Méltóság Menetének hívott rendezvény, amely mindig fesztivál-jellegű is volt, a magyarországi a társadalmi és jogi kontextusban az esemény továbbra is nagyon hangsúlyozottan egy polgárjogi demonstráció, amely ennek a csoportnak a jogfosztottságára hívja fel a figyelmet.

A felvonulások szervezését a magyar gyülekezési törvény szabályozza. Ez a törvény előírja, hogy egy rendezvényt előzetesen bejelentsenek a rendőrségen, és a rendőrség csak nagyon pontosan körülírt, szigorúan szabályozott esetekben tilthatja meg a rendezvény megtartását. Ennek ellenére a rendőrség 2011-ben és 2012-ben is visszaélt ezzel a jogával, amikor úgy

MAGYARORSZÁG

döntött, hogy megtiltja a Meleg Méltóság Menetét. A szervezők képviseletében a Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) ügyvédje az akkori Fővárosi Bíróságon kifogást nyújtott be a tilalom ellen, amelyet a bíróság figyelembe vett, és a felvonulás végül megtartásra került. Az egyértelmű bírósági végzés ellenére azonban a rendőrség 2012-ben ismét megpróbálta betiltani a felvonulást, nagyrészt ugyanazon az alapon, mint 2011-ben. De ezúttal sem járt sikerrel.

A magyar melegfelvonulás társadalmi kontextusa

Bár a magyar társadalom a 90-es években sem volt toleránsabb, mint ma, abban az évtizedben és a 2000-es évek elején a meleg büszkeség felvonulások alig váltottak ki komolyabb társadalmi érdeklődést (sohasem voltak 4000 főnél nagyobbak). 2008 óta azonban a felvonulás egyre inkább a jobboldali szélsőségesek erőszakos támadásainak célpontjává vált.¹ Az 2008-as felvonulást megelőzően erősen felbujtó jellegű felhívások terjedtek el az interneten, majd a felvonulást szélsőségesek százai támadták meg – kövekkel és tojással dobálták meg a résztvevőket, savat és fekáliát öntöttek rájuk. Később a rendőrség összecsapott a szélsőségesekkel, de végül senkit sem tartóztattak le. A felvonulás néhány résztvevője akkor feljelentést tett gyűlöletre uszítás és közösség tagja elleni erőszak miatt, 2013-ban azonban még mindig tisztázatlan, hogy az agresszorok bármelyikét megvádolták-e.

Bár a magyar társadalom a 90-es években sem volt toleránsabb, mint ma, abban az évtizedben és a 2000-es évek elején a meleg büszkeség felvonulások alig váltottak ki komolyabb társadalmi érdeklődést

2008 óta a melegfelvonulást minden évben kordonokkal és magyarányú rendőri jelenléttel biztosítja a rendőrség, de a probléma ennek ellenére továbbra is fennáll. Évről évre inzultusok és támadások érik azokat, akiről a szélsőségesek úgy gondolják, hogy részt vettek a felvonuláson – a rendőrség azonban még senki ellen nem indított eljárást a szabad gyülekezéshez való jog megsértése vagy közösség tagja elleni erőszak elkövetése miatt. Éppen ellenkezőleg, ahogy említettük, 2011-ben és 2012-ben is megpróbálták betiltani a felvonulást.

A jogi keretek

A békés gyülekezés jogát Magyarország Alaptörvényének VIII. cikkelye biztosítja², és a gyülekezési jogról szóló 1989. évi III. törvény tartalmazza a joggyakorlás részleteit. Eszerint bármilyen köztéren tartott politikai gyülekezést³ (felvonulást, parádét, tüntetést, stb.) legalább 72 órával annak megkezdése előtt be kell jelenteni a rendőrségnek – ennek elmulasztása szabálysértésnek számít. A tájékoztatás (ami nem engedélykérés) célja az, hogy lehetőséget adjon a rendőrségnek megvizsgálni és eldönteni, hogy van-e bármilyen jogi alapja a gyülekezés betiltásának, és ha nincs ilyen körülmény, akkor arra, hogy a rendezvényre felkészülhessen, illetve intézkedéseket hozhasson annak biztosítására és védelmére, amennyiben ez szükséges. A törvény szerint egy rendezvényt csak két szigorúan körülhatárolt esetben lehet előzetesen megtiltani: (1) ha az súlyosan veszélyezteti a népképviseleti szervek vagy a bíróságok működését, illetve ha (2) a közlekedés más útvonalon nem biztosítható. A törvény ugyancsak szabályozza a törvényes gyűléseken résztvevők véleménynyilvánítását illetve magatartását: a résztvevők nem bujthatnak fel másokat szabálysértésre, és nem sérthetik mások szabadságjogait vagy alapvető jogait. A magyar alkotmánybíróság jogértelmezését is figyelembe véve⁴ a gyülekezési törvény egyértelmű és tartalom-független szabályokat körvonalaz a hatóságok számára, pontosan meghatározva a tüntetők jogainak kereteit, valamint azt, hogy a résztvevőknek és nem

részvevőknek a gyülekezés időzítésével, helyével vagy módjával kapcsolatos, esetleg egymásnak ellentmondó jogainak tekintetében hogyan alakítandó ki a megfelelő egyensúly.

A tiltakozáshoz való jog védelmében a gyülekezési törvény szigorú időkereteket is meghatároz. Amint tájékoztatták, a rendőrségnek 48 órája van annak eldöntésére, hogy a rendezvény megtartásának tilalma a két említett jogalapon felmerülhet-e. Ha a rendőrség nem reagál, a tájékoztatást elfogadottnak kell tekinteni, és a rendezvény megtartható. Ha a rendőrség a tiltás mellett dönt, a szervezőnek 3 napja van bírósági felülvizsgálatot kérni, a bíróságnak pedig 3 napja van arra, hogy a tiltás jogszerűségét megítélje. Amennyiben a bíróság hatályon kívül helyezi a tiltást, a rendezvény megtartható.⁵

A rendőrség kísérlete a 2011-es felvonulás betiltására

A rendőrség eredetileg nem emelt kifogást a 2011-es Meleg Méltóság Menete ellen – elfogadta a bejelentett útvonalat és időzítését. Később, de még mindig jóval a felvonulás időpontja előtt – a szervezők úgy döntöttek, hogy kiegészítik a felvonulás útvonalát, illetve fél órával meghosszabbítják annak időtartamát. A felvonulást ugyanis a parlament előtt tartandó tüntetéssel kívánták befejezni, hogy tiltakozzanak a jobboldali kormánynek az alkotmány újraírására tett egyoldalú kísérlete ellen.

Jóval a felvonulás időpontja előtt a szervezők úgy döntöttek, hogy kiegészítik a felvonulás útvonalát, illetve fél órával meghosszabbítják annak időtartamát. A felvonulást ugyanis a parlament előtt tartandó tüntetéssel kívánták befejezni, hogy tiltakozzanak a jobboldali kormánynek az alkotmány újraírására tett egyoldalú kísérlete ellen.

Amikor a rendőrséget értesítették a terv megváltozásáról, az válaszként nemcsak a kibővített útvonalat, hanem az eredetit is megtiltotta. A tiltást négy érveléssel támasztották alá. Először, a felvonulás útvonalának kibővítését nem lehet külön rendezvénynek tekinteni, amelyet a saját körülményei alapján lehetne megítélni, és mivel megváltozott az eredeti útvonal, az eredeti rendezvénnyel kapcsolatban hozott döntés is újból megfontolható, illetve meghozható. Másodszor, a rendőrség a gyülekezési törvénynek a tiltási okokra vonatkozó passzusait tökéletesen figyelmen kívül hagyva, egyedül a közlekedési főosztály szakvéleményére támaszkodva, kijelentette, hogy a város forgalmának megfelelő áramlására tekintettel a felvonulás a forgalmi útvonalak újjászervezését tenné szükségessé. Harmadszor, a rendőrség megerősítette, hogy mérlegelési joga van az egymással versengő jogok – a szabad mozgáshoz való jog, amelyet a forgalom feltorlódása, és a szabad gyülekezéshez való jog, amelyet a tiltás korlátozna – viszonylatában, és úgy döntött, hogy a kívülállók szabad mozgáshoz való joga fontosabb, mint a résztvevők gyülekezéshez való joga. Negyedszer, a rendőrség azt is állította, hogy a Meleg Méltóság Menete nagy valószínűséggel számos olyan ellentüntetést fog vonzani, akik nem értenek egyet a tüntetés céljával – az LGBTQ-emberek jogegyenlőségének előmozdításával –, és akik veszélyeztetnék a felvonulókat, akiknek biztonságáról a szervezők nem tudnának megfelelően gondoskodni.

A rendőrség azt állította, hogy a Meleg Méltóság Menete nagy valószínűséggel számos olyan ellentüntetőt fog vonzani, akik nem értenek egyet a tüntetés céljával – az LMBTQ-emberek jogegyenlőségével –, és akik veszélyeztetnék a felvonulókat, akiknek biztonságáról a szervezők nem tudnának megfelelően gondoskodni.

A melegfelvonulás szervezőinek képviseletében a TASZ felülvizsgálati kérelemmel fordult a Fővárosi Bírósághoz, hogy az helyezze hatályon kívül a rendőrség tiltó határozatát. A bíróság számos ponton egyetértett a kérelemmel. Először is, elfogadta azt az érvelést, hogy a rendőrség megsértette a gyülekezési törvényt, amikor a felvonulás eredeti útvonalát annak kiegészítésével együtt megtiltotta. Az eredeti tervet addigra már elfogadták, és a javasolt kiegészítés nem módosította az eredeti útvonalat. Az útvonal kiegészítése sem eredményezte volna a forgalom akadályoztatását, minthogy az eredeti útvonal által érintett utcákat újból meg lehetett volna nyitni a forgalom előtt, miután a felvonulók továbbhaladtak a később bejelentett útszakaszra. A rendőrségnek nem volt joga az eredeti útvonallal kapcsolatos döntés megváltoztatására, tehát jogsértő módon tiltotta meg a rendezvény megtartását az eredeti útvonalon hónapokkal a törvényben meghatározott 48 órás határidő lejártá után. A bíróság azt is hangsúlyozta, hogy az eredeti felvonulási útvonalnak a törvényes határidőn túli megtiltása nemcsak a gyülekezési törvényt sértette, hanem a jogállamiság alkotmányos alapelvét is.

Másodszor, a bíróság elfogadta azt az érvelést, hogy a rendőrségnek nincs mérlegelési jogköre az egymással versengő szabadságjogok tekintetében. Magyarország az Európai Unióhoz való 2004-es csatlakozásakor a gyülekezési törvényét úgy módosította, hogy megszűnjön a rendőrség arra vonatkozó mérlegelési szabadsága, hogy a közlekedés akadályozásának mértékét a szervezők szabad véleménynyilvánításhoz és gyülekezéshez való jogával összevesse. Azóta az Alkotmánybíróság is explicit módon megerősítette a törvényhozó azirányú döntését, hogy a rendezvények megtiltásának szigorú törvényi kritériumaival kapcsolatban a kommunikációhoz, így a szabad véleménynyilvánításhoz és gyülekezéshez való jogok élveznek prioritást, amikor azok más szabadságjogok gyakorlását korlátozzák. Mindezek értelmében a rendőrség ilyen helyzetekben semmilyen mérlegelési jogkörrel nem rendelkezik. A magyar gyülekezési jog szerint amikor egy gyűlés vagy felvonulás akadályozza a forgalmat, a rendőrségnek csupán egy kérdéssel kell foglalkoznia: bizonyítania kell, hogy lehetetlen volna a gyűlés által érintett területekről kiáramló, illetve az oda beáramló közlekedést más útvonalra terelni. A rendőrség által hivatkozott szakvélemény ezzel kapcsolatban semmilyen bizonyítékot nem tartalmazott, csak azt támasztotta alá, hogy a rendezvény akadályozná a közlekedést. Ám a bíróság ezt a körülményt önmagában nem értékelte, tekintettel arra, hogy a közlekedés akadályozása minden olyan demonstráció velejárója, ahol a résztvevők egy frekventált közterületet választanak véleményük kinyilvánítására.

Harmadszor, a bíróság hangsúlyozta, hogy a felvonulást fenyegető ellentüntetők várható megjelenése nem jelenthet alapot a gyülekezés betiltására – máskülönben gyakorlatilag

bármilyen gyülekezést be lehetne tiltani. Sőt, az Európai Emberi Jogi Bíróság gyakorlata szerint a gyülekezéshez való jog nemcsak az állami beavatkozástól való negatív szabadságot foglalja magában, hanem az állam részéről azt pozitív védelmezési kötelezettségét is, hogy garantálja minden békés rendezvény biztonságos megtartását.⁶

A 2011-es rendőrségi tiltást hatályon kívül helyező bírósági végzés éppen időben született meg ahhoz, hogy a felvonulást végül megtartsák.

A 2012-es felvonulás

A Fővárosi Bíróság döntése ellenére a következő évben a rendőrség ismét azzal reagált a felvonulás – ezúttal első és egyetlen – bejelentésére, hogy megtiltotta a megtartását. A tiltást nagyjából ugyanazokkal az érvekkel indokolták, mint az előző évben: a rendőrség arra vonatkozó mérlegelési jog-

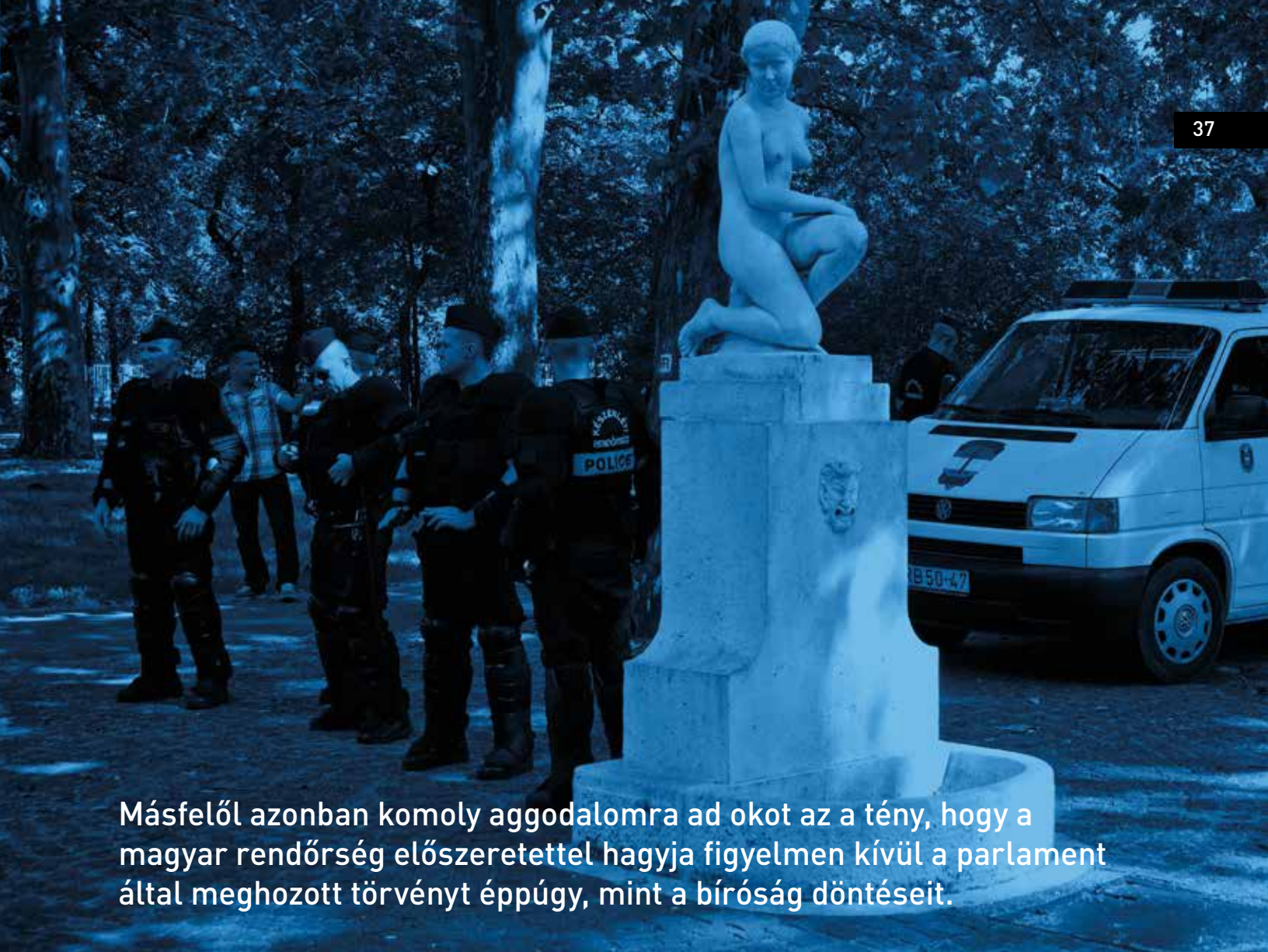
körével, hogy az egymást kizáró szabadságjogok között egyensúlyt tartson fenn, és azzal, hogy a résztvevők gyülekezéshez való jogának tiszteletben tartása aránytalan módon korlátozná a kívülállók szabad mozgáshoz való jogát. Így hát a TASZ – a Magyar Helsinki Bizottsággal közösen – ismét a Fővárosi Bírósághoz fordult, és ugyanazokat az érveket sorakoztatta fel, mint 2011-ben, kiegészítve azokat egy újabb, a diszkrimináció-mentesség követelményére vonatkozó érveléssel. A felülvizsgálati kérelem ezúttal arra is rámutatott, hogy más hasonló létszámú felvonulások megtartását (például jobboldaliakét), amelyek nagyjából ugyanazt az útvonalat követték, nem tiltotta meg a rendőrség azon az alapon, hogy a forgalmat nem lehet más útvonalakra terelni. Az érv úgy szólt, hogy a rendőrség nem tehet különbséget a közel azonos közlekedési akadályoztatással járó rendezvények között a véleménynyilvánítás oka vagy az üzenet tartalma alapján. A bíróság megint elfogadta a jogvédők érvelését, hatályon kívül helyezte a rendőrségi határozatot, és így a felvonulás 2012-ben is lezajlott.

A magyar Meleg Méltóság Menete jóval több egy egyszerű felvonulásnál: nemcsak a LGBTQ-emberek egyenlő jogairól szól, hanem általában a békés gyülekezéshez való jogról is.

Konklúziók

Az LGBTQ-közösség védelme területén a közelmúltban szerzett tapasztalataink egyfelől sikertörténetként, másfelől figyelmeztetésként kell értékelnünk. Egyfelől, a rendőrségi tiltást hatályon kívül helyező bírósági végzések mind 2011-ben, mind pedig 2012-ben lehetővé tették, hogy a Meleg Méltóság Menete megrendezésre kerüljön, hangsúlyozva a szabad véleménynyilvánításhoz, illetve a békés gyülekezéshez való jog tiszteletben tartásának fontosságát. Másfelől azonban komoly aggodalomra ad okot az a tény, hogy a magyar rendőrség előszeretettel hagyja figyelmen kívül a parlament által meghozott törvényt éppúgy, mint a bíróság döntéseit. Habár a 2013-as felvonulást már nem tiltotta meg, mára nyilvánvalóvá vált, hogy a rendőrség túl gyakran követ el hibát, amikor a békés gyülekezéshez való jog korlátozásáról van szó – ahelyett, hogy a békés rendezvényeket védené meg az erőszakos ellenzőktől. A magyar Meleg Méltóság Menete jóval több egy egyszerű felvonulásnál: nemcsak a LGBTQ-emberek egyenlő jogairól szól, hanem általában a békés gyülekezéshez való jogról is.

Másfelől azonban komoly aggodalomra ad okot az a tény, hogy a magyar rendőrség előszeretettel hagyja figyelmen kívül a parlament által meghozott törvényt éppúgy, mint a bíróság döntéseit.

- ¹ Számos beszámoló szerint az azóta eltelt időben megsokasodtak a homofób jellegű bűncselekmények. Lásd Athena Intézet: *Hate Crime Record*, http://athenaintezet.hu/en/hatecrimerecord_full/?q=homophobia (2013. június 14-i állapot)
- ² Az Alaptörvény 2012. január 1-én lépett hatályba, de a 2011-ben hatályban lévő előző Alkotmány is védte ugyanezt a jogot.
- ³ A nem politikai jellegű, például vallási, kulturális vagy sportrendezvényekre a gyülekezési törvény hatálya nem terjed ki.
- ⁴ A spontán gyülekezés, illetve a 72 órán belül bejelentett rendezvény az Alkotmánybíróság 75/2008 (V. 29.) AB határozata szerint törvényes.
- ⁵ A hatékony jogorvoslathoz való jog nem csupán abban az esetben illeti meg a szervezőt, amikor a rendőrség nyíltan megtiltja egy rendezvény megtartását, hanem akkor is, amikor hatáskör hiányában utasítja el egy bejelentés tudomásul vételét. A 3/2013 (II. 14.) AB határozat értelmében a bírósági felülvizsgálati eljárás kötelezettsége minden gyülekezési joggal kapcsolatos rendőri intézkedés esetén fennáll.
- ⁶ Lásd pl. *Alekszjev kontra Oroszország*, nos. 4916/07, 25924/08 és 14599/09, ECHR 2010.

A fejezetet illusztráló fotók mindegyikét Takács István Gábor, a TASZ videoprogramjának vezetője készítette.

Bevezetés

Miután a 2007-es kenyai választásokat sok helyen erőszakos cselekmények árnyékolták be, a kenyaiak meglehetősen nyugtalanul várták a 2013. március 4-én megtartandó elnökválasztást. Bár a választás feszült volt, a szavazás nagyrészt erőszakmentesen zajlott le, és hihetetlenül szoros eredményt hozott. A szavazatok 50,51 százalékának megszerzésével Uhuru Kenyatta-t hirdették ki győztesnek, aki így éppen elkerülte, hogy újabb, döntő fordulót kelljen kiírni. Legfőbb vetélytársa, Raila Odinga a kenyai Legfelsőbb Bíróságon megtámadta az eredményeket.

Március 30-án a Legfelsőbb Bíróság nyilvánosságra hozta döntését, amely megerősítette Kenyatta győzelmét. Ugyanazon a napon tüntetések robbantottak ki Kisumu-ban, egy nyugat-kenyai városban, amely Odinga támogatóinak fellegvára. Az események során öt ember életét veszítette, illetve húszan megsebesültek, amikor a rendőrség éles lőszert vetett be a tüntetések feloszlátása érdekében. Az atrocitásokat a kenyai alkotmányban foglalt alapértékek (az

KENYA

Forrás: AP Photo / James Kaii

emberi jogok tisztelete, jogállamiság, egyenlőség, szabadság, demokrácia és társadalmi igazságosság) teljes körű figyelmen kívül hagyásával követték el. Továbbá, minthogy a tüntetők jó része fegyvertelen volt, a rendőri akciók a közrendről szóló törvényt is sértették, amely szerint a rendőrség nem alkalmazhat nagyobb erőt, mint az feltétlenül szükséges.

Szomorú, hogy Kenyában az alkotmányos jogok és szabadságjogok gyakorlása terén tett előrelépések, illetve a politikai tér kibővülése ellenére a rendőrség továbbra is a törvényen kívül – és büntetlenül – működhet.

Rendfenntartás a 2013-as választásokat megelőző időszakban

A kisumui rendőri agresszió gyökerei jóval a választások előtt meghozott rendészeti döntésekben keresendők. A választásokat megelőző hónapokban nagylétszámú rendőri kontingenst vezényeltek Kisumuba, hogy az esetleges erőszakos cselekményeknek elejét vegyék. Az országos rendőr-főparancsnokság nyilvánosan elmagyarázta, hogy miért volt szükség erre a lépésre, ugyanakkor felszólította az embereket, hogy az ország biztonsága érdekében támogassák a kivezényelt rendőri egységeket. A civil társadalmat képviselő választási megfigyelők viszont azt jelentették, hogy a nagyfokú rendőri jelenlét szükségtelen feszültséget okoz a környéken, és hogy a helyiek szerint az Odinga-barát Kisumu-ba vezényelt rendőröket Eldoret városából, Kenyatta „jubileumi koalíciójának” (Jubilee Coalition) fellegvárából toborozták. A politikai ellentéteken túl a luo és kikuju etnikai csoportok rivalizálása csak tovább fokozta a feszültséget.

A feszültség 2013. február 3-án még tovább fokozódott, amikor a helyi lakosok között elterjedt, hogy egyenruhába öltözött állandórendőröket vezényeltek Kisumu-ba, hogy így félemlítsék meg a helyieket, és azok a jubileumi koalíció jelöltjeire szavazzanak. Egy rendőrségi szóvivő cáfolta a vádakat, de civil szervezetek egy csoportja arra kérte a rendőrfőparancsnokot, hogy vizsgálta ki az esetet, és az eredményeket hozza nyilvánosságra – ez azonban még várat magára.

A választásokat megelőző hónapokban nagylétszámú rendőri kontingenst vezényeltek Kisumuba, hogy az esetleges erőszakos cselekményeknek elejét vegyék.

Végül március 29-én, egy nappal a Legfelsőbb Bíróság választással kapcsolatos döntésének kihirdetése előtt a rendőrfőparancsnok arra figyelmeztetette az embereket, hogy a rendőrség nem engedélyez semmilyen politikai jellegű gyűlést,¹ illetve emlékeztetett egy korábban kiadott országos utasításra, amely a tüntetések, ünneplések, politikai gyűlések és felvonulások minden fajtáját megtiltotta. Az utasítás nyilvánvalóan ellentmondott az alkotmány 37. cikkének, amely mindenki számára garantálja „a békés és fegyvertelen gyülekezéshez, tüntetéshez, sztrájkhoz, illetve a petíciók benyújtásához való jogot”. A híradások szerint mindenestre a rendőrfőparancsnok azt állította, hogy a tilalmat „nem szabad az egyesülési jog megtagadásának tekinteni, hanem inkább olyan óvintézkedésnek, amely biztosítja, hogy bűnöző elemek ne tudják az effajta demonstrációkat törvénytelen útra terelni.”² A rendőrség azzal próbálta igazolni a tilalmat, hogy az szükséges a biztonság, illetve az egymással rivalizáló csoportok közötti törékeny béke fenntartása szempontjából, mivelhogy a bírósági döntést megelőző időszakban érezhetően fokozódott a feszültség. A Kenyan Human Rights Commission (KHRC) szerint azonban ezt a rendkívül széles tilalmat nem alapozta meg legitím biztonsági fenyegetettség.

Forrás: Associated Press

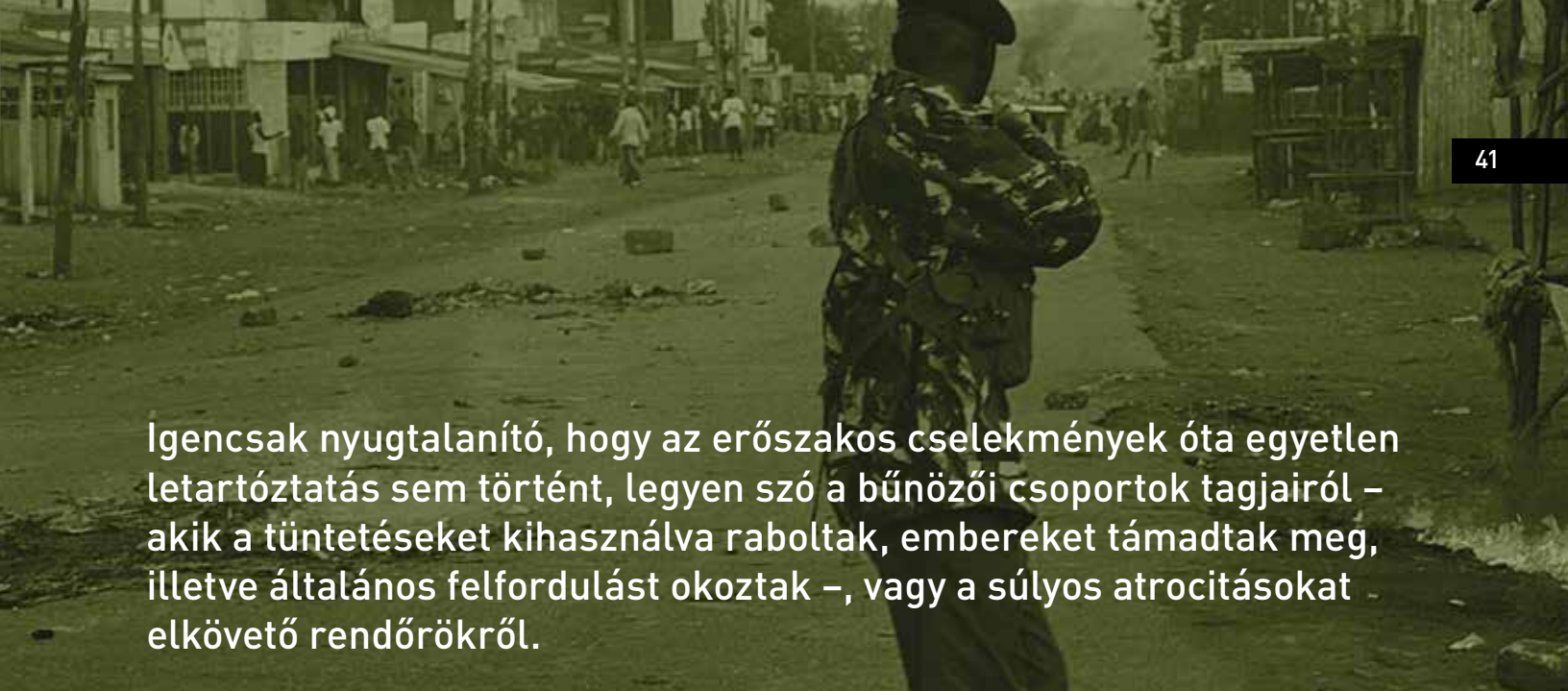
Tüntetések és agresszív rendőri válasz

A kisumui tüntetések közvetlenül a Legfelsőbb Bíróság 2013. március 30-án meghozott ítéletét követően robbantak ki, miután az megerősítette a megválasztott elnök szoros győzelmét. A tüntetések némelyike meglehetősen erőszakos volt: utakat torlaszoltak el, üzleteket raboltak ki és autógumit égettek. Válaszul a biztonsági erők megkísérelték könnygázzal, gumilövedékekkel, illetve éles lőszerrel felosztatni a tömeget. A rendőrök rudakat, gumibotot is használtak a tömegoszlatáshoz, és megfigyelők szerint azokat válogatás nélkül alkalmazták, tekintet nélkül arra, hogy a bántalmazottak valóban részt vettek-e az erőszakos cselekményekben.

Civil szervezetek, köztük a Kenyai Vöröskereszt,³ az Independent Medico-Legal Unit (IMLU) és a Human Rights Watch⁴ azt jelentették, hogy a rendőri akciók következtében öten veszítették életüket, és több mint húszan szorultak kórházi ápolásra, míg a rendőrség csak két haláleset ismert el.⁵ Az egyik életét veszítő tüntető teljesen fegyvertelen volt, míg egy másikat, egy ácsot akkor lőttek le, amikor a rendőrség megrohanta a szomszédos Kibuye piacot, betörte a kapuját és könnygázlövedékekkel, illetve éles lőszerrel lőtte a piacon menedéket kereső tömeget. Az IMLU kezdeményezte a két holttest halottkémiai vizsgálatát, amiből kiderült, hogy a tüntető a hasüregét ért lövés, míg az ács a jobb combját ért lövés következtében vérzett el.⁶ A Human Rights Watch három másik halálesetről is hírt adott, köztük két nőéről, akik csupán békés járókelők voltak, és részt sem vettek a tüntetéseken.

Az IMLU által indított vizsgálatok során áttekintett kórtörténetek tanúsága szerint huszonegyen szereztek különböző sérüléseket az események során (például lőtt sebeket, bordatörést, végtagtörést, illetve zúzódásokat). A sebesültek közül ötöt rendőrök lőttek meg; másik négyet ugyancsak a rendőrök támadtak meg puskatussal, gumibotokkal, illetve rúgásokkal; tizenkettőt a tüntetéseket rablásra, vandalizmusra, illetve a Kibuye, Kondele és Nyalenda települések lakosainak megtámadására felhasználó bűnözői csoportok bántalmazták.

A sebesültek közül ötöt rendőrök lőttek meg; másik négyet ugyancsak a rendőrök támadtak meg puskatussal, gumibotokkal, illetve rúgásokkal; tizenkettőt a tüntetéseket rablásra, vandalizmusra, illetve a Kibuye, Kondele és Nyalenda települések lakosainak megtámadására felhasználó bűnözői csoportok bántalmazták.

Igencsak nyugtalanító, hogy az erőszakos cselekmények óta egyetlen letartóztatás sem történt, legyen szó a bűnözői csoportok tagjairól – akik a tüntetéseket kihasználva raboltak, embereket támadtak meg, illetve általános felfordulást okoztak –, vagy a súlyos atrocitásokat elkövető rendőrökről.

Forrás: Stringer / AFP / Getty Images

Jelentések szerint egy Nyamasaria nevű helyen a rendőrség betörte egy szálloda főbejáratát, illetve hátsó bejáratát, majd gumibotokkal, illetve ütésekkel, rúgásokkal megtámadta vendégeket és a tulajdonosokat. A szállodatulajdonos feleségének eltört a jobb karja, de nem mert bejelentést tenni, illetve P3-as igazolásért folyamodni (ez egy, a rendőrség által kiadott, a sebesülés tényét igazoló nyomtatvány), mert félt, hogy letartóztatják és hamisan megvádolják.

Annak ellenére, hogy a rendőrség 2013 februárja óta nagy erővel volt jelen a helyszínen, és rengeteg lehetősége volt, hogy információkat gyűjtsön az erőszak megelőzése érdekében, a 2013. március 30-án délután kibontakozó helyzetre adott rendőri válasz igencsak erőszakos és aránytalan volt. A rendőrség ráadásul megkülönböztetés nélkül alkalmazott erőszakot nem-tüntetőkkal szemben is, akár ártatlan járókelőkről, akár a környező üzlethelyiségek tulajdonosairól volt szó.

Következmények

Az a tény, hogy a rendőrség aránytalanul és egyoldalúan csak az ország egyik részére vezényelt ki nagy létszámú rendőri egységeket, láthatóan arra a feltételezésre épült, hogy a kondelei, illetve Kisumu más kerületeiből származó emberek általában véve erőszakosak, ezért erőszakos módon kell velük bánni. Ez egy igen durva feltételezés, amely magában is további vizsgálatot érdemel, különös tekintettel arra, hogy az eljáró rendőri egységeket milyen utasításokkal és parancsokkal látták el. Igen nyugtalanítóak azok a jelentések is, amelyek szerint a rendőrség megpróbálta a lövöldözések bizonyítékait elrejtetni, és elkobozta a kórházi dolgozók által a sebesültekből kioperált golyókat, a sebesülteket pedig letartóztatással fenyegették.

Az erőszakba torkolló demonstrációkra és a rendőrségi akciókra visszavezethető halálesetek és sérülésekre adott válaszként a Független Rendészeti Felügyelet vizsgálatot indított az ügyben. A rendőrfőparancsnok ugyancsak megígérte, hogy a rendőrség saját vizsgálatot indít az ügyben, illetve, hogy a vizsgálat során a rendőrségi fellépés részleteire is fényt derítenek majd.

Igencsak nyugtalanító azonban, hogy az erőszakos cselekmények óta egyetlen letartóztatás sem történt, legyen szó a bűnözői csoportok tagjairól – akik a tüntetéseket kihasználva raboltak, embereket támadtak meg, illetve általános felfordulást okoztak –, vagy a súlyos atrocitásokat elkövető rendőrökről. A 2007-es elnökválasztást követő mulasztásokat láthatjuk megisméltódni: akkor száztizenöt ember vesztette életét, amikor a rendőrség éles lőszerrel lőtte a tüntetőket Kisumuban. Ezeket a haláleseteket soha nem

Forrás: Associated Press

vizsgálták ki rendesen, és senki ellen sem emeltek vádat. Minden bizonyíték arra utal, hogy a rendőrség túlzott erőt alkalmazott, amivel megsértette a kenyai törvényeket és a nemzetközi jogot. Minden halálesetet és sérülést azonnal ki kellene vizsgálni, illetve a felelősöket el kellene számoltatni. Ahhoz, hogy megfelelő jogi eljárásokat lehessen indítani a felelősök ellen, elkerülhetetlen, hogy az állami tanúvédelmi program és a rendőrség biztosítsák azoknak az áldozatoknak és szemtanúknak a biztonságát, illetve személyazonosságuk titokban tartását, akik hajlandóak volnának lényeges információkkal szolgálni az elkövetőket azonosításához. A területen dolgozó megfigyelők jelentései alapján kétségtelen, hogy az elkövetők némelyike jól ismert volt az áldozatok illetve az érintett területek lakosai számára.

Bár még nem hozták nyilvánosságra, a műveleteket irányító rendőrtiszt jelentése kulcsfontosságú bármilyen további vizsgálat szempontjából, amely azt kívánja megállapítani, hogy a halálos erő alkalmazása indokolt volt-e. Minden jel arra mutat, hogy azok, akiket halálosan megsebesítettek, fegyvertelenek voltak, és néhányan közülük nem is vettek részt a tüntetésekből vagy az összecsapásokban.

Minden jel arra mutat, hogy azok, akiket halálosan megsebesítettek, fegyvertelenek voltak, és néhányan közülük nem is vettek részt a tüntetésekből vagy az összecsapásokban.

Konklúziók

Aggasztó az a tendencia, ahogy a „béke és biztonság” leple alatt az állami rendvédelmi apparátusa igyekszik visszavenni azokból az előrelépésekből, amelyeket Kenya a demokrácia, a polgárjogok és a politikai jogok területén tett az elmúlt időben. Ezt igazolja a rendőrfőparancsnoknak a választásokat követően kiadott, a gyűléseket és demonstrációkat megtiltó határozata is, amelyre szerinte az ország biztonságának és a rivális politikai csoportok békés egymás mellett élésének biztosítása miatt volt szükség. Ugyancsak ezt igazolja a kisumui tüntetések során tanúsított brutális rendőri fellépés is. A KHRC ezzel szemben azt vallja, hogy a fenntartható és pozitív előjelű béke és biztonság nem valósulhat meg a demokratikus kormányzás keretein kívül, illetve a biztonsági szektor emberi jogokon alapuló reformja nélkül. A biztonsági erőknél az elszámoltathatóság, jogállamiság, az emberi jogok tiszteletben tartása, illetve a kenyai alkotmányban lefektetett más alapértékek keretei között kell ellátniuk feladataikat, és ellent kell állniuk a kísértésnek, hogy a régi berögződéseknek megfelelően az éppen hatalmon lévő rezsimek kiszolgálóivá, illetve a politikai elnyomás és üldöztetés eszközeivé váljanak.

Aggasztó az a tendencia, ahogy a „béke és biztonság” leple alatt az állami rendvédelmi apparátusa igyekszik visszavenni azokból az előrelépésekből, amelyeket Kenya a demokrácia, a polgárjogok és a politikai jogok területén tett az elmúlt időben.

Forrás: Associated Press

- ¹ *Kimaiyo bans political rallies, prayer gatherings*, The Standard, 2013. március 6.; *Police ban demos ahead of court's ruling*, Daily Nation, 2013. március 29.
- ² *Warning: All demos after Supreme Court ruling tomorrow are banned: Kimaiyo*, The Kenyan Daily Post, 2013. március 29., <http://www.kenyan-post.com/2013/03/warning-all-demos-after-supreme-court.html>
- ³ Lillian Leposo: *Clashes kill 2 in western Kenyan [sic] after election verdict*, CNN, 2013. április 1., <http://edition.cnn.com/2013/03/31/world/africa/kenya-election-clashes>
- ⁴ Human Rights Watch: *Kenya: Witnesses Describe Kisumu Killings by Police*, 2013. május 23., <http://www.hrw.org/news/2013/05/23/kenya-witnesses-describe-kisumu-killings-police>
- ⁵ *Police defend use of live bullets in riots*, Daily Nation, 2013. április 1., <http://www.nation.co.ke/News/politics/Police-defend-use-of-live-bullets-in-riots--/1064/1736590/-/o59uuv/-/index.html>; *Olive Burrows: Oversight authority probes Kisumu weekend killings*, Capital News, 2013. április 2., <http://www.capitalfm.co.ke/news/2013/04/oversight-authority-probes-kisumu-weekend-killings>
- ⁶ Independent Medico-Legal Unit: *Monitoring the 2013 General Elections in Kenya: Focus on Kisumu County* [fellelhető a szerzőknél].

Bevezetés

1994. árpilis 27-i életbe lépése óta a dél-afrikai alkotmány alapjogi katalógusa, a *Bill of Rights* átfogó védelmet biztosít az alapvető emberi jogok és szabadságjogok területén az ország többségi népességének is, amelytől ezeket a jogokat azt megelőzően, a gyarmatosítás és faji megkülönböztetés három évszázada alatt megtagadták. Az alkotmány alapvető cikkelyeiben olyan értékek iránt köteleződik el, mint alkotmányosság követelménye, a jogállamiság, vagy a többpárti demokrácia – amelyek az elszámoltathatóságot, gyors reagálási készséget és nyitottságot biztosítják.

A *Bill of Rights* 17. paragrafusában mindenki számára biztosítja a békés gyülekezéshez és tüntetéshez való jogot, illetve a kérelmek, panaszok benyújtásához való (petíciós) jogot. Az ehhez kapcsolódó jogokat, a szabad véleménynyilvánításhoz és szabad egyesüléshez való jogot a 16. és 18. paragrafusok részletezik. Együttesen ezek képezik az alapját az alkotmány elképzelésének egy olyan tár-

DÉL-AFRIKA

sadalomról, amelyben az emberi jogokat tiszteletben tartják, illetve az egyenlőség, emberi méltóság és szabadság központi értékeit védik és ápolják.

Az állam azirányú kötelezettsége, hogy a tüntetéshez és békés gyülekezéshez való jogot tiszteletben tartsa, sőt védje és gyakorlását előmozdítsa, minden demokrácia működése szempontjából kulcsfontosságú – és ez még inkább igaz egy olyan fiatal demokrácia esetében, mint a dél-afrikai. Egy olyan társadalomban, amelyet történelmi beágyazottságú egyenlőtlenségek, hatalmas jövedelmi különbségek, illetve az állami erőforrásokkal való fokozódó visszaélés (a korrupción és helytelen igazgatáson keresztül) jellemeznek, különösen fontos az emberek ahhoz való jogának biztosítása, hogy ügyek mellett kiállhassanak, illetve tüntetések, demonstrációk és tiltakozások útján adhassanak hangot elégedetlenségüknek.

Az állam azirányú kötelessége, hogy a tüntetéshez és békés gyülekezéshez való jogot tiszteletben tartsa, sőt védje és gyakorlását előmozdítsa, minden demokrácia működése szempontjából kulcsfontosságú.

Míg azonban a békés tüntetéshez biztosított jogi jellegű garanciák Dél-Afrikában valóban dicséretet érdemelnek, az már nem mondható el, hogy a kormányzat valóban tiszteletben tartaná, sőt védené is ezeket a jogokat. Miután az elmúlt évek során szembetalálták magukat a növekvő munkanélküliség, a kiterjedt és krónikus szegénység, illetve az alapvető szolgáltatások hiánya miatt fokozódó társadalmi elégedetlenséggel, a kormányzati szereplők társadalmi tiltakozásokra adott reakciói a fegyveres szervek akár halálos erő alkalmazásával járó keménykezű fellépésétől a tüntetéseket és demonstrációkat szabályzó nemzeti törvények restriktív módon való alkalmazásáig terjedtek.

A marikanai mézszárlásként elhíresült eset során, 2012. augusztus 16-án a dél-afrikai rendőrség műveleti egységei harmincnégy sztrájkoló és agresszíven tüntető bányászt lőttek halálra, ami nemzetközi figyelmet váltott ki. Ha a kormányzatnak a tüntetésekre és demonstrációkra adott válaszait próbáljuk felmérni, a marikanai mézszárlást tekinthetjük a skála legszélső pontjának. A skála másik végén helyezkednek el, de ugyanolyan veszélyt jelentve a Bill of Rights részvételi demokráciával kapcsolatos elképzeléseire nézve, a tüntetések bejelentésére adott kormányzati válaszok, a bürokratikus késedelmek, a formalizmus és a zavarosság, amelyek megghiúsítják és ellehetetlenítik a társadalmi tiltakozásokat.

A jogi kontextus

A gyülekezés szabadságáról szóló 1993. évi 205. számú törvény (a „gyülekezési törvény”) 1996 végén lépett hatályba. Ez a legfontosabb jogszabály a gyűlések, demonstrációk és felvonulások tartására Dél-Afrikában. A törvény nagy előrelépés az azt megelőző törvényekkel szemben, amelyek az apartheid időszakában voltak életben. Azok a törvények korlátlan hatalmat adtak a kormánynak, hogy az bármilyen rendezvényt betiltson bárhol, bármikor, és bármilyen időtartamra.

Forrás: Emma Boster, LRC Durban

A gyülekezési törvény különbséget tesz „gyűlés” és „demonstráció” között – ez utóbbit olyan rendezvényként definiálja, amelyen kevesebb, mint tizenöten vesznek részt, és nem szükséges azt a hatóságok irányában előzetesen bejelenteni. „Gyűlésnek” ezzel szemben az a rendezvény minősül, amelynek több mint tizenöt résztvevője van – ehhez egy sokkal bürokratikusabb engedélyeztetési eljárás szükséges.

A gyülekezési törvény három fél számára határoz meg szerepeket: az érintett helyi önkormányzatnak, a rendőrségnek, valamint a rendezvény résztvevőinek. Utóbbiaknak ki kell jelölniük egy szervezőt (összehívó), aki a rendőrséggel és a helyi önkormányzattal folytatott egyeztetések során képviseli őket a tervezett gyűléssel kapcsolatban. A gyűlésről a helyi önkormányzatot legalább hét nappal előbb, írásban kell értesíteni. A törvény ugyanakkor megkívánja, hogy a felek egyeztessenek egymással a tervezett gyűlés bármely vonatkozá-

sában. A helyi önkormányzat különböző feltételeket szabhat meg, ugyanakkor a rendezvény megtiltása előtt a rendőrséggel, illetve a leendő résztvevőkkel is tárgyalnia kell arról, hogy miként kerülhetők azok az esetleges veszélyek, amelyek a rendezvény során felmerülhetnek. A törvény lehetővé teszi rendezvény szervezőjének, hogy a rendezvény megtiltása, vagy a helyi önkormányzat által szabott bármely feltétel ellen a legfelsőbb bírósághoz forduljon.

A társadalmi mozgalmaknak a gyülekezési törvény hatályba lépését követően szerzett tapasztalatait összegző 2005-ös jelentésében az FXI arra a nyugtalanító gyakorlatra mutatott rá, hogy a kormányzati politikát éles kritikával illető szervezeteket és mozgalmakat a helyi önkormányzatok ellehetetlenítik a gyülekezési törvény túlzottan technikai jellegű interpretációjával, a tüntetések, felvonulások teljesíthetetlen feltételekhez való kötésével, vagy egyenesen azok – bármilyen elfogadható érvet nélkülöző – betiltásával.

A *Freedom of Expression Institute (FXI)*, az egyik vezető dél-afrikai civil szervezet megkérdőjelezte a helyi önkormányzatok azon különleges jogkörét, hogy megtiltsa az olyan gyűléseket, amelyeket kevesebb, mint negyvennyolc órával a megtartásuk előtt jelentettek be. Az FXI hangot adott azon véleményének is, hogy a gyűlést legalább hét nappal megelőző írásos bejelentési kötelezettség valójában az elégedetlenség elnyomását célozza, amelyben türelmi időt biztosít a kormányzatnak a tervezett rendezvény megtiltására. A társadalmi mozgalmaknak a gyülekezési törvény hatályba lépését követően szerzett tapasztalatait összegző 2005-ös jelentésében az FXI arra a nyugtalanító gyakorlatra mutatott rá, hogy a kormányzati politikát éles kritikával illető szervezeteket és mozgalmakat a helyi önkormányzatok ellehetetlenítik a gyülekezési törvény túlzottan technikai jellegű interpretációjával, a tüntetések, felvonulások teljesíthetetlen feltételekhez való kötésével, vagy egyenesen azok – bármilyen elfogadható érvet nélkülöző – betiltásával.

Kevés eset illusztrálja jobban az FXI ezirányú aggodalmait, mint ahogyan a Dél-Afrika egyik partmenti városában, Durbanben, 2011. november 28. és december 9. között megtartott, az ENSZ éghajlatváltozási keretegyezményében résztvevő felek tizenhetedik konferenciájához (COP17) kapcsolódó civil tömegfelvonulásról érkezett bejelentésre reagáltak a hatóságok.

A helyi önkormányzat különböző feltételeket szabhat meg, ugyanakkor a rendezvény megtiltása előtt a rendőrséggel, illetve a leendő résztvevőkkel is tárgyalnia kell arról, hogy miként kerülhetők azok az esetleges veszélyek, amelyek a rendezvény során felmerülhetnek.

Forrás: Emma Boster, LRC Durban

Esettanulmány: civil tüntetések az ENSZ COP17-konferenciája idején

Az ENSZ klímaügyi tárgyalásait vendéglátó országok polgárai, illetve az esemény vendégei 2005 óta rendezik meg a „globális cselekvés napját”, amikor is felhívják a világ vezetőinek figyelmét a klímaváltozással kapcsolatos azonnali cselekvés fontosságára. Dél-Afrikában a COP17 Civil Társadalmi Bizottság (Bizottság) vezette a 2011 decemberében Durbanban tartandó civil társadalmi tiltakozás megszervezését. A Bizottság civil szervezet széles köréből állt, köztük környezetvédők, szakszervezetek és vallásos szervezetek is. A Bizottság fő célja a civil társadalomnak a környezeti igazságosság, illetve a helyi környezetvédelmi mozgalmak megerősítése érdekében történő mozgósítása volt.

A Bizottság főeseményként egy tiltakozó felvonulást tervezett Durban központján keresztül az ENSZ konferencia zárónapjára, 2011. december 3-ára, szombatra, amelynek keretében a felvonulók egy követeléseket tartalmazó memorandumot adták volna át a konferencia résztvevőinek. A Bizottság már 2011 júniusában benyújtotta a hatóságoknak a felvonulás megtartására vonatkozó kérelmet, amely ugyanazt az útvonalat követte volna, mint amelyet a Durbanban szervezett felvonulások általában követnek – vagyis keresztül a városon, és az ENSZ-konferenciának is otthont adó Nemzetközi Konferenciaközpont előtt található szónokok sarkáig (Speakers' Corner).

Miután a kérelmet beadták, a Bizottság felkereste a Legal Resources Centre-t (LRC), hogy segítsen a rendőrséggel és városi hatóságokkal tartandó, a tervezett útvonallal kapcsolatos számos egyeztetés során. A Bizottság elnöke később úgy írta le ezeket a találkozókat, hogy társadalmi aktivistaként befutott egész pályafutása alatt ekkor tapasztalta a legmagasabb fokú ellenállást a hatóságok részéről egy felvonulással szemben.

A városi önkormányzat három fő problémakört jelölt meg a tervezett felvonulással kapcsolatban: a forgalmi problémákat, a rendőri erőforrások túlzott igénybevételét, illetve az ENSZ-konferencia környékét érintő biztonsági szempontokat. A város polgármestere felszólította a Bizottságot, hogy fogadja el a városi rendőrség által javasolt alternatív útvonalat, amely elkerüli a város központját, csökkentve a forgalmi terhelést, illetve a városközpontban zajló üzleti tevékenység zavarását.

Válaszában a Bizottság azzal érvelt, hogy a javasolt útvonal-módosítás miatt nem valósulhatnak meg a felvonulás célkitűzései, vagyis a szélesebb közösség tájékoztatása és a felvilágosító tevékenység a COP17 konferencián tárgyalt fontos kérdésekkel kapcsolatban. A Bizottság rámutatott arra is, hogy a közlekedés megzavarására és a közbiztonságra vonatkozó kifogások nem képezték akadályát annak, hogy néhány héttel korábban ugyan-

azon az útvonalon szakszervezetek vonuljanak föl. Azok a szervezetek hasonlóan nagy létszámúak voltak, és a felvonulásukra ráadásul nem is a hétvégén került sor.

2011. november 28-án zajlott az utolsó megbeszélés a hatóságokkal és a polgármesterrel. Megegyezés ekkor sem történt, mivel a hatóságok továbbra is ragaszkodtak a városi rendőrség által javasolt útvonalhoz.

2011. november 29-én, kevesebb, mint 3 nappal a tervezett felvonulást megelőzően, a városi hatóságok megerősítették, hogy a felvonulás megrendezésre kerülhet ugyan, de kizárólag a hatóságok által meghatározott, a város központját elkerülő útvonalon.

A legfelsőbb bíróság közbelép

A Bizottság arra kérte az LRC-t, hogy az indítson bírósági eljárást, mivel az engedélyezett útvonal elkerüli a városközpontot, és ha a felvonulásnak ezt az utat kellene követnie, akkor nem lenne képes felhívni magára olyan egyének és csoportok figyelmét, mint a dolgozók vagy a belvárosi lakosok, akik azt megelőzően nagy valószínűséggel nem kaptak bővebb információt a Durbanben folyó klímaügyi tanácskozásokról.

2011. november 30-án az LRC sürgős beadványt nyújtott be a Durban legfelsőbb bíróságához, kérve a felvonulással kapcsolatos korlátozások hatályon kívül helyezését. Az LRC azzal érvelt, hogy a Bizottság számára lényegbevágó, hogy informálhassa a durbani lakosságot az ENSZ klímaügyi tanácskozásán felvetett kérdésekről. Az LRC szerint a város azzal, hogy ésszerűtlen feltételeket szabott a tervezett tiltakozó felvonulással kapcsolatban, megsértette a szervezők és résztvevők alkotmányos jogait, illetve a szélesebb társadalom békés gyülekezéshez és szabad véleménynyilvánításhoz való jogát. A kérelem alapján a meghallgatást 2011. december 2-ára tűzték ki.

Csupán bírósági végzésekkel nem lehet hosszú távú elköteleződést kicsikarni a békés tüntetéshez való jog védelme és gyakorlásának elősegítése iránt – ehhez arra is szükség van, hogy az államok felismerjék a szólásszabadság, a szabad véleménynyilvánítás és a békés gyülekezéshez való jog, mint olyan önmagukért való célok jelentőségét, amelyek a demokrácia vérkeringését biztosítják.

2011. december 1-én este arról értesítették a szervezőt, hogy a polgármester visszavonta döntését, és a felvonulás az eredeti útvonalon kerülhet megrendezésre. A hosszas tárgyalások fényében azonban az LRC úgy vélte, hogy a kérelmet továbbra is tárgyalni kell, biztosítandó, hogy a Bizottságnak bírósági végzés legyen a kezében, amely megerősíti, hogy a felvonulás az eredeti útvonalon megtartható.

A bíróság (Sishi bíró) elfogadta az LRC érveit, és a felvonulást a szervezők által tervezett eredeti útvonalon engedélyező határozatot hozott, a városvezetést pedig kötelezte az LRC által indított bírósági eljárás költségeinek megtérítésére.

A legfelsőbb bíróság ítéletének kihirdetését követő napon aktivisták százai vettek részt a Durban város központján keresztül áthaladó COP17 felvonuláson, szórólapokat és más kiadványokat osztva a járókelőknek a környezeti igazságszolgáltatásról a déli féltekén, illetve a város déli részén tapasztalható környezetszennyezésről. A Durban Nemzetközi Konferenciaközpont előtt található szónokok sarkánál (Speakers' Corner) megtartott tömegrendezvény során a Bizottság átadta írásos követeléseit az ENSZ képviselőjének.

Konklúziók és tanulságok

A Bizottságnak a COP17- tüntetéssel kapcsolatban a hatóságokkal vívott jogi csatája annak fontosságára világít rá, hogy az emberek tisztában legyenek a gyülekezési jogukat szabályzó törvényekkel, illetve hozzáférjenek a szükséges jogi tanácsadáshoz és erőforrásokhoz. Ez utóbbiak nélkül a civil szervezetek jelentős hátránnyal indulnak a hatóságokkal szemben, különösen, ha azok a tüntetéseket az utolsó pillanatban próbálják korlátozni vagy megtiltani, vagy pedig olyan ésszerűtlen feltételeket szabnak, amelyek nem adnak lehetőséget további tárgyalásra – és így a bíróság marad az egyetlen alternatíva.

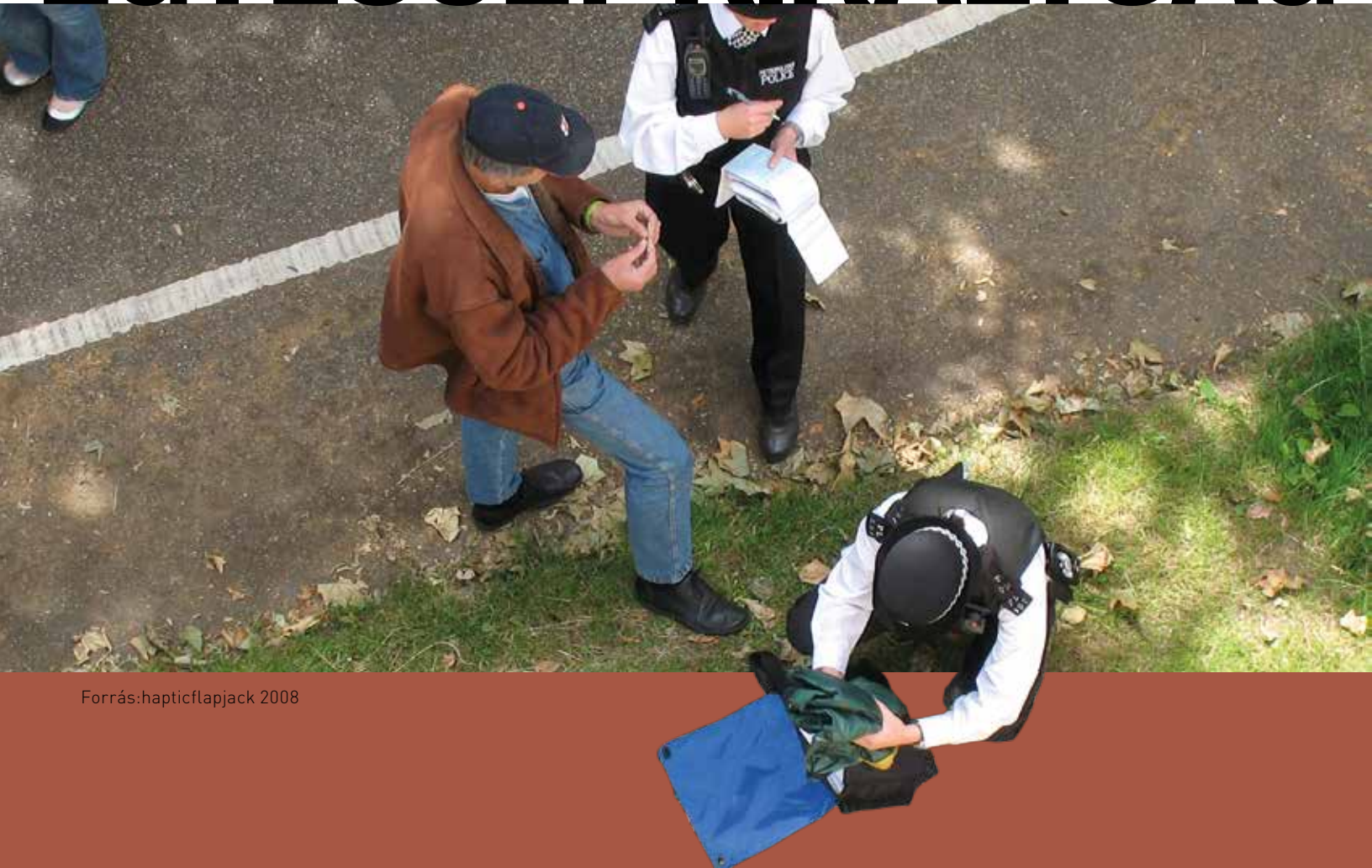
Ám nemcsak a gyülekezési törvény és más hasonló törvények értelmezésével kapcsolatos jogi segítség, hanem az állam együttműködése is fontos a békés gyülekezéssel kapcsolatos elszámoltathatóság és az ítélkezési gyakorlat fejlesztése szempontjából, ha azt akarjuk, hogy ezeket a jogokat – hosszabb távon is – valóban tiszteletben tartsák és megvédjék. Csupán bírósági végzésekkel nem lehet hosszú távú elköteleződést kicsikarni a békés tüntetéshez való jog védelme és gyakorlásának elősegítése iránt – ehhez arra is szükség van, hogy az államok felismerjék a szólásszabadság, a szabad véleménynyilvánítás és a békés gyülekezéshez való jog, mint olyan önmagukért való célok jelentőségét, amelyek a demokrácia vérkeringését biztosítják.

Bevezetés

Az Egyesült Királyság különböző részein a tüntetések szervezését más és más törvények szabályozzák. Angliában és Walesben a tüntetésekről az 1986-os közrendvédelmi törvény rendelkezik. A törvény statikus demonstrációk esetén nem ír elő előzetes bejelentési kötelezettséget, ugyanakkor a felvonulások szervezőinek legalább egy héttel a rendezvényt megelőzően értesíteniük kell a rendőrséget – igaz, sürgős esetekben ennél rövidebb határidő, sőt a bejelentés elmulasztása is elfogadható. A rendőrség különleges esetekben a belügyminiszter engedélyével tilthat be felvonulásokat, de máskülönben csak akkor korlátozhatja a statikus vagy mozgó tüntetéseket, ha súlyos rendbontás, zavar vagy károkozás, illetve félelemkeltés veszélye áll fenn. Sokak szerint a rendőrség túlzott mértékben alkalmazza ezt a jogkört, szükségtelenül korlátozva a szabad, békés gyülekezés és véleménynyilvánítás jogát.

A rendőrség ugyanakkor sok esetben – gyakran helytelen módon – más célokra szolgáló jogköröket is alkalmaz a tüntetőkkel szemben, ráadásul erős a gyanú, hogy a valódi cél sokszor kifejezetten a tüntetők elbátortalanítása. Ez történt 2003-ban is, amikor egy, a terrorizmus elleni harchoz létrehozott jogkört alkalmaztak a londoni dokkokban

EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

szervezett fegyvervásár ellen tüntetőkkel szemben. Habár ebben az esetben egy 2001 előtti terrorizmusellenes intézkedést alkalmazott a rendőrség, az egész sokkal nagyobb jelentőséggel bír, ha azt a 9/11 után létrehozott új, széleskörű terroristaellenes jogkörök fényében vizsgáljuk.

A rendőrség ugyanakkor sok esetben – gyakran helytelen módon – más célokra szolgáló jogköröket is alkalmaz a tüntetőkkel szemben, ráadásul erős a gyanú, hogy a valódi cél sokszor kifejezetten a tüntetők elbátortalanítása.

A 2000. évi terrorizmusellenes törvény által létrehozott átvizsgálási jogkör

A 2000. évi terrorizmus-ellenes törvény 44. paragrafusa még olyan esetekben is biztosította a motozási, átvizsgálási jogkört, amikor nem volt alapos ok feltételezni, hogy az átkutatott személy kapcsolatba hozható a terrorizmussal, vagy illegális cselekményekben vesz részt. Ez jelentősen eltér a brit jog által biztosított minden más átvizsgálási jogkörtől, amelyeket csak abban az esetben lehet alkalmazni, ha a rendőrnek alapos oka van feltételezni, hogy az adott személy tiltott vagy lopott tárgyat birtokol. Az új jogkör azonban bizonyos szempontból korlátozott volt: csak magasabb rangú rendőrtiszt által kijelölt területen lehetett alkalmazni; e rendőrtiszt pedig csak abban az esetben adhatott ki erre vonatkozó engedélyt, ha azt „a terrorista cselekmények megelőzése szempontjából célravezetőnek” ítélte meg; majd ezt követően a terület kijelölését el kellett fogadtatni a belügyminiszterrel, és az intézkedés csak huszonnyolc napig lehetett életben (bár korlátlan számú alkalommal megújítható volt); végül pedig a 40. szakasz értelmében a motozást folytató rendőrök csak olyan tételeket foglalhattak le, „amelyek a terrorizmussal összefüggésbe hozhatóak.”

A DSEI-ellenes tüntetések és rendőrségi átvizsgálások

A *Defence Security and Equipment International* (DSEI) a világ legnagyobb védelmi és biztonságtechnikai eseményeként hirdeti magát,¹⁶ és nagy számban vesznek rajta részt a különböző fegyverek fejlesztői és gyártói. Az esemény a fegyverkereskedelem ellen tüntető aktivisták gyakori célpontja.

Kevin Gillan és Pennie Quinton egyaránt részt vettek a 2003-as DSEI-ellenes tüntetésen, ahol a 44. paragrafus által biztosított jogkörükkel élve a rendőrök átvizsgálták őket. Kevin – egy disszertációján dolgozó doktorandusz – úgy gondolta, hogy elmegy egy „könnyű kis tüntetésre” (ti. erőszakmentes tüntetésre), amelyet egy fegyverkereskedelem elleni civil szervezet (Campaign against the Arms Trade) szervezett. Miközben kerékpárjával a tüntetésre tartott, eltévedt, és valójában távolodott a fegyvervásárnak otthont adó ExCel Központtól, amikor két rendőr megállította. A rendőrök tájékoztatták, hogy terroristaellenes jogkörükkel élve át fogják őt vizsgálni. Kevin kétségbe vonta ennek jogosságát, mire az egyik rendőr azt mondta, hogy sok a tüntető a környéken, „tehát óvatosnak kell lennünk.” A rendőrök átkutatták a hátizsákját és ott a „Disarm DSEI” („Fegyverezzük le a DSEI-t!”) weboldarról kinyomtatott, a fegyvervásár ellen szervezett tüntetéssel kapcsolatos tájékoztató anyagot találtak, amit elkoboztak. Az egyik rendőr ugyancsak élénk érdeklődést mutatott egy bizalmas interjúkról készített jegyzeteket tartalmazó jegyzetfüzet iránt, melyeket Kevin a disszertációjához készítette a sheffieldi tiltakozó mozgalmakról készített kutatása része-

ként. Mintegy húsz perc elteltével Kevin egy elismervényt kapott arról, hogy átvizsgálták, majd a rendőrök elengedték.

Pennie szabadúszó újságíróként azt tervezte, hogy dokumentumfilmet készít a DSEI-ellenes tüntetésekről. Előző nap kezdett filmezni, és a rendőrség a főszabály, tehát az „alapos gyanú” esetén fennálló jogkörével élve egyszer már akkor is átvizsgálta.

Ahogy másnap, szeptember 9-én közeledett a központ felé, látta, hogy a rendőrök kordont emelve próbálják megakadályozni a tüntetőket az épület megközelítésében. Úgy döntött, megkerüli a kordont, hogy a rendőri vonalak mögött előnyösebb pontról forgathasson. Ezt követően elkezdte filmezni, ahogy tüntetők egy kis csoportját a rendőrök megragadják, miután azok megtámadták a rendőrsorfallal. Ekkor arra lett figyelmes, hogy egy rendőr közeledik hozzá. A rendőr ragaszkodott ahhoz,

hogy Pennie menjen el vele oda, ahol az imént körbevett tüntetőket tartották. Amikor Pennie megkérdezte, mi történik, és miért akarják őt fogva tartani, azt mondták neki, hogy a tüntetőknél kábítószeret keresnek, és valószínűleg őt is átvizsgálják majd. Röviddel ezután félrevonták, majd felületesen megmotozták. A rendőrök a táskáját is átkutatták, majd elvették tőle a kameráját és kikapcsolták. Kicsit később Pennie kapott egy elismervényt a motozásról, amely szerint az eljárás öt percig tartott. Pennie becslése szerint legalább fél óráig tartották fogva.

Mind Kevin, mind Pennie számára egyértelmű volt, hogy az okoknak, amelyek miatt átvizsgálták őket, semmi közük sem volt a terrorizmushoz. Valójában a tüntetésen való részvételük volt az, ami felkeltette a rendőrség érdeklődését.

Nem ők voltak az elsők, akiket a 44. paragrafus alapján vizsgáltak át. A Liberty ezért elvállalta Kevin és Pennie képviseletét, és egy stratégiai célú eljárásban kifogást nyújtott be a motozások jogszerűtlensége miatt. Az ügyben való részvétele provokálta ki azt a riasztó felismerést, hogy amióta csak a terrorizmusellenes törvény hatályba lépett, a 44. paragrafus értelmében valójában egész Nagy-London területére folyamatosan, körülbelül két és fél éve ki van adva az átvizsgálási jogkör gyakorlására területet kijelölő engedély.

A jogi eljárás

Az eljárás során a Liberty kezdetben a terület-kijelölés törvényességét kérdőjelezte meg, illetve azt, hogy London egészének ily módon való kijelölése valóban „célszerű” intézkedés volt-e a terrorizmusellenes küzdelem szempontjából. Ám a különböző bíróságokon – a legfelső bíróságon, a fellebbviteli bíróságon, majd a Lordok Házán (azóta Legfelsőbb Bíróság) – az ügy egyre inkább arról kezdett szólni, hogy az átvizsgálási jogkör vajon összhangban áll-e az Emberi Jogok Európai Egyezményével.

A döntés indokolása során Lord Bingham bíró azzal érvelt, hogy mivel nem jár letartóztatással, megbilincseléssel, elzárással vagy más helyre szállítással, egy relatíve rövid átvizsgálás nem tekinthető a szabadság korlátozásának.

Ez az 1950-ben aláírt Egyezmény az Európa Tanács mind a negyvenhét tagállamára nézve kötelező. Bár az Egyesült Királyság egyike volt az első aláíróknak, az Egyezmény által lefektetett jogokat mégsem lehetett a brit bíróságokon figyelembe venni és érvényesíteni mindaddig, amíg az *1998-as emberi jogi törvény* 2000-ben életbe nem lépett. Azóta a brit bíróságok vizsgálhatják, hogy a törvények összhangban állnak-e az Egyezménnyel.

A Liberty nemcsak azzal érvelhetett, hogy a kérdéses jogkört helytelenül alkalmazták egy tüntető és egy újságíró ellen, hanem azzal is, hogy az Egyesült Királyság kormánya által időközben megjelentetett statisztikák szerint ezt a jogkört aránytalanul alkalmazták (még aránytalanabban, mint az alapos gyanún alapuló átvizsgálási jogköröket) a szinesbőrűek és más etnikai csoportok ellen.

A Liberty azzal érvelt, hogy a 44. paragrafus által biztosított jogkör ellentmond az Egyezmény 5. cikkének (az ahhoz való jognak, hogy senkit ne vegyenek önkényesen őrizetbe), valamint 8. cikkének (a magánszféra tiszteletben tartásához való jognak), és mint-hogy az átvizsgálási jogkört egy tüntetéssel kapcsolatban alkalmazták, az ellentmond a 10. és 11. cikkeknek is (a szabad véleménynyilvánításhoz és a gyülekezéshez való jogoknak).

Az ügyet a Liberty a brit bírósági rendszer mindhárom szintjén elvesztette. A legnagyobb csalódás a Lordok Házának ítélete volt.² A döntés indokolása során Lord Bingham bíró azzal érvelt, hogy mivel nem jár letartóztatással, megbilincseléssel, elzárással vagy más helyre szállítással, egy relatíve rövid átvizsgálás nem tekinthető a szabadság korlátozásának. Egy személy átlagos átvizsgálása sem tekinthető az illető magánszférája olyan mértékű korlátozásának, amely a 8. cikkben lefektetett jogokat sértene. Lord Bingham ráadásuk azt sem látta megalapozottnak, hogy egy előírásoknak megfelelő átvizsgálás a tüntetőnek a 10. és 11. cikkekben lefektetett jogait korlátozná. Érdekes módon egyúttal azt is kijelentette, hogy valóban elképzelhető ezen jogok megsértése, amennyiben a 44. paragrafust egy nyilvános találkozón kínos kérdéseket felvető kérdező ellen alkalmazzák – pontosan ez a helyzet állt elő egy évvel korábban, amikor a nyolcvankét éves Walter Wolfgang-ot eltávolították a Munkáspárt konferenciájáról, miután azt kiabálta az akkori külügyminiszter beszéde alatt, hogy „Nonszensz!”.

A Liberty nem adta fel. Amellett, hogy minden alkalmat megragadva próbálta meggyőzni a parlamenti képviselőket a 44. paragrafus visszavonásának, vagy legalábbis módosításának szükségességéről, az ügyet végül a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága elé vitte – az Európai Emberi Jogi Egyezmény alá eső jogokat érintő ügyekben ez a bíróság mondja ki a végső szót.

Mire az ügy eljutott Strasbourgba, a Liberty még több érvet tudott felsorakoztatni a 44. paragrafus ellen. Már nem csak azzal lehetett érvelni, hogy a kérdéses jogkört helytelenül alkalmazták egy tüntető és egy újságíró ellen, hanem azzal is, hogy az Egyesült Királyság kormánya által időközben megjelentetett statisztikák szerint ezt a jogkört aránytalanul alkalmazták (még aránytalanabban, mint az alapos gyanún alakuló motorozási jogköröket) a szinesbőrűek és más etnikai csoportok ellen. A 2007-2008-as statisztikák például azt mutatták, hogy Angliában és Walesben az ázsiai származásúakat öt és félszer nagyobb eséllyel vizsgálták át, mint a fehéreket, miközben a feketéknél ez az arány hétszeres volt. A statisztikai adatok arra is rámutattak, hogy mennyire hatástalannak bizonyult az átvizsgálási jogkör biztosítása a terrorizmus elleni küzdelemben: az Angliában és Walesben lefolytatott 117278 motorozás csak körülbelül egy százalékban (1180 esetben) eredményezett letartóztatást, és ezek közül csupán 72 volt terrorizmushoz kapcsolható. Ugyanakkor semmilyen bizonyíték sem volt arra vonatkozólag, hogy bárkit is vád alá helyeztek volna terrorizmus gyanújával egy átvizsgálást követően.

A strasbourgi bíróság 2010. január 12-én hirdette ki ítéletét, amely szerint az átvizsgálás során megsértették Kevin és Pennie magánszférájához való jogát.³ A bíróság először is kiigazította a Lordok Házát, utalva az alkalmazott jogkör korlátozó jellegére, illetve arra, hogy egy személy kötelezése arra, hogy hagyja magát, ruházatát és személyes tárgyait átvizsgálni, nyilvánvalóan sérti az illető magánszférájához való jogát.

Ezzel azonban az ítélet még nem ért véget. Sok más, az Egyezmény által lefektetett joghoz hasonlóan a 8. cikk is egy minősített jogot biztosít: az adott jog gyakorlásába való beavatkozás csak akkor igazolható, amennyiben az „a törvényben meghatározott” esetben történik, illetve ha az bizonyos legitim célok elérése érdekében „szükséges egy demokratikus társadalomban”. A Bíróság úgy találta, hogy a szükségesség kérdését nem kell vizsgálni, mivel meglátása szerint a 44. paragrafus szerinti eljárás már a törvényesség próbáját sem állta ki.

Bár a Bíróság elfogadta, hogy a 44. paragrafus biztosít jogi alapot az átvizsgáláshoz, úgy találta, hogy a minimális törvényi garanciák sem voltak biztosítottak, miközben az intézkedés hatástalannak bizonyult a gyakorlatban. Komoly aggodalmának adott hangot az egyes rendőrök számára biztosított mérlegelési jogkör mértékével kapcsolatban is. A Bíróság szerint nyilvánvaló a kockázata annak, hogy jogkört önkényes módon alkalmazzák, ahogy azt a vizsgált személyek etnikai hovatartozásáról kapcsolatos statisztikák bizonyítják is.

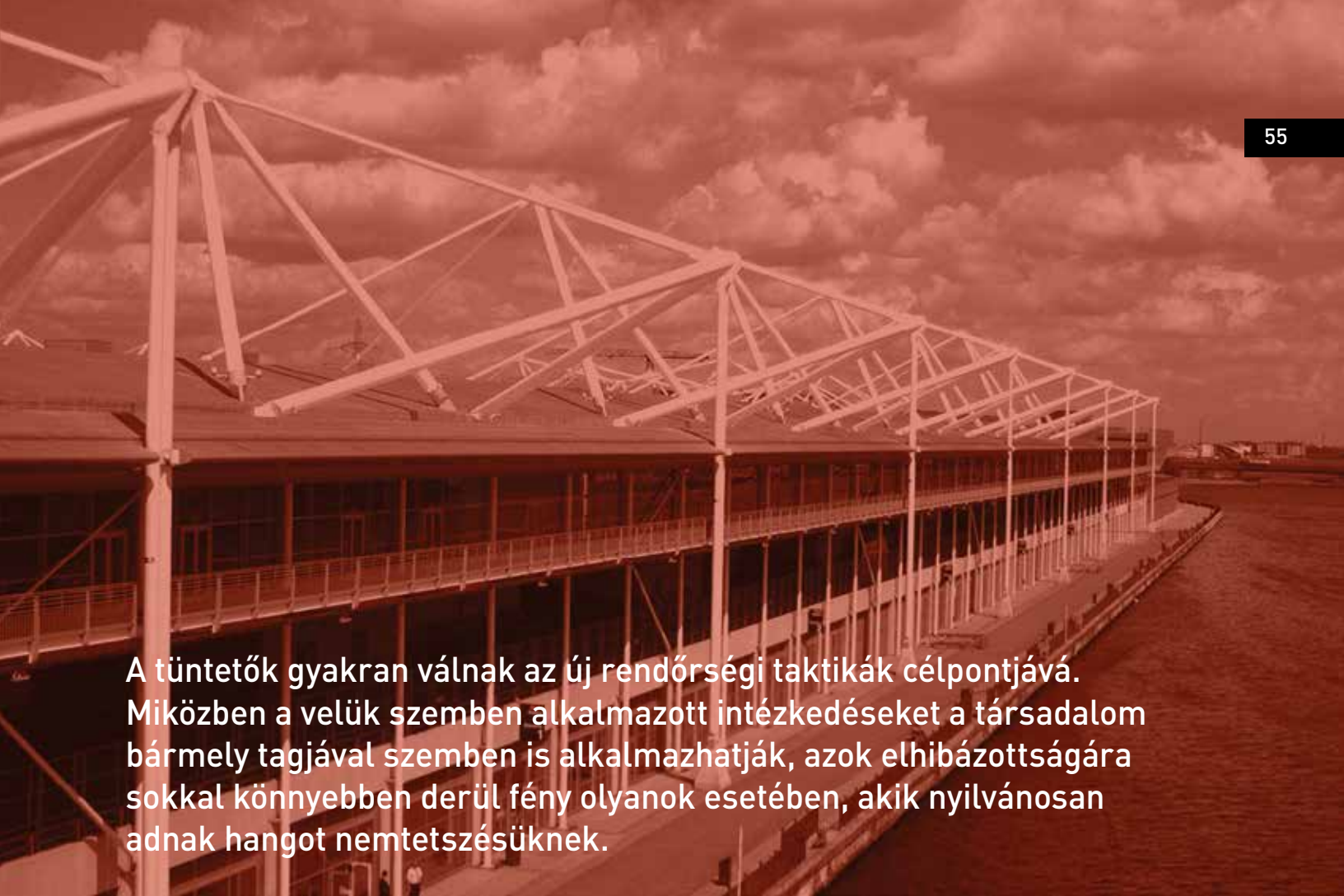
A Bíróság úgy döntött, hogy Kevinnek és Pennie-nek sérültek a 8. cikkben biztosított jogai. E döntés fényében a 10. és 11. cikkekkal kapcsolatos igényeket a Bíróság nem vizsgálta.

A 2007-2008-as statisztikák azt mutatták, hogy Angliában és Walesben az ázsiai származásúakat öt és félszer nagyobb eséllyel vizsgálták át, mint a fehéreket, miközben a feketéknél ez az arány hétszeres volt.

Az esetet követő jogszabályi reform

A strasbourgi bíróság ítélete csak röviddel a 2010-es választások után vált véglegesé, amikor a jelenlegi koalíciós kormány vette át a hatalmat. Az új kormány gyorsan helyettesítette a 44. paragrafust egy sokkal korlátozottabb jogkörrel, amely nagyon hasonlít ahhoz, amelyért a Liberty is síkra szállt. A 2000. évi *terrorizmusellenes törvény* új, 47/A. paragrafusa szerint az arra kijelölt területeken továbbra is lefolytathatóak ugyan átvizsgálások személyes gyanú hiányában is, de ilyen területet csak úgy lehet kijelölni, ha egy rangidős rendőrtiszt kellően megalapozottnak látja, hogy terroristacselekmény fog bekövetkezni, illetve hogy annak megelőzéséhez a terület kijelölésére van szükség, az átvizsgálási jogkörrel érintett terület nagysága, illetve a kijelölésének időtartama nem haladhatja meg a feltétlenül szükséges mértéket.

A tüntetők gyakran válnak az új rendőrségi taktikák célpontjává. Miközben a velük szemben alkalmazott intézkedéseket a társadalom bármely tagjával szemben is alkalmazhatják, azok elhibázottságára sokkal könnyebben derül fény olyanok esetében, akik nyilvánosan adnak hangot nemtetszésüknek.

A tüntetők gyakran válnak az új rendőrségi taktikák célpontjává. Miközben a velük szemben alkalmazott intézkedéseket a társadalom bármely tagjával szemben is alkalmazhatják, azok elhibázottságára sokkal könnyebben derül fény olyanok esetében, akik nyilvánosan adnak hangot nemtetszésüknek.

Konklúziók

Az ügy előrehaladtával, ahogy az az egyik bíróságról a másikhoz került, egyre nyilvánvalóbbá vált a 44. paragrafusnak, mint terrorizmusellenes intézkedésnek a hatástalansága, és egyértelművé vált az is, hogy vissza lehet vele élni. Az ügy a tüntetők jogainak tisztázására tett kísérletnél sokkal nagyobb jelentőségre tett szert – mégsem szabad elfelejteni, hogy az egész egy tüntetésből indult ki. A tüntetők gyakran válnak az új rendőrségi taktikák célpontjává. Miközben a velük szemben alkalmazott intézkedéseket a társadalom bármely tagjával szemben is alkalmazhatják, azok elhibázottságára sokkal könnyebben derül fény olyanok esetében, akik nyilvánosan adnak hangot nemtetszésüknek. Ez még inkább aláhúzza annak fontosságát, hogy minden lehetséges jogi és politikai eszközzel védjük a tüntetők jogait.

---

¹ DSEI: *The World Leading Defence & Security Event* (vezető védelmi és biztonságtechnikai rendezvény), <http://www.dsei.co.uk/page.cfm>.

² R (Gillan felkérésére) kontra Városi Rendőrség Parancsnoka, [2006] UKHL 12.

³ Gillan és Quinton kontra Egyesült Királyság, no. 4158/05, ECHR 2010.

A társadalmi tiltakozásokkal összefüggő emberi jogok védelme és előmozdítása: a rendőri erő alkalmazásának nemzetközi sztenderdjei

A történelem során a tüntetések és a nyilvános részvétel más formái mindig is az életerős demokratikus társadalmak lényeges alkotóelemeit képezték. Habár a „tüntetés” kifejezés nem jelenik meg egyetlen nemzetközi egyezmény szövegében sem, mind az univerzális, mind pedig a regionális emberi jogi egyezmények egyértelműen védik a tiltakozáshoz való jogot, mégpedig a gyülekezéshez, a szabad véleménynyilvánításhoz és a szabad egyesüléshez való jogokon keresztül (ideértve a szakszervezeti jogokat is).¹ Az elmúlt évek során azonban a világszerte erősödő tiltakozó mozgalmak gyakran váltottak ki erőszakos reakciót az államok részéről. Hatalmukkal visszaélve a kormányok túlságosan gyakran korlátozzák, jogi és gyakorlati értelemben egyaránt, ezen alapvető emberi jogok gyakorlását. Az itt következő elemzés ebben a kontextusban kíván rövid áttekintést adni a tiltakozással összefüggő rendőri fellépést, és különösen az erő alkalmazását szabályozó nemzetközi sztenderdekről.

Az állam jogát, hogy a törvényes rend fenntartása érdekében erőszakot alkalmazzanak állampolgáraikkal szemben, a nemzetközi jog szabályozza. A nemzetközi sztenderdek olyan általános paramétereket jelölnek ki, amelyeket a nemzeti jogi szabályozásoknak követniük kellene. Mivel a gyülekezés legtöbb esetben okoz valamilyen szintű zavart a mindennapi életben, a kérdés az, hogy a rendőrség miként kezeli az ilyen helyzeteket. Amint alább rámutatunk, a meglévő nemzetközi sztenderdek nem nyújtanak elégséges útmutatást, különösen, ha azokat a tüntetésekkel kapcsolatos rendfenntartás összetett természetének fényében vizsgáljuk, hiszen ez egy olyan tevékenység, amelyhez sokféle különböző érdek, illetve jog összeegyeztetésére van szükség.

Globális sztenderdek

Globális szinten mindössze két olyan dokumentumcsomag létezik, amely kifejezetten a rendfenntartó erők által alkalmazott erőszakot.² Az egyik a Rendfenntartó Erők Magatartási Kódexe 1979-ből,³ a hozzá tartozó magyarázó kommentár,⁴ illetve a hatékony megvalósítást szolgáló útmutatások 1986-ból.⁵ A másik az 1990-ben napvilágot látott a Rendfenntartó Szervek Erő- és Lőfegyverhasználatának Alapelvei (az „Alapelvek”).⁶ A kettő közül csak az Alapelvek tér ki külön a gyülekezésekkel összefüggő rendfenntartásra: három specifikus rendelkezést tartalmaz a „rendfenntartás törvénytelen gyülekezés esetén” címszó alatt. Bár egyik dokumentum sem kötelező jellegű, az általuk felállított sztenderdeket a nemzetközi jog mérvadónak tekinti.⁷ Valóban, ezekre a sztenderdekre gyakran hivatkoznak a nemzeti emberi jogi mechanizmusok és a különböző ENSZ-testületek is.⁸ A két legfontosabb alapelv, amit közvetítenek, a szigorú szükségesség és az arányosság alapelve. Fő üzenetük az, hogy az erőhasználat, és különösen az, amely halált okozhat, csak kivételes esetekben igazolható.⁹

A békés gyülekezéshez való jog lenne a másik logikus kiindulópontja a tüntetések során alkalmazható rendőri erővel kapcsolatban kialakítandó szabályozásoknak, ám a mai napig viszonylag kevés magyarázó szöveg áll rendelkezésére ezzel az alapvető szabadságjoggal kapcsolatban. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya 21. cikkének átfogó kommentárjának elfogadása még az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága előtt áll. Ráadásul annak ellenére, hogy a különböző ENSZ-testületek számos olyan határozatot hoztak, amely erre a jogra hivatkozik,¹⁰ a békés gyülekezés és egyesülés szabadságával foglalkozó különleges jelentéstevő hivatalát csak 2010-ben hozta létre az ENSZ. A különleges jelentéstevő azóta a rendőri erő használatáról és a rendfenntartásról szóló már meglévő nemzetközi dokumentumokat a tüntetések során történő rendfenntartást szolgáló specifikus útmutatásokkal egészítette ki. Összességében azonban a szabad gyülekezéshez való jog kereteinek, illetve az általa biztosított védelem mértékének tisztázása terén tett fokozatos előrelépések ellenére¹¹ továbbra is fennáll egyfajta értelmezési szakadék.¹²

Végül elmondható, hogy más védett jogok is vannak olyan kötelezettségeket maguk után, amelyek elsődleges fontosságúnak a rendőri fellépés szempontjából.¹³ A személyek szabadsághoz és biztonságához való joga jelenti például az alapot a megkülönböztetés nélküli tömeges letartóztatások tiltásához. Hasonlóképpen, az élethez való jog fontos korlátokat állít fel a halált okozó erőnek a tün-

tetések során történő alkalmazásával kapcsolatban. Az ENSZ bírói eljáráson kívüli, csoportos és önkényes kivégzéseket vizsgáló különleges jelentéstevője által végzett munka különösen fontosnak bizonyult az ehhez hasonló összefüggések kimutatása terén.¹⁴ A nemzetközi emberi jogok szélesebb körben alkalmazandó normái pedig további korlátokat szabnak a rendőri fellépésnek – ilyen a hátrányos megkülönböztetés, illetve a kínzás és az embertelen, megalázó bánásmód tilalma.

Regionális sztenderdek

A regionális szintű sztenderdek részletesebb szabályozással szolgálnak. Az *Inter-American Commission on Human Rights* (IACHR) például felismerte, hogy „a tüntetéshez való jog” mint „a véleménynyilvánítás kollektív formája” szélesebb körű emberi jogi garanciákból levezethető, ugyanakkor rámutatott néhány bevált regionális példára is e jog védelme területén.¹⁵ Az IACHR a rendőri fellépéssel és rendőri erőnek a tüntetések során történő emberi jogsértésekre válaszul adott megfelelő alkalmazásával kapcsolatban is megfogalmazott sztenderdeket. Az állampolgári biztonság és emberi jogok kapcsolatát vizsgáló 2009-es, illetve az amerikai emberi jogok védelmének helyzetéről szóló 2012-es jelentésében az IAHRK konkrét paramétereket jelöl meg a tüntetéseken történő rendfenntartás levezényléséhez. Ezek közt megtalálható a halálos erő alkalmazásának tilalma, a tömeggyűléseken végzett rendfenntartó tevékenységgel kapcsolatos megfelelő képzettség szükségessége, valamint annak követelménye, hogy a rendfenntartó erők tagjai minden esetben érthetően és személyre szólóan azonosítsák magukat. Végül soron pedig az IAHRK által megjelölt paraméterek is aláhúzzák az arányosság és szükségesség alapelveinek fontosságát.

Az európai emberi jogi intézmények ugyancsak részletesebb sztenderdeket dolgoztak ki. 2001-ben az Európa Tanács elfogadta az európai rendőrségi etikai kódexet, amelyet egy magyarázó memorandummal egészítettek ki. 2007-ben ez az általános magatartási kódex kiegészült az „A békés gyülekezés szabadságának irányelvei” című dokumentummal, amelyet az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) dolgozott ki az Európa Tanács „Joggal a Demokráciáért” nevű bizottságával (Velencei Bizottság) együttműködve. Az irányelvek minimum-követelményeket határoznak meg a nemzeti szabályozások számára, valamint egy teljes fejezetet szenteltek a nyilvános gyülekezéssel kapcsolatos rendfenntartásnak. Az irányelvek tárgyalják továbbá a biztonsági erők tüntetések előtt, alatt és után fennálló eljárási, illetve más jellegű kötelezettségeit, illetve külön kitérnek a rendőri kötelezettségekre azokban az esetekben, amikor a biztonsági erők lépéseket tesznek a tömeg feloszlására.¹⁶

Megjelenésük óta az irányelvekre gyakran hivatkoznak, illetve támaszkodnak a különböző európai intézmények, például az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB)¹⁷ és más univerzális emberi jogi mechanizmusok. Annak ellenére, hogy az irányelvek egy része nemzetközi perspektívában vitatható (például a békés gyülekezés szabadságának ideiglenes korlátai tekintetében, vagy abból a szempontból, hogy mindenféle kritika nélkül elfogadja az előzetes bejelentés intézményét), továbbra is fontos és részletes forrásként tekinthetünk rájuk. Az irányelveket az EBESZ további kézikönyvei és útmutatói egészítik ki, amelyek a békés gyülekezéshez való jog monitorozásának és általánosságban a rendőri fellépésnek az eszközeit tekintik át.¹⁸

Az Emberi Jogok Európai Bírósága ugyancsak foglalkozik a tiltakozásokkal összefüggő rendfenntartó tevékenységgel. A bíróság számos esetben hangsúlyozta a gyülekezések békés jellege mellett szóló vélelmet.¹⁹ Az EJEB szerint még ha a tüntetések némileg meg is zavarják a mindennapi életet, az államnak toleránsnak kell maradnia és úgy kell tekinteni azokra, mint amelyek során ugyanolyan legitim módon használják a köztereket, mint a megszokott mindennapi tevékenységek során.²⁰ Az EJEB azt is kijelentette, hogy az egyén által tanúsított magatartást külön kell vizsgálni a tömeg magatartásától,²¹ illetve, hogy a demonstrációk mögött esetlegesen meghúzódó erőszakos szándék vagy tevékenység meglétének bizonyítása a hatóságok feladata.²²

Hiányosságok és a jövőbeli fejlődés irányai

Bár a regionális és globális intézmények is elkezdtek kidolgozni a tüntetésekkel és rendfenntartással kapcsolatos sztenderdjeiket, számos nyugtalanító hiányosság, illetve megválaszolatlan kérdés marad, amelyekkel foglalkozni kell. Minthogy a szabad véleménynyilvánításhoz és a békés gyülekezéshez való jog egyaránt megenged bizonyos korlátozásokat, tisztázásra szorul, hogy melyek a

megengedhető korlátozások pontos körvonalai.²³ Egyes országok kormányai hajlamosak visszaélni a jogkörükkel, hogy „megengedhető” korlátozásokat szabjanak a tüntetések elfojtása vagy megtiltása érdekében, vagy túlzott erőt alkalmazzanak az erőszakmentes tüntetések résztvevőivel szemben. A tüntetések és gyűlések állami szabályozása lehetőséget ad a népszerűtlen kérdéseket felvető csoportokkal vagy éppen a stigmatizált kisebbségi csoportokkal szembeni diszkriminatív fellépésre is.

Bár a rendfenntartó szervek erőszak-alkalmazását szabályozó nemzetközi eszközök megléte kulcsfontosságú, mégis igen sok bírálat éri őket.²⁴ Sokak szerint ugyanis az alapelvek nem elég egyértelműek és pontosak, illetve a nagy vonalakban előírt szabályok nem igazán fordíthatók le olyan gyakorlati útmutatássá, amelyet országos szinten alkalmazni lehetne. Az olyan újabb tapasztalható változások, mint amilyen a rendfenntartó funkciók privatizációjának fokozódása, vagy a fegyverkezési technológiák fejlődése, komoly kihívást jelentenek a konkrét alkalmazás szempontjából. Ráadásul nagyon kevés iránymutatás áll rendelkezésre a „kevésbé halálos fegyverek” használatának szabályozása szempontjából. E fegyverek halálos jellegét illetően lényeges tudásbeli hiányosságok tapasztalhatók, és továbbra is a nemzetközi szervezetek előtt áll a feladat, hogy specifikus irányelveket, illetve képzési szándékokat alakítsanak ki a használatukhoz.²⁵ Az ilyen fegyverek megfelelő képzés vagy szabályozás nélküli terjedése visszaélésekhez vezet, és így jóval több esetben okoznak halált, mint ahogy azt gyártóik hirdetik. Az elmúlt években számos tüntető vesztette életét könnygáz általi fulladás, a közvetlenül a tömegbe lőtt könnygázlövédék, valamint a különböző éles löszerek, illetve gumi- vagy gumiborítású lövedékek használata következtében.²⁶ A rendfenntartó erők által használt fegyverek, és valójában maga a „nem halálos” kifejezés is (amelyet gyakran használnak az ilyen típusú fegyverek megjelölésére) átfogóbb vizsgálatot és szabályozást igényel.

Habár a közelmúltbeli fejlemények segítettek a vonatkozó jogok kereteinek és tartalmának kialakításában, még mindig komoly értelmezési különbségek tapasztalhatóak ezen a téren.²⁷ A „békés” kifejezésnek például nincsen pontos definíciója, és messze nem egyértelmű, hogy a nemzetközi emberi jogi egyezmények értelmében valójában mit is takar ez a kifejezés – habár úgy tűnik, adótnak veszik, hogy az a fegyverek és az erőszak hiányát jelenti. Mindez gyakran eredményez értelmezési zavarokat abban a tekintetben, hogy milyen védelem illeti meg az olyan gyülekezések résztvevőit, amelyek bizonyos szempontból „nem békések”. Sok kormány az adott helyszínen jelen lévő összes résztvevőt az erőszak részesének tekint, még akkor is, ha valójában a tömegnek csupán néhány tagja követ el bűncselekményt. S bár a rendfenntartás szereplőire vonatkozó általános korlátozások, ideértve az arányosságra és szükségességére vonatkozó kívánalmakat is, ilyen esetekben is fennállnak, a tüntetésekkel összefüggő kormányzati kötelezettségekkel kapcsolatos párbeszéd túl gyakran korlátozódik önkényesen a „békés gyülekezésre”. Sajnos túl sokszor halljuk a kormányoktól azt a jogilag pontatlan és általánosító kijelentést, hogy a nemzetközi emberi jogi egyezmények „kizárólag a békés gyülekezést védik”. Az idevágó emberi jogi normák többsége – beleértve az erőszak alkalmazására vonatkozó korlátozásokat is – attól függetlenül fennállnak, hogy egy adott gyülekezés miképpen jellemezhető: számos emberi jogi visszaélés például olyan rendezvények során esik meg, amelyek békésen kezdődnek, de aztán elszabadulnak az indulatok.

Számos olyan fontos kérdés van továbbá, amelyeket valamelyest tükröznek ugyan a nemzetközi szándékok, ám mégis hasznos volna, ha a jogtudomány tovább tisztázná, illetve előtérbe helyezné őket. Nagyobb figyelmet kellene például szentelnünk a „békés” illetve a „törvényes” tüntetés közötti különbségtételre, hiszen e kifejezéseket gyakran használják a nemzetközi dokumentumok, melyek több, egymást átfedő jellemzővel írják le a gyülekezést: „törvényes és békés”, „törvénytelen, de erőszakmentes” vagy „erőszakos”. A „törvénytelen” gyülekezések esetén azonban a kormányok túl gyakran igazolják az erőszak alkalmazását, és nem részletezik, hogy az erőszakot az erőszakra adott válaszként alkalmazták, és hogy az az adott körülmények között szükséges és arányos volt-e. A gyülekezési jog kiterjedt állami szabályozása²⁸ magában hordozza továbbá annak lehetőségét is, hogy a békésen tiltakozni kívánókat elbátortalanítja. Mind a kormányzati visszaélések, mind pedig az tüntetők előzetes elbátortalanítására tett kísérletek viszonylatában fontos tehát tovább vizsgálni a túlzott szabályozás veszélyeit.

Végül pedig elmondható, hogy számos új nemzeti törvény veszélyezteti a tüntetéshez való jogot, illetve jelent kihívást annak gyakorlása szempontjából. A kormányok az elmúlt időben egyre többször támaszkodnak a terrorizmusellenes törvényekre, amikor békés tiltakozásokkal találják szemben magukat. Az elmúlt évek során például a legtöbb latin-amerikai országban új terrorizmusellenes törvényeket fogadtak el.²⁹ E törvények általában a „terrorizmus” illetve a „terrorista” igen tág definícióját alkalmazzák, emberi jogi és civil szervezetek pedig már felhívták a figyelmet, hogy az emberek egyre kevésbé mernek tüntetni attól való félelmükben, hogy a hatóságok az új törvények értelmében eljárást indítanak ellenük.³⁰

Világszerte sokan vesznek részt a tüntetések és demonstrációk különböző formáiban, és jól látható, hogy ennek az alapvető demokratikus jognak a hathatós védelméhez részletesebb nemzetközi sztenderdekre lenne szükség. A tüntetők nagy számban sérülnek meg, illetve lelik halálukat a békés tüntetésekre adott rendőri reakciók eredményeképpen, ami jól mutatja, hogy valójában nem létezik olyasmi, hogy „nem halálos fegyver” – ezek az eszközök is képesek ölni, és ölni is. A rendőri fellépést, a rendőrség általi erőhasználatot, illetve bárminemű fegyverhasználatot szigorúan szabályozni kellene, a már meglévő jogi sztenderdeket pedig át kellene ültetni a rendőri gyakorlatba.

¹ Lásd pl. *Report of the Special Representative of the Secretary-General on human rights defenders*, UN Doc. A/62/225 (2007. augusztus 13.), 12.

² A „rendvédelmi szervek” [*law enforcement officials*] kifejezés használatát sokan bírálták, mivel nem adja vissza teljes mértékben az emberi jogok és a rendfenntartás összefüggéseit. A fogalom fedheti például katonai erők bevetését is egy tüntetés során, ez pedig mindenképpen elkerülendő helyzet. A katonaságnak sosem lenne szabad részt vennie a közrend fenntartásában, hiszen a tüntetőket nem szabad a nemzetre irányuló fenyegetésnek tekinteni, illetve akként kezelni.

³ Az ENSZ Közgyűlésének 34/169. sz. határozata.

⁴ A dokumentumot az ENSZ Kábítószerügyi és Büntelmegelőzési Hivatala dolgozta ki.

⁵ Az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsának (ECOSOC) 1986/61. sz. határozata.

⁶ Ezt az ENSZ Büntelmegelőzési Konferenciája fogadta el.

⁷ Lásd *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, UN Doc A/66/330, 2011. augusztus 30., 36.

⁸ Többek közt az Emberi Jogi Tanács határozatai, vagy a különböző egyezményekkel létrehozott testületek, például az Emberi Jogi Bizottság vagy a Kínzásellenes Bizottság, valamint a speciális eljárásokról szóló jelentések.

⁹ Lásd főleg az Alapelvek 4., 5., 12., 13. and 14. elveit, valamint a Magatartási Kódex 3. cikkelyét, illetve annak kommentárját. A paraméterekre az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa 2012-es 19/35. sz. határozatának 6. szakasza utal.

¹⁰ Lásd pl. az ENSZ Biztonsági Tanácsának Líbiával és Jemennel kapcsolatos határozatait, amelyek szerint a Tanács „helyteleníti a békés tüntetések elfojtását, és követeli az erőszak azonnali befejezését, illetve a szabad gyülekezéshez és véleménynyilvánításhoz való jog tiszteletben tartását”, UN Doc S/RES.1970, 2012. február 26., és UN Doc S/RES.2014, 2011. október 21.

¹¹ Az ENSZ bírói eljáráson kívüli, azonnali és önkényes kivégzéseket vizsgáló különleges jelentéstevője például felhívta rá a figyelmet, hogy „az erőhasználatra vonatkozó sztenderdeket nem lehet elkülönítve vizsgálni”, mert „ha a békés tüntetéseket oly módon kezelik, hogy azok kevesebb valószínűséggel eszkalálódjanak erőszakos konfrontációvá, kevesebb alkalommal lesz szükség annak eldöntésére is, hogy kell-e erőt alkalmazni”. Christof Heyns: *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, UN Doc A/HRC/17/28., 2011. május 23., 12-13.

¹² Lásd pl. *Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association*, UN Doc A/HRC/23/39., 2013. április 24., amely hangsúlyozza, hogy ez a jog mind pozitív, mind pedig negatív kötelezettségekkel jár a tagállamokra nézve, beleértve a közterekhez való hozzáférés biztosítását, illetve a résztvevők megvédését az esetleges erőszaktól vagy a gyülekezést más módon megzavaró egyéb külső behatásoktól.

¹³ Lásd ENSZ Emberi Jogok Főbiztosának Hivatala (OHCHR): *Human Rights Standards and Practice for the Police: Expanded Pocket Book on Human Rights for the Police, Professional Training Series No. 5/Add.3*. UN Doc HR/P/PT/5/Add.3, 2004.

¹⁴ Lásd *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, UN Doc A/HRC/17/28., 2011. május 23, 61- 63. Ebben a jelentésben egy 76 országot vizsgáló tanulmányra hivatkozva a különleges jelentéstevő kijelenti, hogy a nemzeti jogi szabályozás sok ország esetében még a minimális nemzetközi sztenderdeknek sem felel meg.

¹⁵ Lásd Inter-American Commission on Human Rights, Office of the Special Rapporteur on Freedom of Expression: *The inter-American legal framework regarding the right to freedom of expression*. OAS hivatali irattár: OEA Ser.L/V/II CIDH/RELE/INF (2009), 103.

¹⁶ Lásd az EBESZ-Guidelines (második kiadás) 176. paragrafusát, amely többek olyan kötelezettségeket tartalmaz, mint az utólagos szennyeződésmegelőzés kötelezettsége olyan helyeken, ahol irritáló vegyi anyagokat használhat-

nak tömegosztatásra; a rendőrségi erő alkalmazásának tiltása olyan békés tüntetők ellen, akik nem tudják elhagyni a helyszínt; az alkalmazott erőszak fajtáiról szóló jegyzőkönyv vezetése; valamint a sérülésekkel vagy halálesetekkel járó tiltakozások esetén fennálló vizsgálatindítási kötelezettség.

- ¹⁷ Lásd pl. *Oya Ataman v. Törökország*, no. 74552/01, 16. §.
- ¹⁸ Lásd még az EBESZ 2011-ben kiadott kézikönyvét a békés gyülekezés szabadságának monitorozásáról (*OSCE Handbook on Monitoring Freedom of Peaceful Assembly*), illetve a 2008-as EBESZ-kézikönyvet a demokratikus rendfenntartáshoz (*OSCE Guidebook on Democratic Policing*).
- ¹⁹ Egy gyülekezés békésnek tekintendő, amíg a résztvevők békésen tüntetnek, még akkor is, ha a szervezők a gyülekezést megelőzően nem is teljesítették minden jogi előírást. Lásd *Oya Ataman v. Törökország*, no. 74552/01, és *Cisse v. France*, no. 51346/99, 37. §.
- ²⁰ *Patyi és mások v. Magyarország*, no. 5529/05, 42-43. §§; *Balçık és mások v. Törökország*, no. 25/02, 52. §; *Ashughyan v. Örményország*, no. 33268/03, 90. §.
- ²¹ Az EJEB megfogalmazásával élve: „az egyén nem veszíti el békés gyülekezéshez való jogát csak azért, mert a tömegben szórványosan előfordul erőszak vagy mások büntetendő cselekményeket követnek el, mindaddig, amíg a szóban forgó egyén szándékait és viselkedését tekintve továbbra is békés marad”. *Ziliberg v. Moldova* (dec.), no. 61821/00.
- ²² *Christian Democratic People's Party v. Moldova* (No. 2), no. 25196/04, 23. §.
- ²³ Olyan jogszerű szttenderd korlátozásokat kellene megszabni, melyek mindegyike az egyezmények által megszabott legitim korlátok valamelyikét szolgálja. Ez utóbbiak általában a következőket tartalmazzák: nemzetbiztonság, közbiztonság, a közegészségügy vagy közérkölcsvédelme, és/vagy mások jogainak, szabadságjogainak védelme.
- ²⁴ Lásd pl. Christof Heyns: *Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*, UN Doc A/HRC/17/28., 2011. május 23., 64.
- ²⁵ Lásd pl. az *Omega Foundation* tömegosztatási technológiákkal kapcsolatos kutatását.
- ²⁶ *Centro de Estudios Legales y Sociales (CELS): Derechos Humanos en Argentina. Informe 2008, Siglo XXI, Buenos Aires (2008)*, 150-152 o. [a cikk egy olyan tanár esetét írja le, aki életét veszítette miután meglőtték egy könnygázlövédéssel].
- ²⁷ Lásd pl. *Report of the Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association*, UN Doc A/HRC/23/39., 2013. április 24., amely hangsúlyozza, hogy ez a jog mind pozitív, mind pedig negatív kötelezettségekkel jár a tagállamokra nézve, beleértve a közterekhez való hozzáférés biztosítását, illetve a résztvevők megvédését az esetleges erőszaktól vagy a gyülekezést más módon megzavaró egyéb külső behatásoktól.
- ²⁸ Például az előzetes engedélyeztetésre vonatkozó szabályok, az időhatárokhoz kötött bejelentési kötelezettség, a különböző díjak, a felelősség szervezőkre való terhelése, illetve a tüntetők megmotozása, átvizsgálása.
- ²⁹ Argentína, Bolívia, Brazília, Chile, Kolumbia, Ecuador, Honduras, Mexikó, Paraguay, Peru, Uruguay és Venezuela egyaránt új, terrorizmusellenes jogszabályokat vezettek be az elmúlt években.
- ³⁰ Számos példa van arra, hogy embereket a terrorizmusellenes törvények alapján helyeztek vád alá ilyen esetekben. Lásd *Report of the Special Representative of the Secretary General on Human Rights Defenders*, összhangban az ENSZ-közgyűlés 57/209 sz. határozatával, UN Doc A/58/380., 2003. szeptember 18., 25. Az *Inter-American Commission on Human Rights* 2011-ben benyújtotta az *Inter-American Court of Human Rights*-hoz az első keresetet a chilei mapuche indiánok vezetői és aktivistái ellen alkalmazott túlzott rendőri erővel kapcsolatban. A chilei kormány a terrorizmusellenes törvények alapján reagált az indiánok azirányú követeléseire, hogy ősi földjeiket jogszerűen használhassák.

Konklúziók

A kormányzat világszerte hajlamos az állampolgári tiltakozást legjobb esetben is olyan kellemtelenségnek tekinteni, amelyet kontrollálni vagy akadályozni kell, rosszabb esetben pedig olyan fenyegetésként tekinteni rá, amit csírájában kell elfojtani.

A tüntetésekben és gyülekezés más formáiban való részvételt a demokratikus országokban nem szabad „szükséges rossznak” tekinteni, hanem inkább olyan egészséges demokratikus tevékenységnek, amely biztosítja a jó kormányzást és az elszámoltathatóságot – vagyis olyan közjónak, ami nélkülözhetetlen egy pezsgő demokráciában. Sajnos azonban az imént bemutatott esettanulmányok azt mutatják, hogy ahelyett, hogy ösztönöznék, a kormányok inkább elfojtani próbálják a társadalmi tiltakozás megnyilvánulásait – erőszakkal, kriminalizálással, vagy szükségtelenül korlátozó jogszabályok megalkotásával.

E kiadvány bevezető részében néhány olyan általános témát tárgyaltunk, amelyek az esettanulmányokból következnek: a túlzott rendőri erő alkalmazását, a „kevésbé halálos fegyverek” halált okozó bevetését, a közösségi vezetők kriminalizálását, a terrorizmus-ellenes törvények illegitim célokra való felhasználását, az elnyomást és a diszkriminációt elősegítő szabályozási keretek kialakítását. Az e jelentés összeállításában közreműködő jogvédő szervezetek a múltban számos javaslatot fogalmaztak meg saját kormányaik felé – olyan ajánlásokat, amelyeket gondosan kellene tanulmányozni, illetve meg kellene valósítani. Ebben a záró részben szeretnénk inkább előre tekinteni, semmint hátra, ezért felhívánk a figyelmet a tüntetéshez és gyülekezéshez való jogról folyó nemzetközi vita néhány alapvető hiányosságára, illetve javaslunk néhány olyan lehetséges irányt a jövőre nézve, amelyek biztosíthatják, hogy a tüntetéshez való jog továbbra is jelentéssel bírjon, és az emberek széles körben éljenek is vele.

1. ajánlás:

A „kevésbé-halálos” fegyverek használatára vonatkozó szabályozás kiterjesztése.

- A kormányoknak ki kell alakítaniuk, illetve fejleszteniük kell a kevésbé-halálos fegyverek rendőrségi használatát szabályozó hazai és nemzetközi jogszabályi környezetet, különös tekintettel a tiltakozó megmozdulások során való alkalmazásuk korlátaira.
- A nem halálos fegyverek alkalmazását alapos, független, tudományos vizsgálatoknak kell megelőznie, melyek alátámasztják a fegyverek kevésbé-halálos mivoltát, egészségre gyakorolt hatását.
- A szigorú használati szabályoknak és a rendőrség képzésének alapos, független, tudományos kutatásokra kell támaszkodnia, és rendszeres felülvizsgálatokkal is biztosítani kell a szabálykövetést, valamint a szabályok és a képzés aktualitását.

A kevésbé halálos fegyverek (amelyekre sokszor helytelenül „nem halálos fegyverekként” utalnak) tüntetéseken való alkalmazását illetően rengeteg még a teendő. Nem léteznek olyan átfogó nemzetközi jogi keretrendszerek, amelyek az ilyen fegyverek használatát szabályoznák, és ez gyakran vezet visszaélésekhez a rendőrség részéről, hiszen a rendőrök sok esetben abból a feltevésből indulnak ki, hogy mivel ezek a fegyverek kevésbé halálosak, ezért mindenféle korlátozás nélkül lehet őket használni. Az egyiptomi és egyesült államokbeli esettanulmányok megmutatták, hogy ez a hozzáállás milyen mértékben eredményezhet sérüléseket, illetve haláleseteket. Ahogy arra már utaltunk, az ilyen fegyverek hatásainak kutatásában, illetve megértésében (beleértve az egészségügyi kockázatokat is) komoly hiányosságok tapasztalhatók. Ezen mindenképpen változtatni kell, amennyiben elő kívánjuk mozdítani a jobban számon kérhető politikai és jogi keretek kialakítását az ilyen típusú fegyverek használatának szabályozása terén.

2. ajánlás:

A tüntetőket megillető emberi jogi védelem határait pontosabban és egyértelműbben kell meghatározni.

- Az államoknak explicit módon meg kell erősíteniük, hogy azokat a tiltakozásokat is egyaránt megilleti a békés gyülekezés joga, amelyek „nem teljesen jogszerűek”.
- Az államoknak explicit módon el kell ismerniük, hogy a szabad gyülekezés jogát gyakorló egyéneket akkor is megilleti a védelem, ha a tömegben mások erőszakos cselekményeket követnek el.
- Az államnak a szabad gyülekezés korlátairól szóló kijelentéseit annak megerősítése kell kísérje, hogy más emberi jogi normák, ideértve az állami kényszeralkalmazás korlátait, továbbra is érvényben vannak.

Ahogy azt az argentin, kenyai stb. esettanulmányok is illusztrálták, a halált eredményező erőszaknak a tüntetéseken való alkalmazása továbbra is világszerte komoly aggodalmakra ad okot. A jelen kiadványhoz hozzájáruló szervezetek mindegyike évtizedek óta monitorozza a tüntetésekkel kapcsolatos rendfenntartó tevékenységet saját országában. A közös tapasztalatok azt mutatják, hogy a kormányok egy része hajlamos a tüntetést „nem békésnek” titulálni még olyan esetekben is, amikor a tüntetők többsége nem vesz részt erőszakos cselekményekben. Ezt az általánosító besorolást aztán arra használják, hogy igazoljanak vele egy sor elnyomó jellegű állami intézkedést, beleértve a halálos erő alkalmazását is. E problematikus megkülönböztetés elkerülésének szándéka az egyik fő oka annak, amiért ez a kiadvány inkább a „tiltakozáshoz való jog” kifejezést használja a „békés gyülekezéshez való jog” helyett.

Egy teljes gyülekezés egy kalap alá vétele, „nem békésként” való besorolása tömegek békés gyülekezéshez való jogát törli el önkényes módon. A békés gyülekezéshez való jogot olyan módon kell értelmezni, amely biztosítja, hogy az azzal élő emberek továbbra is védelmet élvezzenek, még abban az esetben is, ha a tömegben mások erőszakos cselekményeket követnek el. Ráadásul, míg a békés gyülekezéshez való jog értelemszerűen az erőszakmentes gyülekezési formákra korlátozódik, az összes többi emberi jogi garancia közvetlenül vonatkozik a tiltakozás minden formájára, függetlenül attól, hogy azt erőszakosnak titulálják-e vagy sem. Az erőszak alkalmazására vonatkozó korlátozások például különös fontossággal bírnak, és általánosságban minden rendőri akcióra érvényesek. Amikor a tömegben néhányan szabálysértést vagy bűncselekményt követnek el, a rendfenntartó erők világszerte előszeretettel élnek a „harcra fel” megközelítéssel.

3. ajánlás:

Nagyobb figyelmet kell fordítani a tiltakozás jogának törvényi és adminisztratív korlátaira, és folyamatos ellenőrzésnek kell azokat alávetni.

- Az államoknak felül kell vizsgálniuk a hazai törvényi szabályozást, biztosítandó, hogy bármely, a tiltakozást korlátozó adminisztratív vagy törvényi szabályozás egyértelműen szükséges és arányos legyen.
- A tiltakozások korlátozására felhasználható minden jogszabálynak explicit módon ki kell mondania, hogy az állam feladata a tiltakozáshoz való jog gyakorlásának elősegítése.
- A kormányoknak gondosan ellenőrizniük kell e jogszabályoknak és politikájuknak az érvényesülését, hogy biztosítsák: nem diszkriminatív vagy szükségtelenül korlátozó módon alkalmazzák őket.

Nagyobb figyelmet kell fordítani azokra az esetekre, amikor a kormányzat jogi mechanizmusokkal, illetve saját mérlegelési jogkörével visszaélve próbálja ellehetetleníteni a tüntetéseket. Ez egy olyan általános probléma, amely a világ számos országában jelen van, ám mivel a tiltakozásra gyakorolt negatív hatása talán nem annyira „látható”, mint a törvénytelen vagy túlzott erő alkalmazása esetében, ez a kérdéskör rendre kevesebb figyelmet kap a nemzetközi fórumokon. A tüntetések kriminalizációja és adminisztratív elnyomása nem csupán a gyülekezéshez való jog mindenkit egy kalap alá vevő, elnyomó jellegű korlátozásiban nyilvánul meg, mint ahogyan általában a nem demokratikus rendszerekben. Sokkal finomabban, kevésbé látható módon is megnyilvánul: olyan szabályokon keresztül, amelyek a tüntetők elbátortalanítását, illetve a tüntetéseken való részvételtől való elbátortalanítását szolgálják. Ebbe a körbe tartoznak azok a gyülekezésekre vonatkozó szabályok, amelyek akadályoz jogi követelményeket fogalmaznak meg, mint amilyen például a szükségtelen bejelentési idő; az olyan biztosítási követelmények, amelyek a rendszerszerű társadalmi-gazdasági diszkriminációt reprodukálják; a spontán tüntetések de facto tilalma; a „törvényes” tüntetések jogi definíciójának hiányosságai; illetve azok a rendőri reakciók, amelyek nem ismerik fel, hogy egy tüntetés során esetlegesen előforduló szabálysértések nem jelentik automatikusan azt, hogy tüntetés „erőszakos”. A kormányok sokszor nem ismerik el, hogy a tiltakozás egyik legfontosabb aspektusa éppen az, hogy egy erős üzenetet küldjön a hivatalos személyek felé, és nyomást gyakoroljon rájuk – és hogy természetéből adódóan egy valódi tüntetés okoz fennakadásokkal a mindennapi életben és megnehezíti a közterületek használatát. Ezeket a fennakadásokat azonban a demokratikus élet integráns részének kell tekintenünk, nem pedig eltévelyedésnek, amit szabályozni vagy minimalizálni kell. Végül pedig, a terrorellenes törvények felhasználása az erőszakmentes politikai tevékenység, illetve a hazai tiltakozások tekintetében olyan növekvő kockázatot jelent, amellyel komolyan kell foglalkoznunk. A jelentésben található esettanulmányok jól dokumentálják az állampolgári tiltakozás ilyen eszközökkel történő elfojtását – amelyek, legyenek bár kevésbé erőszakosak, mégis ugyanolyan fojtogatóak. Nyilvánvaló, hogy a nemzetközi közösségnek fel kellene ismernie és ki kellene küszöbölnie a demokratikus szabadságnak ezeket a finomabb, mégis mindent átható korlátozásait.

A tiltakozás globális helyzete, illetve a számára az állam által biztosított garanciák – különösen a mai magas fokú társadalmi mobilizáció idején – azt jelzik, hogy ezek az aggodalmak nagyon is valóságosak. A tiltakozáshoz és gyülekezéshez való jogról szóló globális vita során nem szabad visszariadnunk attól, hogy kijelentsük: a tiltakozás egy olyan egészséges demokratikus tevékenység, amely nagyon hatékony lehet kormányaink elszámoltathatósága szempontjából, ugyanakkor megerősíti a demokrácia, az emberi jogok és a társadalmi igazságosság értékeit – ezért ezt a demokratikus államoknak minden erejükkel védeniük és bátorítaniuk kell.

